

**KÁRPÁTALJAI
MAGYAR
KALENDÁRIUM
2008**

KÁRPÁTALJAI MAGYAR KALENDÁRIUM

2008 – A magyar reneszánsz éve

(A nemzeti évfordulókkal kapcsolatos,
Kárpátaljához kötődő cikkek, tanulmányok, mondák, legendák
gyűjteménye)

Összeállították:
**Dupka György,
Zubánics László,
Fuchs Andrea**

INTERMIX KIADÓ

Ungvár – Budapest

2008

Kárpátaljai Magyar Könyvek **170.**

Készült a Szülőföld Alap támogatásával

© Intermix Kiadó, 2008

Illusztrációk:

Horváth Anna (41., old., 82., 116.)

Jankovics Mária (43., 62., 70., 100., 101.)

Kádas Katalin (33., 81.)

Matl Péter (4., 52.)

Tóth Lajos (19., 34., 42., 61., 88., 93., 94., 95.)

INTERMIX KIADÓ

88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua

Felelős kiadó: Dupka György

Felelős szerkesztő: Árpa Zsuzsanna

Budapesti képviselő: H-1011 Budapest, Hunyadi János u. 5.

Készült a Borneo Kft.-ben

ISBN 978-963-9814-08-0

ISSN 1022-0283

*KOVÁCS VILMOS***VERECKE**

*Ez hát a hon... Ez irdatlan
hegyek közé szorult katlan.
S az út... kígyó vedlett bőre.
Hány népet vitt temetőre.
S hozott engem, ezer éve,
Árpád török szava, vére
bélyegével homlokomon...*

*Szerzett ellen, vesztett rokon
átka hull rám, mint a rontás.
Perli-e még ezt a hont más?
Fenyő süssan, lombja lebben:
besenyő-nyíl a mellemben,
szakadékok: szakadt sebek,
útpor-felleg: megy a sereg,
elmegy, s engem hagynak sírnak...*

*Ágyékomból most fák nyílnak,
fényes szemem kivirágzik,
szájam havas vihart habzik,
málló szirtbe temessetek,
fejem alatt korhadtt nyereg,
két lábamnál lócsont sárgul –
ősi jognak bizonyságul,
mert ez az út, kígyó bőre,
kit nem vitt már temetőre,
s ki tudja még, kit hoz erre,
menni vele öltre, perre.*

JANUÁR

Télhó – Boldogasszony hava – Vízöntő hava

„Az új évnek reggelén köszönteni jöttem,
A fiúi szeretet hozott ide engem.
Az Úr minden jókkal a házat szeresse,
A benne lakókat sokáig éltesse.
Boldog új évet kívánok!”

1	K	Fruzsina
2	Sz	Ábel
3	Cs	Benjámín, Genovéva
4	P	Titusz, Leona
5	Sz	Simon
6	V	Boldizsár, Gáspár
7	H	Attila, Ramóna
8	K	Gyöngyvér
9	Sz	Marcell
10	Cs	Melánia, Vilmos
11	P	Ágota, Baltazár
12	Sz	Cézár, Ernő
13	V	Veronika
14	H	Bódog, Félix
15	K	Loránd, Lóránt, Mór
16	Sz	Gusztáv
17	Cs	Antal, Antónia
18	P	Piroska
19	Sz	Sára, Márió
20	V	Fábián, Sebestyén
21	H	Ágnes
22	K	Vince, Artúr
23	Sz	Zelma, Rajmund
24	Cs	Timót, Ferenc
25	P	Pál
26	Sz	Vanda, Paula
27	V	Angéla, Angelika
28	H	Karola, Károly
29	K	Adél
30	Sz	Gerda, Martina
31	Cs	János, Marcell, Marcella

NÉPHAGYOMÁNYAINK

Január 1.: A január 1-jei évkezdet a Gergely-féle naptárreform (1582) óta vált általánossá, véglegessé pedig 1691-ben, amikor XI. Ince pápa tette meg január 1-ét a polgári év kezdetévé. Az egyházi év advent első napjával kezdődik. – Újévkor megszokták rázni a gyümölcsfákat, hogy bőven teremjenek. Hajdúböszörményi hiedelem szerint jó tojók lesznek a tyúkok, ha újévkor mindegyiket átdugják a létra foka alatt. Újesztendő napján nem szabad semmit kiadni a házból, mert elszáll a tehén haszna. Aki újév napján vizet hoz a kútról, a kapun két kannával beönt, hogy ömöljön a pénz is a házba. Ha újévkor valaki először visz vizet, az elviszi az „aranyvizet”, és abban az évben mindenben szerencséje lesz.

Január 6.: Vízkereszt. A falvakban szokás a víz- és házszentelés. A szenteltvizet a bölcsőtől a koporsóig felhasználták. A Vízkereszthez kapcs. mondások: „Ha Vízkereszt vizet ereszt, izikedet padra rekeszd.” Vagy: „Ha Vízkeresztkor megcsordul az eszterhéj, az iziket rakjátok el, mert hosszú lesz a tél!” „Ha a pintyöke ilyenkor itt (ivott) a kerékvágásból, akkor lett élig esső a nyáron.”

Január 17.: Remete Szent Antal, a háziállatok védőszentjének napja. A Szent Antal tűzének nevezett orbáncot a régi hiedelem szerint a betegről le lehet venni, ha három Antal nevű ember megáll a beteg ágya mellett, ott elszív egy pipa dohányt, és a betegre fújja a füstöt. A pipát tűzkövel és taplóval kell meggyújtani, hétszeri csiholással.

Január 18.: Piroska napja. Az a lány, aki ezen a napon piros kendőt köt a nyakába, még abban az esztendőben férjhez megy.

Január 21.: Ágnes napja. A várandós asszonyok sós vízben mosdottak ezen a napon, hogy a gyermekeik egészségesek legyenek.

Január 22.: Vince napja. Az öregek a várható kukoricatermésre jósoltak a Vince-napi időjárásból: amilyen hosszú jégcsapok lógnak az ereszen, olyan hosszúak lesznek a kukoricacsövek.

Január 25.: Pál napja. „Ha tiszta idő van, akkor jó szénatermés várható, ha szél fúj, akkor kevés lesz a széna.” „Pálkor inkább a farkas ordítson be az ablakon, mint a nap süssön be.” Szeged környékén a lúd fenekét piszkálják meg ezen a napon, hogy szaporán tojjon.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

Január 1.: A béke világnapja.

Január 21. (a hónap harmadik hétfőjén): Az Amerikai Egyesült Államok nemzeti ünnepe; 1986-tól ünneplik annak emlékére, hogy 1929. január 15-én született Martin Luther King.

Január 22.: A magyar kultúra napja. 1989 óta ünnepeljük abból az alkalomból, hogy Kölcsey Ferenc Hymnus című versét ezen a napon fejezte be. A vers az 1829. évi Aurórában jelent meg először nyomtatásban. A hazafias költészet remekét Erkel Ferenc megzenésítésében 1844. július 2-án mutatták be a pesti Nemzeti Színházban.

Január 26.: Nemzetközi vámnap. A brüsszeli székhelyű Vám-együttműködési Tanács megalakulásának napját 1983 óta ünneplik a világban.

Január 27.: A holokauszt nemzetközi emléknapja.

Január 30.: A lepra elleni harc világnapja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1901. I. 1-jén Victoria, Új-Dél Wales, Queensland, Dél-Ausztrália, Nyugat-Ausztrália és az északi területek a Brit Birodalmon belül dominiumi függetlenséget élvező Ausztráliai Államszövetségbe egyesültek.
1866. I. 1-jén nyílt meg a Bethesda Gyermekkorház elődje, a Bethesda Kórház mint a pesti református egyház kórháza.
1922. I. 1-jén kezdte meg tevékenységét Londonban a British Broadcasting Company, ismertebb nevén a BBC.
1846. I. 2-án született Erkel Sándor zeneszerző, karmester.
1841. I. 2-án jelent meg a Kossuth Lajos szerkesztette Pesti Hírlap első száma.
1496. I. 3-án Leonardo Da Vinci először próbálta ki repülőszerkezetet.
1642. I. 8-án halt meg Galileo Galilei itáliai fizikus és csillagász.
1922. f. 1. 1-én használtak először inzulint a cukorbetegség kezelésére.
1181. I. 12-én született Assisi Szent Ferenc a ferences rend megalapítója és szentje, költő.
1926. I. 12-én alakult a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Rt.
1301. I. 14-én a budai várban meghalt III. András magyar király, vele megszakadt az Árpád-ház férfiága, amely a honfoglalás óta megszakítás nélkül uralkodott.
1932. I. 16-án született a tragikus sorsú Diane Fossey, amerikai zoológus, gorillakutató.
1927. I. 17-én jelent meg először a spenótevő Popeye figurája, a Thimble Theatre című képregényben.
1861. I. 17-én szabadalmaztatták az öblítő toalettet külön víztartállyal és lehúzólánccal.
1846. I. 18-án nyílt meg, a II. világháború után, Budapest első állandó Duna-hídja, a Kossuth híd.
1951. I. 18-án, Hollandiában, először használtak hazugságvizsgáló gépet.
1926. I. 18-án halt meg Blaha Lujza színésznő, a nemzet csalogánya.
1941. I. 21-én született Plácido Domingo spanyol operaénekes.
1966. I. 24-én Indira Gandhit megválasztották India miniszterelnökévé.
1882. I. 25-én született Virginia Woolf író.
1947. I. 25-én Floridában, Palm Island-i otthonában meghalt Al Capone olasz származású chicagói gengszterfőnök.
1887. I. 26-án kezdődött el az Eiffel-torony építése Párizsban.
1756. I. 27-én született Wolfgang Amadeus Mozart.
1596. I. 28-án meghalt Sir Francis Drake angol admirális, tengerész és felfedező.
1956. I. 28-án Elvis Presley először lépett fel a tévében, a Dorsey Brothers Stage Show-ban.
1797. I. 31-én született Franz Schubert osztrák zeneszerző.

565 éve született Mátyás király

MÁTYÁS I. – (Kolozsvár, 1443. febr. 23. – Bécs, 1490 ápr. 6.). Magyar király (1458-1490). *Hunyadi* János és *Szilágyi* Erzsébet fia. Egy korabeli okirat tanúsága szerint a munkácsi vár és várbirtok uraként 1458-ban megerősítette a csernekhegyi kolostor tulajdonjogát Borhalom és Lauka falvakat illetően. 1467-ben a Moldva ellen folytatott hadjáratba személyesen vezette seregét Máramaroson keresztül. Katonái között több máramarosi is volt, akiknek vitézségét a király később adományokkal jutalmazta. A XV. század végéig Huszt vára is Mátyás királyé volt. Egy 1472-ből származó levelében felmentette a pravoszláv papokat az adófizetés kötelezettsége alól. 1472. június 6-án megerősítette a máramarosi koronavárosok: Máramarossziget, Hosszúmező, Visk, Técső és Huszt privilégiumait. Munkács városát egy 1884-ben Esztergomban kelt magyar nyelvű okiratban erősítette meg szabadságjogaiban. A várat és várbirtokot később fiára, *Corvin* Jánosra íratta. Mátyás király kapcsolatban állt az Ugocsa megyei Perényiekkel. A hagyomány szerint többször vadászgatott Nyalábvár környékén. Több helyi monda szól Mátyás királyról. Az egyik szerint róla nevezték el az Ugocsa megyei Mátyfalvát, egy másikban pedig mint a nevickei vár rémtetteket elkövető pogány úrnőjének megfélemezője szerepel. Alakját Görcsöni Ambrus, az ungvári Homonnaiak lantosa örökítette meg elsőként versben.

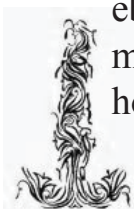
Forrás: Keresztyén Balázs, Kárpátaljai Művelődéstörténeti Kislexikon, Hatodik Síp – Mandátum, 2001. – 173 old.

Mátyás király históriája

Mátyás király (...) évfordulója alkalmából meg kell emlékeznünk a nagy király és vidékünk kapcsolatáról, mert napjainkra már feledésbe merültek azok a hagyományok, amelyek Mátyás király alakját és tetteit megörökítették vidékünk régi irodalmában és a népköltészeti alkotásokban, bár ezek az egész magyar nemzeti irodalmat tekintve jelentősek.

A XV. században területünk egy része a Hunyadiak birtoka volt mintegy fél évszázadon keresztül. Egy vár: Munkács vára, négy város: Munkács, Bereg, Beregszász és Vári, 33 falu és 150 000 holdnyi földterület tartozott hozzá. Hunyadi János, Szilágyi Erzsébet, Mátyás király hatalmának és gazdagságának fényét emelték ezek a birtokok. Mátyás király is számon tartotta itteni vagyonát, mert Munkácsot, Beregszászt és környékét fiának, Corvin Jánosnak ajándékozta, hogy ezzel is növelje a herceg tekintélyét.

Szoros volt a kapcsolata Mátyás királynak az Ugocsa megyei Perényiekkel is, akik ebben az időben országos hírév csendháborítók és hatalmaskodók voltak, de Mátyás megfélemezte a hatalmukat. Saját bandériumokkal verte le, majd pedig esküt vett tőlük, hogy hűségesen szolgálni fogják.

Heltai Gáspár krónikájában a vármegyékről írva érdemesnek tartja megemlíteni Mátyás és a Perényiek kapcsolatát: „49. vármegye az ugocsa: ebben vagyon a prinieknek jószága és lakóhelye, mely Prini nemzet legrégibb és jelesebb a magyarok között. Ezek között fő vala a Prini Imre Mátyás király üdéjébe. De az ő apróságiért Mátyás király elvövé minden várasit és jószágit; de annak utána megkeserülé az ő fiát Prini Imrét, miérthogy szép és jó reménységi inas vala, és hogy jámbor leendő volna, mint az ő ősei: ezért esmét megereszté minden jószágait.”

A hagyomány szerint Mátyás annyira megkedvelte Nyalábvár környékét, hogy többször is hosszabb ideig tartózkodott itt a Perényiek vendégeként, mert kedvenc solymászó területe lett a vidék.

Mátyás király halála után, amikor az ország pusztulni, romladozni kezdett, értették csak meg sokan, mit jelentett ő Magyarország számára.

„Éltében mind az ország reá kiált vala Mátyás királyra, hogy igen kövély, nagyra-vágyó, hertelen haragó és felette igen telhetetlen volna. Megnyúzná és megönné az országot a sok vámokkal és nagy rovásokkal, mert négyszer rója vala minden esztendőben az országot etc. De mihelyt meghala, minden ember ottan dicsírni kezdé őtet. Mert mindjárt meg kezdte bomlani a békesség az országban. Ottan megelevenülnének a törökek is, és az ország egyik nyavalyából a másikba esek. Akkoron kezdé minden ember megismerni, micsoda jeles fejedelem volt volna az Mátyás király” – írja krónikájában Heltai Gáspár.

Galeotto Marzio *Mátyás tetteiről és jeles cselekedeteiről* szóló művében említi, hogy Mátyás asztalánál gyakran hangzottak fel magyar nyelvű hősi énekek, amelyekben a vitézek harcát, győzelmét dicsőítették. Johannes Cuspinianus (1473-1529) bécsi humanista azt is tudja, kik voltak ezeknek az énekeknek a hősei: „... akkor élt Kinizsi Pál, az idősebb Báthori István, menyinyi hős, istenemre! Naponta csaptak össze a törökkel úgy, hogy mindig győzelmesek voltak olyannyira, hogy kiváló tetteiket ma is lant mellett éneklék. Ugyanis nem szerelmes kantilénákat dalolgattak mindenfelé, mint nálunk, hanem a vitéz férfiak cselekedeteit: Hunyadi Jánosét, Mátyásét, Kinizsi Pálét és az idősebb Báthori Istvánét.”

Galeotto Marzio 1485-ben készült és az akkor még gyermek Corvin János hercegnek dedikált kéziratos munkája, a „*Mátyás király kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről*” az irodalomkedvelő Perényi-Frangepán család levéltárából került elő. E kéziratot adta ki Gyulai Torda Zsigmond 1563-ban Bécsben, hogy mind a mai napig a Mátyás iránt érdeklődők kedvelt olvasmánya legyen. Bizonyítja ez azt, hogy Mátyás emlékét a Perényiek még halála után is megőrizték e tájon.

Hogy a nagy humanista uralkodó tettei, harcai még elevenebb emlékként éljenek ezen a vidéken a XVI. században, amikor a török marcangolta az országot és a kevély németek sanyargatták, annak másik fényes bizonyítéka a „*Históriás ének a felséges Mátyás királynak a nagyságos Hunyadi János fiának jeles viselt dolgairól, életiről, vitézségiről, végre az ő e világból való kimúlásáról*”.

Görcsöni Ambrus diák Homonnai Drugeth Gáspár lantosa, majd a munkácsi vár

gondnoka volt. Históriás énekét 1567-1568-ban szerezte, de munkája befejezetlen maradt, mert Mátyás életét és harcait csak Bécs bevételéig (1485) írta meg. A költemény azonban így is elég terjedelmes. Négy részből, 737 négysoros versszakból áll.

A bevezetésben Árpáddal kezdve megemlíti a Mátyás uralkodása előtt élt jelentősebb királyokat, dicséri tetteiket, majd így ír:

*„Íme csudám ezen nekem nagy vagyon.
 Királyoknak mely krónikájok vagyon,
 Énekekben hadok írván megvagyon,
 Nevek, dicséretetek nálunk nagy vagyon.
 Tartozunk mi annak több dicsérettel,
 Kinek élünk isten után nevével,
 Dicsekedünk mi jó fejedelmünkkel,
 János vajdával, fiával Mátyással.
 Én nem hallok oly jó énekszerzést,
 Kik előhoznák jó fejedelmünket,
 Mátyás királt régi jó vezérünket,
 Elfelejtettük mi jóltett emberünket.
 Rendszerint megmondom ő eredetét.
 Nemzetiben fundamentum kezdetét,
 Nagy szegénységből felemelkedését,
 Mátyás királynak megmondom dolgait.”*

Aztán szépen versbe szedi a Hunyadi-legendát a gyűrűvel és a hollóval, Hunyadi János felemelkedését, dicső harcait: a rigómezei csatát, Nándorfehérvár ostromát. Eleven és szemléletes a stílusa, amikor a döntő ostromról szól:

*„Veszedelem, öldöklő oly nagy vala.
 Két fél lövéstül ugyan és omol vala.
 Hátról törököket vágják ostromra,
 Lövik, vágják egymást úgy hajtják vala.*

*Oly nagy sűrűn az falt mind körül hágják.
 Lajtorjákat seríneknek, támasztják.
 Az sok horgot törésnek felakasztják,
 Kin pogányok sűrűn az kőfalt hágják.*

*Döntenek fokról követ, forralt faggyat,
 Gerendákat fokról nyakokba hánnak.
 Lajtorjákról hullanak törökök halnak.
 Ha egy esik, ketten helyébe hágnak.”*

(Akárcsak az egri vár ostromát látnánk, mintha csak valamelyik török által ostromolt várnak személyesen is a védője lett volna a költő.)

Ezután rendre versbe szedi Hunyadi János halálát, Hunyadi László kegyetlen kivégzésének történetét és Mátyás királyvá választását:

*„Ím a község felrohant, az kiálts
Legyen vajda fia Mátyás királlyá.
Lám atyja is jól szolgált ez országba,
Ki ellent szól meghaljon ez órában:”*

*„Tőnek nagy zendülést, felkiáltanak,
Úristennek nagy hálákat adának.
Sok harangok, dobok, trombiták zúgnak,
Álgyú, tarack, szakálasok ropognak.*

*Vígan Mátyást királyoknak kiálták,
Hítlen urak Buda várát megadák,
Mátyás király számára elfoglalák,
Szilágyit benn gubernátorul hagyák.”*

Elmondja, hogyan fékezte meg Mátyás a széthúzó, marakodó nemesség hatalmát, megéneкли a király győztes hadjáratait, harcait a törökkel, az ország biztonságának megszilárdítását:

*„Hazába Szerémség lakik békével,
Nagy vitézüil török nem mehet végekben,
Végek bíznak Mátyás vitézségében,
Mert hada kész, mint húzott íj kezében..”*

*„Igaz ítéletet tétet mindennek,
Nincsen választása ott személinek.
Nagy szép móddal mindenek megbékélnek.
Nagy háborúk mind lecsendesedének.”*

*„Mindenben nagy szerencséje királynak.
Gazdagsággal bányák nyilatkoznak.
Bányászok nagy sok aranyat találnak,
Hogy nem idejükből több királyoknak.*

*Az bornak, búzának böcsi nem vala,
Mindenféle barom megsokasula.*

*Pároknak is sok aranypénzek vala,
Só fejér, és vas is sikeres vala.”*

Versbe szedi, hogyan szerezte vissza Mátyás a koronát, miként indított hadjáratot Csehország, Szilézia és Ausztria ellen. Helyenként megrajzolja a király jellemvonásait, különösen színesen írja le, hogyan fogadta Mátyás a külföldi követeket. Ilyenkor megcsillan művében a humor is.

Amikor a velencei követektől egy nagy „kristálypohár széket” kapott ajándékba, meg sem köszönte, hiába beszéltek róla az ajándékozók nagy ékesszólással. Oldalra tétette, és két ifjú szolgájának odasúgta, hogy tegyenek úgy, mintha valamin összevesztek volna. Az ifjak egymás torkának ugrottak, és látszólag véletlenül feldöntötték a pohárszéket. A kristály összetört:

*„Király szóla, az cserepet kivetnék:
Törött állat, cserepe sem jó ennek.”*

Helyére szép arany kupákat raktak, s amikor az ifjak véletlenül ezt is ledöntötték:

*„Király szóla, kupák felszedetnének;
Noha törött, cserepe is jó ennek.”*

A velenceiek megértették, hogy a királynak nem kell „iveg ajándék”. Másképpen jártak a török követek:

*„Törökök mind szép renddel megállának,
Fejek hajtva sok szép jót mutatának.
Szóla az uraknak, hogy hallgassanak,
Ő ne lenne oka ha romlanának.*

*Ottan csauz követség elkezdé,
Győzhetetlennek az császárt nevezé.
Csauzt megriaszta, másutt kezdené.
„Igazat mond, mert azt nem izenhettél”*

*Renddel követséget meg azon kezdé,
Király megharagvék, igen riasztá.
Medve módra szeme vérben fordula,
Ajakát harapá, vére csordula.*

*Rajta, csauz látá, ugyan elhala,
Többet az királynak szólni sem tuda.*

*Nadrágából meleg, sós víz fakada,
Más dolgát is ő lebocsáttá vala.”*

Ez az erős akaratú, hódító hadvezér foglalta el Bécs városát.

Görcsöni Ambrus valami oknál fogva nem fejezhette be a munkáját, mert Mátyás tetteit csupán Bécs bevételéig énekelte meg. Miért maradhatott félbe a műve? Nem tudjuk. Azt tudjuk viszont, hogy munkája nagy népszerűségnek örvendett, mert még ebben a században, a XVI.-ban, öt kiadást ért meg. Görcsöni krónikáját nyomban ketten is folytatták. Az egyik Ilosvai Selymes Péter, a Perényiek lantosa volt, aki feltehetőleg személyesen is ismerhette Ambrus deákot. Az ő munkája azonban kiadatlanul maradt. A história másik folytatója, Bogáti Fazekas Miklós tordai tanító a kiadó megrendelésére fejezte be a históriát. Az ő műve Ambrus deák munkájával egybekötve jelent meg.

De vajon ki lehetett maga Görcsöni Ambrus? Vezetéknevét pontosan nem ismeri az irodalomtörténet, mert a Görcsöni név irodalomtörténeti közmegegyezéssel született. Önmagát a szerző költeményének versfőiben AMBROSIVS LITERATVS DE GERCIEN-nek nevezi. Ambrus deák nem származhatott „Görcsön”-ből, mert ilyen helység sehol nincs. De ha feltételezzük azt, hogy Ambrus deák – mivel a Homonnaiak lantosa volt, s majdnem a munkácsi vár gondnoka lett – a vidékünkéről is származhatott, akár csak Ilosvai, akkor a nevében szereplő helységet jelölő szót inkább olvashatjuk „Dercén”-nek, mint „Görcsön”-nek. Dercén éppen Munkács mellett van, feltételezhető tehát, Ambrus deák valójában derceni származású lehetett (A szerk. – *A Dézsi Lajos szerkesztette Magyar Történelmi Életrajzok című 1912-ben megjelent kiadvány így ír róla: „A Szerző életéről is keveset tudunk. Nevét a versfejekből tudjuk, valamint azt is, hogy Ungváron (in Hungvar) írta művét és urának, Drugeth Gáspárnak (a nevickei vár urának, nagy mecénásnak és rablólovagnak) ajánlotta. Neve egy kelet nélküli tanúvallomásban is szerepel, mint a Homonnai Drugeth servitora vagy szolgálja, s azt vallja, hogy hallotta, mikor Csicsery András, ungi alispán, ura pozsonyi szállásán azt mondta, hogy ártana, ha tudna, a Dobóknak, mert azok is ártalmára törekednek. Ez a hatvanas években történhetett s valószínűen Drugeth lantosa és íródeákja volt.”*

Lehoczky Tivadar könyvében, a „Bereg vármegye monographiájá”-ban közli a munkácsi vár főnökeinek és parancsnokainak a névsorát. Itt megtalálható Ambrus deák is udvarbíróként. A középvezetési és babuliskai kenézlevelek tanúsága szerint 1554-től Nagylaki Mátyás és Possodi Bertalan várnagyok idejében Csáky Ambrus deák volt az udvarbíró, s néhány éven keresztül ő töltötte be ezt a posztot. Hogy Csáky Ambrus deák azonos lehet a derceni születésű „Görcsöni” Ambrussal, azt csupán feltételezhetjük. Ez azonban nagyon valószínű lehet, mert kívül ebben a korban egyetlen Ambrus nevezetű vezető ember sem szolgált a várban, aki deáknak nevezte volna magát, akár csak a Mátyásról szóló história szerzője.

Ambrus deák históriájában a töröktől és a némettől szabadulni vágyó, a független nemzeti királyság után sóvárgó magyarság érzéseit szólaltatta meg.

Művének megírásához sok adatot merített Thuróczy krónikájából, de a szájhagyományból is.

Vidékünkön Mátyás király alakját a régi irodalom alkotásain kívül számon tartja a népköltészeti hagyomány is. Ennek egyik legszebb darabja a nevickei várhoz kapcsolódó monda, így őrizte meg annak egyik változatát Dienes Adorján „Regélő romok” c.könyve:

„Denikő amazon várat akart építeni a Szinatirla-hegy meredek fokán, ott az Ung folyó szűk völgyében. A várépítéshez felhajtotta a vidék népét. Nem kegyelmezett sem az elaggott férfiaknak, sem a gyöngye gyermekeknek, de még az áldott állapotú asszonyoknak sem: mindnyája szakadásig hordta föl a csúcsra a fát, követ, meszet, sőt, jaj, még az anyatejet is, hogy a habarcs tartós legyen ám. Mikor aztán sok átokszóval és még több verejtékkel elkészült a vár, nem volt ott nyugta s biztonsága sem a bennlakónak, sem az arra menőnek, mert Denikő pogány módra sanyargatta, zsarolta, kínoztatta őket. Arra vetődött álruhában az igazságos Mátyás és megismervén Denikő istentelenkedéseit a meggyötört nép keserves panaszából, azt mondta:

– Szedjétek össze minden lovat, tehenet, disznót, kutyát, libát, és kössetek csengőt a nyakukra, de meg égő rőzsét is erősítsetek hátukra. Csapjatok ti magatok is nagy rajongást és hajtsátok át a folyón az állatokat a vár felé. A többit majd meglátjuk.

Sötét éjjel volt, midőn Denikő fönn a várban meghallotta a rémes hangzavart, homályosan meglátta a közeledő tömeget: azt hitte, rengeteg hadsereg vonul vára ellen, összeszedte hát töméntelen kincsét-aranyát, azt a vár kútjába dobatta, lovának patkóit megtévesztés céljából gyorsan hátrafelé patkoltatta és az erdőn keresztül a Tisza síkja irányában vágatott el. De Mátyás király is résen volt és utána! Megindult a vad hajsza és végre Záhony körül utolérte Denikőt.

– No most elveszed jutalmadat sok szörnyű tetteredért, te pogány leányzó! – dörgött feléje Mátyás hangja.

– Tudom, ki vagy – fordult hátra lován Denikő. – Mátyás királynak nem válnék dicsőségére, ha viaskodásban egy nőt leteperne. És aztán nézz rám.... szebb vagyok, mint a tündérek királynője... végy feleségül és csak akkor ismered meg majd király létedre is, mi a gazdagság, gyönyör és boldogság.

– Ne folytasd, boszorkány! Nem viaskodok veled, hanem megbüntetlek. Nem veszek feleségül, mert a sátán lánya vagy. Oda eredj hozzá. Nesze!...

És hatalmas kardjának egy sújtására Denikő szép feje elvált hattyúnyakától s porba hullott. De nem maradt a földön, hanem kilencvenkilenc lépést ugrott ide-oda, századik lépésre pedig vércsevisongással gurult be a Tiszába. Azóta olyan zavaros annak vize...”

Hogy Mátyás király emlékezete elevenen élt vidékünkön is, arra hozhatnák fel talán még több példát is, de inkább Bogáti Fazekas Miklóssal együtt mondom:

„A ő dolga énekemben sok volna. Dicsérni eléggé ember nem tudja, Régi jó fejedelmek mássá vala, Kiknek örök hírek históriákba.

Forrás: Évgyűrűk '90, Irodalmi, művészeti és társadalompolitikai kiadvány, 1991, Örökségünk, Keresztyén Balázs, 89-94. oldalak.

A nevickei vár borostyánja

A vulkanikus Kárpátok egyik Ung-völgyi hegyfokán némán meredeznek a romjaiban is megkapó nevickei vár omladozó tornyos ormai. Némán. De a szótlan, ódon falak hallgatólag némaságukban is mindennél beszédesebben mesélnek a régmúlt időkről, a letűnt lovagkor romantikájáról, a feudalizmus korának embertelenségéről, borzalmairól. Nevicke és környéke ma már nemcsak a területi székváros dolgozóinak kedvelt pihenőhelye. A várorom közelében nemrég pompásan berendezett, modernül felszerelt nemzetközi turistaotthon épült, és a barátság érzéseivel hozzánk látogató soknyelvű vendégseregben biztosan sokan kíváncsiak rá, milyen legendák, mesék fűződhetnek ehhez a regényes omladékhoz. Ilyen legendákat szép számmal találhatunk. Mondjunk el most közülük csak egyet.

Gara, Munkács hercege, jegyben járt a szépséges Perényi Krisztina baronesszel. A házasságból azonban semmi sem lett. A bárókisasszonyt elhódította tőle Upor, a nevickei várúr.

A férfibüszkeségében megsértett herceg bosszút esküdött és sereggel indult Nevicke ellen, hogy vérrrel mossa le a rajta esett gyalázatot.

A nem várt támadás készületlenül érte Uport. A várban nem volt elegendő lőszer, sem elegendő eleség. Így hát Upor alkudozásokba volt kénytelen bocsátkozni.

Szorultságában nagy váltságdíjat ajánlott fel ellenfelének. A herceg azonban a felajánlott váltságdíjat nem fogadta el.

– Pénzem az van nekem is elég, de nincs feleségem – mondta válaszképpen. – Add becsületszavad, hogy ha lányod születik, tizenhat éves korában nekem adod feleségül, s én elvonulok seregemmel.

Upor elfogadta a feltételt. Titokban azonban remélte, hogy a herceg közben vagy megnősül, vagy csatában esik el, vagy vadászaton öli meg a medve.

Számításai, titkos reményei azonban nem váltak valóra.

Egy év múlva leánya született. Juditnak keresztelték.

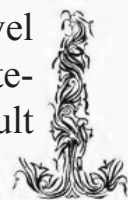
Múlt az idő, s Judit gyönyörű szép hajadonná fejlődött. Sejtelme sem volt a régi egyezésről. Atyja pedig még korainak tartotta, hogy beavassa a reá nézően sorsdöntő titokba.

Juditka társaság nélkül nőtt. Emberkerülő atyja nem vitte sehová. Unalmában a természet szépségeinek szemléletébe merült.

Kóborlásai közben találkozott egyszer apja solymászával. A fiatal solymász megtetszett Juditnak, és a várúr leánya meg a jobbágysorban élő solymász közt erős barátság, majd forró szerelem fejlődött ki.

Közben Judit betöltötte tizenhatodik életévét. Így hát esedékessé vált a becsületszóval megerősített házassági ígéret beváltása. Gara herceg azonnal jelentkezett.

Judit azonban hallani sem akart az apjával egyidős, s már öregedő hercegről. Erre apja, hogy adott szavát megtartsa, erőszakhoz folyamodott, s lányát cselédjeivel bezáratta az egyik toronyszobába. Közben pedig kitűzte az esküvő napját. A lovagteremben összegyűlt az előkelő násznép. Mielőtt azonban a lakodalmi menet elindult

volna a várkápolnába, Judit hirtelen felrántotta a terem ablakát, kiugrott rajta a tátongó mélységbe, ahol halálra zúzta magát. Vére pirosra festette a várhegy szikláit.

A kiömlő vér bosszúért kiáltott.

És a büntetés nem maradt el. Hirtelen villám csapott az ártatlan vérrel beszennyezett várba, s egész népével együtt elpusztította.

Azóta áll romokban Nevicke titokzatos vára.

Judit kiömlő vére pedig borostyánná vált, amely örökzöld lombjával most is befutja a várhegy meredek szikláit, a hű szerelem hervadatlan jelképéül.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1965, Szova Péter

Corvin Mátyás alakja a ruszin néphagyományban

Hunyadi (Corvin) Mátyás (1443–1490) magyar király alakja évszázadokon keresztül jelen volt a kárpátaljai ruszin mondavilágban. Ezt az állítást bizonyítja az Ungváron megjelenő „Írđiäír Řeřēr” (Kárpát-vidék tanítói egyesületének folyóirata) 1940-es áprilisi számában ruszin nyelven publikált hét legendás történet. Ezekből közlünk az alábbiakban kettőt, Csatáry György közreadásában, Fedinec Csilla fordításában.

Nagyon régen történt, amikor Mátyás az országot járta és vigyázott, nehogy sanyargassák az urak a szegény népet.

Egy napon Mátyás Csománfalvára (ma Csumaljovo) érkezett. Megparancsolta a szolgálinak, hogy a falu határában (a tölgyesben) emeljenek egy hatalmas sátrat. Abban lakott, onnan járta be rongyos álruhában a szomszédos falvakat, és tapasztalta, miként sanyargatják az urak a szegényeket. Egy ízben Ötvösfalvát (ma Zolotarjovo) kereste fel, mint valami szegény paraszt. Bocskort húzott a lábára, rongyos ujjast, posztónadrágot vett fel és betért egy igen gazdag emberhez. Megállt az ajtóban, s alamizsnát kezdett könyörögni. Kitátotta száját az uraság: „Annyian vagytok, mint a kóbor kutyák! Mindegyik jön, bebüdösít a házban és még jár a szája, hogy három napja nem evett! Menj innen a fészkes fenébe, mert megnézheted magad, ha rád uszítom a kutyákat!”

Mátyás még akart valamit mondani, de amikor az uraság eleresztette a kutyákat és ráuszította, összekapta magát és elinalt. Menekülés közben azonban kivett a zsebéből egy aranypénzt és a küszöb alá dobta. Másnap parancsba adta, hogy három órán belül kerítsék elő azt az aranypénzt, amit elveszített. Amikor letelt a három óra, ment az ötvösfalvi uraság a csománfalvi határba. Mátyás elmondta neki, hogy ő maga volt a szegény ember. Az uraság nagyon megijedt, s kérlelni kezdte, hogy eressze útjára. Mátyás futni hagyta, de egész vagyonát szétosztotta a szegények között, pénzét pedig szétszórta azon a helyen, ahol a sátra állt. Az emberek felszedték a pénzt, de nem mindet. A gyerekek ma is sok olyan pénzt találnak, melyen ott áll a felirat: Corvin

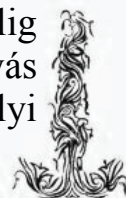
Mátyás. Azután Mátyás összeszedelőzködött és elment. Az ötvösfalvi uraság pedig föld, birtok nélkül maradt, tarisznyát kötött a hátára és mint valami szegény ember házról házra járt, hogy alamizsnát adjanak neki.

*Lejegyezte **Konszt. Gyuricska**
Iv. **Ljah** után, Csománfalva*

Egyszer Mátyás király a Verhovinán járt. Azt akarta látni, hogy élnek itt az emberek. Akkoriban még fiatal volt, s diáknak öltözött, hogy fel ne ismerjék. Egész nap járt a hegyekben, estére eltévedt. Késő éjszaka talált rá egy kis falura. Megörült Mátyás és bekopogtatott a legelső ház ajtaján. Sokáig nem válaszolt senki, majd kiszólt egy női hang: „Ki az?” „Egy szegény diák” – mondta Mátyás király. „Mit akarsz?” – kérdezte a hang a házból. Mátyás így válaszolt: „Nagyon elfáradtam, nem adna-e szállást éjszakára?” „Nem, mert az uram mindjárt hazajön részegen a kocsmából – mondja az asszony. „No – gondolta Mátyás –, ezt szeretném én látni.” Kérlelni kezdte az asszonyt, hogy igen fáradt, nem tud tovább menni. Addig-addig, míg az asszony beengedte. Bement Mátyás a házba és látja, hogy fiatal az asszony. Lefeküdt a kemencére és hamar elaludt. Az éjszaka közepén egyszer csak kiabálás verte fel. Hallotta, hogy valaki veri az ajtót és kiabál: „Asszony, hé, nyisd ki az ajtót!” Az asszony kinyitotta, mire holtrészen esett be az ura az ajtón, s ordibálni kezdett: „Mária, főzz puliszkát, mert ehetnék!” Megfőzte a puliszkát, leültek mindketten az asztalhoz és enni kezdtek. Igen ám, de csak egy kanáljuk volt. A verhovinai ember habzsolta, majd a felesége szájába tett.

Egyszer csak észreveszi, hogy valaki fekszik a kemencén. Kérdezi a feleségét, hogy ki az. Azt mondja az asszony: „Valami szegény diák, nagyon kérte, hogy engedjem be éjszakára, mert igen kimerült.” A részeg felállt (nem emlékszem rá, hogy hívták, talán Juro) és lábánál fogva lehúzta Mátyást a kemencéről. „Te senkiházi, gyere velünk vacsorázni” – mondja az neki. Juro a szájába vett egy kanál puliszkát, másodszorra a feleségének adott, majd nyújtotta Mátyásnak. Mátyás azonban ódzkodott abból a kanálból enni. Erre Juro behúzott neki és ráripakodott: „Fogsz enni, vagy nem fogsz enni?” Látta Mátyás, hogy nincs kiút és kénytelen volt velük enni. Amikor jóllaktak, Juro elővette a tilinkót, rázendített és mondja Mátyásnak, hogy vigye táncba Máriát. De Mátyás nemigen tudta, hogy szokás nálunk táncolni, hát nem ugrott mindjárt. Hej, amikor Juro megint adott neki, nem gondolkozott tovább Mátyás! Fogta Máriát és ugrált vele, mint valami medve. Jól kitáncolta magát Mátyás, majd lefeküdt aludni.

Reggel Mátyás elmenet megkérdezte az asszonytól a címet. Tudakolja az asszony, hogy ugyan minek az neki, mire azt mondja, hogy ha egyszer majd úr válna belőle, szeretné meghálálni, hogy éjszakára befogadták Ezzel hazament Mátyás Bécsbe. Néhány hét múlva Juro kap egy írást, hogy menjen Bécsbe a királyhoz. Törte a fejét Juro, búslakodott, ugyan miért hívatják a király elé, de nem tudott rájönni. Szedte magát és elindult. De akkor még nem volt autó, mint ma, kénytelen volt gyalog menni. Alig ért Bécsbe, nyomban ment fel a királyi palotába. Ott már vártak rá. Azonnal Mátyás elé bocsájtották. „Megismersz-e, Juro?” – kérdezi Mátyás, akin drága ruha és királyi

korona volt. „Honnan ismerném én a felséges urat?” – kérdezi Juro. Átment Mátyás, a másik szobába, magára húzta a diákgúnyát, és azt mondja: „És most, megismeresz-e, Juro?” „Már hogyan ismerném meg – mondja Juro. – A felséges király éjszakázott volna nálam? Ha tudtam volna, hogy a felséges királyúr az, jobb vacsorát főzettem volna az asszonnyal.”

Azt mondja Mátyás: „Igen Juro, én voltam az, Mátyás király, aki nálad éjszakázott. Most pedig ülj az asztalhoz és egyél.” „Olyan ételeket szolgáltak fel, amit Juro addig álmában sem látott. Ráadásul aranyedényekben, ezüstkanállal, villával és késsel. Mátyás azt gondolta, hogy Juro megijed és nem fog az ételhez nyúlni, s akkor ő megfizet a pofonért. De Juro olyan étvággyal látott hozzá, hogy repetát is kért. Akkor behívta Mátyás a feleségét – a felesége fiatal volt, szép, de hát királyasszony –, vette a hegedűt és azt mondja Jurónak, hogy menjen táncolni a királynéval. Juro azonban erre sem ijedt meg. Amikor elkapta a királynét és megforgatta, szél kerekedett a nyomukban.

Látta Mátyás, hogy Juróval nem tol ki és azt mondja neki: „Hallgass ide, Juro, okosabb vagy te nálam, mert nem tudtam kifogni rajtad. Ha ilyen ravasz vagy, kérhetsz, amit akarsz, nyomban megadom.” Bár Juro okos volt, de mégiscsak iszákos. Nemhogy valami gúnyát, pénzt vagy gazdaságot kívánt volna, hanem azt kérte, hogy a decispohár még egyszer akkora legyen, mint addig volt. De azt elfelejtette mondani, hogy az ital árát ne emeljék. Amikor az ivóedényt még egyszer akkorára csinálták, a benne levő ital árát is még egyszer akkorára emelték.

Lejegyezte **I. Spicer, Jozsif Spicer után, Iza.**

Megjegyzés: a magyar változatban nem decispohár, hanem icce szerepel, amely kb. 8 deciliternyi űrtartalomnak felel meg. A decispohárba ugyanis pálinka, az iccébe viszont bor kerül.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1993.

FEBRUÁR

SÁFÁRY LÁSZLÓ
MINDENKI ÉNEKEL

*Itt vagyunk
mi, fák és bozótok,
virágunk minden tavasszal újra kihajt.
Itt vagyunk
mi, csillagok és holdak,
egymásnak újra és újra világítunk.
Itt vagyunk
mi, fiatal kedvesemmel,
most virágzik egyetlen tavaszunk.*

FEBRUÁR

Télutó - Böjtelő hava – Halak hava

„A Szent Balázs doktorunknak, hogy ma vagyon
napja,
Többször is hogy megérhessük, az Úristen adja!
Kérjük ajándékát, a szent áldomását,

1	P	Ignác, Virgínia
2	Sz	Aida, Karolina
3	V	Balázs
4	H	Csenge, Ráhel
5	K	Ágota, Ingrid
6	Sz	Dóra, Dorottya
7	Cs	Tódor, Rómeó
8	P	Aranka
9	Sz	Abigél, Alex
10	V	Elvira
11	H	Bertold, Marietta
12	K	Lídia, Livia
13	Sz	Ella, Linda
14	Cs	Bálint, Valentin
15	P	Georgina, Kolos
16	Sz	Lilla, Julianna
17	V	Donát
18	H	Bernadett
19	K	Konrád, Zsuzsanna
20	Sz	Aladár, Álmos
21	Cs	Eleonóra
22	P	Gerzson
23	Sz	Alfréd, Alfréda
24	V	Mátyás
25	H	Géza
26	K	Edina, Győző
27	Sz	Ákos, Bátor
28	Cs	Elemér
29	P	Szökőnap

NÉPHAGYOMÁNYAINK

- Február 2.:** Gyertyaszentelő Boldogasszony napja. A hagyományos magyar paraszti társadalomban a szentelt gyertya a bölcsőtől a koporsóig elkísérte az embereket. A szentelt gyertyát a sublótban, ládafiában tartották, vagy szalaggal átkötve a falra helyezték. „Ha gyertyaszentelő fényes, akkor szűk termés lesz!”
- Február 3.:** Balázs napja. A katolikus pap a gyermek álla alá két gyertyát tett keresztbe és imát mondott, Balázs-áldást adott a torokbetegségek ellen. Almát is szenteltek ilyenkor, abban a hitben, hogy a torokfájás ellen alkalmas gyógyszer.
- Február 5.:** Ágota napja. Alkalmas a házi férgek eltávolítására, ezért ki kell söpörni a házakat, ólakat.
- Február 6.:** Dorottya napja. „Ha Dorottya szorítja, Julianna tágítja.”
- Február 14.:** Bálint napja. Jó napnak tartották a kotló sikeres ültetésére.
- Február 16.:** Julianna napja. Ha havazik, ezt mondják: „Julianna kitette a dunnáját, és az kiszakadt”, vagy: „Bolondoznak a Julisok”.
- Február 19.:** Zsuzsanna napja. Ha nem szólal meg a pacsirta, „befagyott a szája”, akkor a hideg idő még tovább tart.
- Február 22.:** Üszögös Szent Péter napja. Ezt a napot szerencsétlennek tartják, ezért semmilyen munkához nem fognak.
- Február 24.:** Mátyás napja. „Mátyás, Gergely két rossz ember”, de a halászok a Mátyás-napkor fogott halat az egész évi szerencsés halászat előjelének tekintették.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

- Február 1.:** A Tisza élővilágának emléknapja. A 2000. január 31-én történt ökológiai katasztrófa emlékére.
- Február 2.:** A szerzetesek világnapja. A vizes élőhelyek világnapja.
- Február 4.:** Rákellenes világnap.
- Február 10.** (a hónap második vasárnapja): A házasság világnapja.
- Február 11.:** Betegek világnapja. 1993 óta II. János Pál pápa kezdeményezésére ünneplik. Célja, hogy „Isten egész népe kellő figyelmet szenteljen a betegeknek, illetve elősegítse a szenvedés megértését.”
- Február 14.:** Bálint (Valentin) napja. A szerelmesek és a szeretet napja. – Az epilepsziával élő betegek napja.
- Február 21.:** Anyanyelvi világnap.
- Február 22.:** A bűncselekmények áldozatainak napja. 1990. február 22-én tette közzé az Európa Tanács a bűncselekmények áldozatainak chartáját.
- Február 24.** (a hónap utolsó vasárnapja): Az idegenvezetők napja.
- Február 28.:** A Kalevala napja. A finn nép ünnepe.

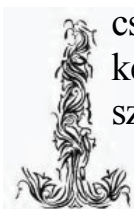

ESEMÉNYNAPTÁR

1907. II. 1-jén született Veress Sándor magyar zeneszerző, népzenekutató, zenepedagógus.
1536. II. 1-jén a spanyol Pedro de Mendoza Argentínában megalapította Buenos Aires városát.
1821. II. 3-án született Elizabeth Blackvell amerikai orvosnő, a világ első orvosnője.
1926. II. 4-én született Grosics Gyula labdarúgó, edző, a legendás Aranycsapat tagja.
1891. II. 5-én a Dalton fivérek elkövették az első vonatrablásukat, melynek során 1500 dollárt zsákmányoltak.
1937. II. 5-én mutatta be Charlie Chaplin első hangosfilmjét, a Modern idöket.
1971. II. 6-án először ütöttek el golflabdát a Holdon. Az ütést Alán Shepard végezte.
1486. II. 6-án Mátyás király megerősítette a szász egyetem, az Andreanum kiváltságait, ettől az időponttól számítjuk az egyetem születését.
1847. II. 11-én született Thomas Alva Edison amerikai feltaláló, aki több mint ezer szabadalmat nyújtott be, a villanykörte a gramofonig.
1466. II. 13-án halt meg Donatello firenzei szobrász, a quattrocento kiemelkedő művésze.
1882. II. 15-én szállítottak először fagyasztott húst. A rakomány Új-Zélandról tartott Angliába.
1931. II. 15-én mutatták be az első Drakula-filmet.
1916. II. 17-én halt meg Konkoly-Thege Miklós csillagász, az első térképes időjárás-jelentés alkotója.
1962. II. 20-án történt, hogy az amerikai űrhajós, John Glenn Föld körüli pályán keringett.
1616. II. 22-én az egyház – mivel veszélyeztetve érezte hatalmát – elutasította a természettudományt, s V. Pál pápa felszólította Galileo Galilei olasz matematikust, fizikust és filozófust, hogy ismerje el: tudományos nézetei tévesek.
1997. II. 23-án Skóciában tudósok bejelentették, hogy sikeresen klónoztak egy kifejlett emlős-állatot: létrehoztak egy bárányt, és azt Dollynak nevezték el.
1952. II. 26-án jelentette be Winston Churchill, hogy elkészült Anglia első atombombája.
1887. II. 27-én halt meg Alekszandr Porfirjevics Borogyin orosz zeneszerző.
1906. II. 28-án született Bugsy Siegel amerikai gengszter, ő nyitotta meg az első kaszinókat Las Vegasban.

Szabács vára

Szabács vára a mai Szerbiában, a Száva jobb partján elhagyott ugyan, de most is meg lehetősépségen fennálló régi vár. Mohamed szultán, hogy a Száván való átkelést a Szerémségbe biztosítsa, 1470-ben e helyen a lehető legnagyobb titokban s nagy hamarsággal erős kővárat építtetett, melyet a folyamról Szabácsnak nevezett el. Mátyás király felháborodva vette a hírt e vár megépítéséről, s Horvátország és Szlavónia bánját Thúz Jánost, amiatt, hogy ezt meg nem gátolta, fogságba vetette. Helyébe bánná Magyar Balázst nevezte ki, kinek segélyére a vár megvétele és lerontása végett Ország Mihály nádort és a kevéssel később kalocsai érsekké nevezett Gábort küldte le. A királyi sereg, bár több úri dandár is csatlakozott hozzája, nem boldogulhatott a széles folyamtól is védett erős várral, úgyhogy kénytelenek voltak a vár vívását abbahagyni s beérni azzal, hogy Klenakon, Szabáccsal szemben, a becsapások meggátlása céljából szintén várat emelhetek. Magára Mátyásra vár

a feladat, melyet seregei sem akkor, sem egy-két év múlva, Ujlaki Miklós bosnyák király vezérlete alatt nem tudtak megoldani. 1475-ben késő ősszel indult meg Szabács ellen. A vívás napján, 1476. február 15-én déltől estig tartott a roham, mely után az agyonfáradt helyőrség nyugalomra vonult. Ekkor a vár másik oldalán, a fedett árokban elrejtőzött, feketeseregbeli vitézek kirohantak, s az erősséget annak leggyengébb s most éppen védtelen pontján támadták meg. Maga a király vitte utánuk társaikat, kikkel egyesülten még virradat előtt ádáz küzdelem után kicsikarták a várat a védők kezéből. Foglyot nem ejtettek; a janicsárokat állítólag mind egy szálíg lekaszabolták. Mátyás, miután az erősség kijavításáról és újonnan felszereléséről gondoskodott, visszatért Budára. Erről a küzdelemlről szól a Szabács viadalja címet viselő legterjedelmesebb magyar történeti ének, mely Mátyás király idejéből fennmaradt.

A kéziratot 1871-ben fedezte fel az Ung megyei Csicseren, a Csicsery-család oklevelei között Véghely Dezső történész. A Magyar Történelmi Társulat 1872. januári ülésén Thaly Kálmán mutatta be.

E fontos nyelvemlékünk egy hosszában kettéhajtott, s ennél fogva négy lapot képező, de erősen megrongált nagy félvívből áll, és Mátyás király egyik nevezetes haditettét, a Mahomet szultán által a Száva mellett épített Szabács várának 1476 januárjában történt ostromát mondja el. Legterjedelmesebb – 150 soros – történeti énekünk, amely Mátyás korából ránk maradt. Kezdő szavaiból ítélve („De az fellyől mondott Pál Kenézi”) az eleje hiányzik. Különösen fontossá teszi az is, hogy gyakori és egykorú törléseinél, javításainál fogva eredeti fogalmazványnak látszik. Toldy Ferenc véleménye szerint ez az ének egyike lehet azoknak, amelyeket Galeotto Marzio szerint Mátyás hőstetteiről annak asztalánál énekeltek.

E költemény történetileg is igen becses, a vár vívásának több ismeretlen részletét tudjuk meg belőle, például Ali bég érkezése, a dob- és trombita-epizód, a török ifjú kiszökése, Várdai Simon elesése. Az előadás közvetlensége arra enged következtetni, hogy a költemény még az ostrom esztendejében, 1476-ban keletkezhetett.

Korábbi hamisítási esetek miatt a történészek az események rekonstruálásával bizonyították az eredetiséget. Aggodalomra a rím szerinti tördelés és a sorkezdő nagy kezdőbetűk adtak okot, mivel ez Mátyás korában merőben modern megoldás. Költői becsét természetes előadása, tömörsége és ritmusának meglehetősen folyékonysága adják. E tekintetben jóval felette áll a XVI. század egyéb költői maradványainak.

Szabács viadala

(1476-nál nem korábban) [1]
[...]

*De az fejől [2] mondott Pál Kenezsi, [3]
Ároknak mélységét igen nézi;*

*Ki Szabács erős voltát elméllé, [4]
Honnég [5] minemő álgyú kell mellé.*

*Szorgost megyen Nándorfejérvárra,
Hol királ erről bizon hírt vára.*

*Legottan számtalan sok hajókat,
Fejérvárnál az Dunán valókot,*

*Nagy hamar felvontata az Száván,
És Szabácsvár táját hoztatá számán.*

*Nép számtalansága környől állván,
Nagy erősséget [6] víz felől csinálván,*

*Hajókat mond árokba vontatni,
Környől pattantyúkkal falt bontatni;*

*De ment [7] az hajókat felvontatá,
Sok felől Szabács falát bontatá.*

*Vízárokból viadalt es tartottak,
Azzal Szabácsnak ígyen sem árthattak,*

*Mert mondhatatlan szakálosokkal, [8]
Sok nyilakkal, sőt számtalan sokkal,*

*Kézi puskákkal, nagy pattantyúkkal,
És külömb-külobb álgyúkkal,*

*Sebes és úgvan szünetlen löttek,
Sőt minden erejekkel rajtonk löttek.*

*Nu, azért strumlottak [9] kéméletlen, [10]
Hogy belől sérelem lött mértékletlen.*

*Affelett sokszor harcolást töttek,
Azzal magoknak sok sebet vöttek,*

*Halált es vallottak hát némellyek,
Király nagy tisztességét mellett.*

*Elő [11] egy ifjú Várdai Simon,
Kinek anyja énaponkéd [12] sír honn.*

*Bizon ő kegyes úrfiú vala,
Ki pattantyú miá [13] ott hala.*

*Más cseh vitéz, Franc főtisztes hadnagy.
Kik bizon kegyes Istennél vadnak.*

*Ebbe sonha senkinek nincs kétség –
Vagy tisztúlat helén [14] őket értsék;*

*És az többi; ottolyal [15] kik haltak,
Isten [...] szereteteseik kik voltak.*

*Ma immár őérettek imádjonk, [16]
Afelett Istennek nagy hálát adjonk,*

*Mindennemő nagy sok jótételéről,
És erős Szabács megvételéről;*

*Ki alatt volt népnek válogatotta,
Dolgát minden ment vitéz tartotta.*

*Kit meg nem mondhat emberi állat,
Mely nagy harcolás volt Szabács alatt!*

*Menden ott vitézségét mutatta,
Mert királ őket hozzá nügatta.*

*Egy idén nagy jeles strumlást tőnek,
Azzal magyarok jó nevet vőnek,*

*Kin hát cseh vitéz népek nem voltak,
De azokba oszton sokan holtak,*

*Mert tulajdon hát önmagok, mikor
Volt volna setét előálomkor,*

*Szabácsba nagy vesztegség [17] lött volna,
Vitéz cseh nép azért beljött volna,*

*Szertelen magokat ott rekesztvén,
Egy házat viadalhoz gerjesztvén,*

*Legottan túl belől török népek
Nagy viadalt velek törlétének. [18]*

*Sok közölök, kik ott benn valának,
Nékik [19] kezen, nékik [20] vízbe halának.*

*Ó navalyás, hitván keménség!
Mit tőn nekik es az kevélség!*

*Meghalának nagy vakmerőségbe,
Bizon nem vitézlő merészségbe.*

*Ezt mi hagyjuk mind ugyan azonba,
Mert semmit nem hoz nekünk haszonba,*

*De jelentsük Ali bég jövését
És onnaton ment való [...]*

*Volt olyha tizenötezer lóval,
Mind válogatott nép lovaglóval.*

*Szabácshoz nem messze egy kis halmon
Megsereglék, hogy beszédet halljon.*

*Szabácsba nagy felszóval kiáltnak.
Arról bölcsessége lőn királnak:*

*Hagya nagy sok dobot doboltatni,
Trombitákval es trombitáltatni.*

*Olyha hasad volt ég mind ezektől,
És volt nagy kiáltás vitézektől,*

*Hogy szózatot ők ne vehessenek,
Onnaton annálkül mehessenek.*

*Ali bég jőttő[21] lőn csak önkára,
Meg sem fardóla [22] semmi munkája.*

*Ott ezen ők nagyon ohajtának,
Egyenbe es mind fejet hajtának.*

*Nagy bús jonhhal [23] meg visszatérének
Viadalt kezdeni sem merének.*

*Az főhajtásról vevék eszébe,
Hogy nincs segedelm már több ezekbe.*

*Azon kezde minden vélekedni,
Sőt főhajtáson sem elégedni,*

*Azért igen ifjú török, Hamza,
Gondolván, hogy volt magyar, ott haza, [24]*

*Erős Szabácsból, törökök közül
Nagy siettetességgel kiszökni készöl.*

*Kiszökvén szorgost királhoz juta,
Legottan neki egy helet muta,*

*Honnég alkób[25] Szabácsot veretni,
És könyveb leszen őt megvehetni.[26]*

*Az helről kezdék szörnyen veretni,
Mind környől nagy erőssen töretni.*

*Jöllehet affelől volt sok kötés, [27]
De azért ingyen [28] minden-minden vetés [29]*

*Ment arról immár török nép beszél:
Lőtt nekik minden vetés nagy veszél,*

*Mely nagy mondhatatlan veszedelmbe
Lőnek azután es kegyes kegyelmbe.*

*Mert esmerék, hogy meg nem bírhatják, [30]
Sőt császárnak azt meg sem írhatják,*

*Azért tökélet tanálcs lőn köztök,
Hogy minden szabad lenne önköztök:*

*Ki akarna, az válnék császárhoz
Avagy magyar Mátvás királhoz;*

*Az kéncset, ki ott császárt illetné,
Sem egy kéz köztök azt ne illetné,*

*Azon szerént Szabácsba benn hadnák,
És Szabácsot királnak megadnák;*

*Ment fejedelmnek belől tolmácsolja,
Ezt senki kívől meg se másolja. [31]*

*Mert ez lőn nálok hát tökéletes,
Királnál kedig [32] nagy kellemetes,*

*Sőt jónak teték [33] őfelségének
És hozjá tartó nép kösségének,*

*Mert nagy miltó az minden felségnek,
Nagy kegyelmes legyen ellenségnek,*

*Jelesől kediglen mind azoknak,
Kik kegyes kegyelmnek esni szoknak,*

*Akarattyak szerént tőn kegyelmet
És nagy miltóságos engedelmet.*

*Így megadák Szabács erősségét, [34]
Benne hagyák álgyúnak bőségét, [35]*

*Mely álgyúkat királ többözteté,
És nagyon Szabácsot erőssözteté,*

*Hagyván benne vitézeknek javát, [36]
Hogy ne látná továbbá az kárát.*

*Ez mind ezen szerént hát meglévén,
Töröknek és mendennek kegyelmet tévén,*

*Királ vígan Budára eredvén,
Török sereg környölő terjedvén,*

*Hát valának nékik [37] nagy csudába, [38]
Hogy Budának minden utcájába,*

*Jelennen királnak odvarában
Látták török népet kazdag ruhában*

*Királnak ékessen odvarlani,
Ment kel piacon várban állani.*

*Ezt meghallák mind Törökországba,
Török császár lőn nagy bosszóságban.*

[1] Históriás énekeink korai emléke a Száva melletti Szabács várának a megvételeéről szól. A várat Mátyás király katonái 1476. február 15-én vették be. A vers rímei helyenként meglepően jók. A vers hitelességét Imre Samu bizonyította. A szöveget az ő átírata nyomán közöljük: A Szabács viadala, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1958, 18-21., [2] fölül, fent, imént, [3] Kinizsi Pál, [4] átgondolta, mérlegelte, [5] honnét, [6] harcállást, [7] mind, [8] várpuskák, melyek lecsüngő kampójukról kapták a “szakállas” nevet, [9] ostromlottak, [10] kíméletlenül, [11] első, [12] éjjel-nappal, [13] miatt, [14] a tisztítótűzben (purgatóriumban), [15] ott rajjal, [16] imádkozzunk, [17] nyugalom (vö.: veszteg marad), [18] szerzének, rendezének, [19] némelyek, [20] némelyek, [21] jötte, [22] meg sem térült, [23] szívvel, [24] volt olyan magyar a foglyok között, aki várbeli volt, [25] alkalmasabb, [26] elfoglalni, [27] harcgát, [28] hiába, [29] lövés, [30] meg nem kaphatják (a várat), [31] meg se másítja, [32] pedig, [33] tetszék, [34] erődítményét, várat, [35] sok ágyút hagytak benne, [36] a vitézek legjavát, a legjobbakat, [37] némelyek, [38] nagyon csodálkoztak.

Forrás: Pallas Nagylexikon. www.wikipedia.hu

A szerednyei vár és Dobó István sírja

A XI. század elején a palesztinai csatákból Franciaországba hazatérő Hugó nevű payensi lovag társaival a szent helyek védelmére megalapította a templomosok lovagrendjét. Adományok és örökségek útján a rend óriási vagyonra tett szert és egymásután alapították rendházaikat. Szinte divattá lett őket befogadni az országba.

Géza, a magyar király, e néven a második is, sietett e divatnak hódolni; behíván őket az országba, először Székesfehérváron, majd később az ország más vidékein is letelepültek, így kerültek a XI. században az ungi hegyek tövébe, az Ungvár és Munkács között fekvő Szerednyére. A templomosok itt építették fel kolostorukat.

Mivel a templomosok harcias szerzetesek voltak, sőt elsősorban vitézek s csak azután szerzetesek: ezért ez a kolostor is inkább megerősített vár benyomását keltette.

A templomosoknak ez a nyugalmas életük mintegy fél évszázadig tartott. Ekkor azonban lecsapott Szép Fülöp francia király ökle és elhangzott a lovagrend vagyonának áhítózásáról fakadó szava: a templomosoknak nincs létalapjuk s nem tudják összeegyeztetni kettős hivatásukat. Fölöslegeseek tehát e földön.

És megindult a hajsza a templomosok ellen. Számos rendtagot kivégeztetett a király, közöttük elsősorban Monay Jakabot. A lovagrend váraira s birtokaira Franciaországban Szép Fülöp tette rá a kezét, a többi országban pedig központi irányítás nélkül és a lovagok megfogyatkozása miatt az egyes birokok züllésnek indultak.

A szerednyei vár és a birtok később a Palóciák kezére került.

A Palóciák nem sokáig élvezhették uradalmukat, mert az ifjabbik Palóci Antal halálával – aki Mohács mezején vérzett el – a Palóciák ősi nemzetsége is sírba szállott.

Szerednye körül azonban nem volt semmi baj, mert az a Palóciakkal közös Pánk törzsből származó Dobó családra szállott. Itt pihente ki fáradozásait Dobó István, az egri hős a véres csaták után.

A krónika szerint Dobó István Szerednyén halt meg. Az azonban bizonyos, hogy a közeli Dobóruszán van eltemetve és sírján még a századforduló elején is olvasható volt a latin fölírás, amely magyarra fordítva így hangzik:

*Itt fedi sírja Dobó Istvánt, ki az egri falaktól
Visszaveri hajdan sok ezernyi hadát a töröknek,
S ellenségei fölött ülvén kitűnő diadalmat,
Vele Magyarhon végveszedelmét messze elűzte.*

Örököse, Ferenc fia, sok pereskedés után megszerezte a gazdag sárospataki uradalmat is, ezzel szemben elhagyta ősei hitét. Luther vallásához csatlakozott és ennek folytán a szerednyei pálosok alatt kezdett inogni a talaj. Nem is került sok időbe és Dobó Ferenc egyszerűen kitessékelte őket, mondván:

– Barát csuhája nem vár ormára való. Lakozzék az barát kalastrom cellájának csöndjén, nem pedig álgyú közelében. Szükségem van a várra.

A várat aztán török foglyok munkájával átalakította, új falakkal s bástyákkal övezte, sőt a török rabkezek oly pompás borpincét ástak, mely még ma is létezik.

A vár teljesen elvesztette egyházas jellegét. Szolgált a Dobó címer céljait addig, amíg Dobó Ferenc a 17. század második évében magtalanul halt meg. Leányágon és a Balassa, Perényi, Kevendy, Zeleméry, Lorántffy családokon keresztül a vár Rákóczi-kézre került.

Mátyás király a piacon kaszáltat

Kimentek a szegény emberek a piacra, de nem vót, aki elhívja őket dógozni, és leültek úgy a bótajtók elibe a küszöbre, meg ki hova tudott.

Mátyás király meg arra ment lóháton. (Mert azt mondják, hogy ű abba az időbe lóháton járt.)

Megállt és megkérdezte:

– Kire várnak itt, emberek?

Mondják az emberek:

– Mennénk dógozni, ha valaki híjna, kenyeret keresni a családnak.

– Hányan vágynak, emberek?

– Vagyunk vagy huszonheten.

Éppen aratás vót, mint most.

– No, álljanak be sorba egymás után – azt mondja –, itt a piacon fognak máma kaszálni nekem. Estére erre jövök, és kifizetem magukat. Mondják meg, hogy mi a napszám!

Az emberek megmondták, mennyiér szoktak dógozni. De váltig csodálkoztak, hogy miért kaszáltatja őket Mátyás király a piacon. Megkérdezték, hogy kaszáljanak űk a piacon, mert ott nincs fű, csak kövek vannak.

Akkor kivette Mátyás király a kaszát az egyik ember kezéből, és megmutatta, hogy kell kaszálni a piacon.

Egész nap kaszáltak, de csak úgy a levegőbe hajtották a kaszát.

Estefeled aztán el is ment Mátyás király, és kifizette űket.

Makkosjánosi, 1956

Forrás: Kárpát-Ukrajnai magyar népmesék, Pallag Rózsa, 1988, 159-160. old.

Mátyás király az urakkal kapáltat

Egy időbe az emberek nem akartak dógozni, azért mert az urak nagyon csekély munkabért fizettek, és elmentek Mátyás királyhoz panaszra.

Mátyás király, mikor ezt hallotta, ment, és hívta az urakat:

– Gyertek kapálni a szőlőbe!

Beállította őket a hegytetőről lefele.

A nap melegen tűzött, és a tetőről nagyon nehéz vót lefele kapálni.

Nagyon ki vótak fáradva, verejtékezve, így aztán rátértek arra, hogy ők inkább fizetnek annyit, amennyit kér a napszámos ember, csak ne kapáltassa őket többet Mátyás király.

Makkosjánosi, 1956

Forrás: Kárpát-Ukrajnai magyar népmesék, Pallag Rózsa, 1988, 160. old.

HORVÁTH SÁNDOR
TAVASZI MONOLÓG

Az élet újra az elmúlást készül megtagadni.
Bölcsőt farag egy agg, százéves akác;
és rügyfakadás,
és dobogás, és villámlás, vizek áradása,
egy elfelejtett
máglya harmadnapí lobogása, és a szerelem
első szívdobbanása,
és legyen, madarak millió éves násza,
és gyökerekben
a lomb akarása
kiáltja a világ lét–nemlét–félelem ráncolta
maghasadás–gombafüst
bibircsókolta arcába: ÉLET.
ÉLET,
mert agyam, kezem, szívem,
agyam igaza, kezem igaza, szívem igaza,
igazam igaza
ellen a megsemmisítés konok anyagát
megatonnáknban mérik,
és rakétákat irányítanak szépröptű, fehér tollú,
mesékben ringatott, népdalban fürösztött,
háromcsoda–háromigazság galambomra;
mert mélytengeri csend és homály
csendhomályhalálra
ítélte a csillagszeműt.
Ha nem szólunk gyermekét szülő anya
világsikolyával
és gyerek első, mellkasemelő, kínra étellel felelő
félelem – kétely – kétség szálú, mégis
reménylángú
létjelével,
ha nem szólunk, nem mondjuk: NEM –
akkor
hiába az élet, a bölcső, a villám és az áradás,
a szerelem, a szívdobbanás, a nász és az akarás,
mert

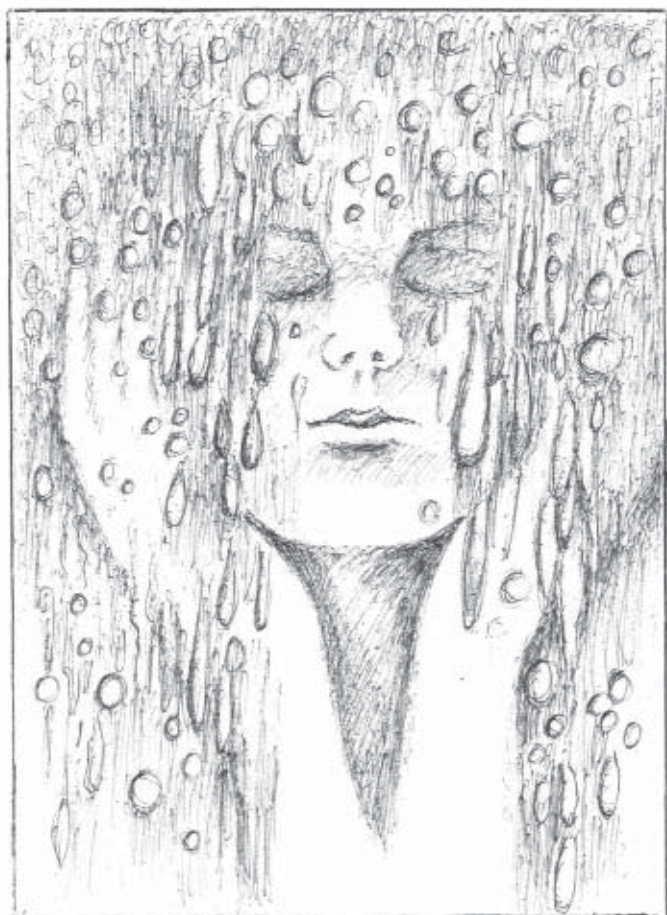

*megatonnákban mérik a megsemmisülés
konok anyagát,
és galambokra rakétával, és halálra
a csillagszeműt...*

*szólunk
anya világsikolyával és az ő életjellel
szólunk, mert szólnunk kell,
szólunk*

*piruló arccal az első ölelés, lázas remegés
boldog rémületében,
a csendes anyaság féltő, rejtő, megmentő hitében,
csak úgy egyedül, mint ki lemerül a mélybe,
együtt, sokan, harcosan, a kimondott szótól égve,
mint ki csak jött, s érkezett biztos révbe,
mint aki áll merengőn, vár, tudva, a másik
honnan jön*

*s megszólítja:
látod, így van ez öröktől, örökkön örökre.*

MÁRCIUS

Tavaszelő– Böjtmás hava – Kos hava

„Miért bámulsz reám, vén vasorrú bába,
Nem láttál még embert angyali formába?
Távozz ez ártatlan seregtől messzire,
Mert másként jót húzok hátad közepire.”

1	Sz	Albin, Albina
2	V	Ágnes, Lujza
3	H	Kornélia
4	K	Kázmér
5	Sz	Adorján, Adrián
6	Cs	Inez, Leonóra
7	P	Tamás
8	Sz	Nőnap, Zoltán
9	V	Fanni, Franciska
10	H	Ildikó
11	K	Szilárd
12	Sz	Gergely
13	Cs	Ajtony, Krisztián
14	P	Matild
15	Sz	Nemzeti ünnep, Kristóf
16	V	Henrietta
17	H	Gertrúd, Patrik
18	K	Sándor, Ede
19	Sz	Bánk, József
20	Cs	Huber, Klaudia
21	P	Benedek
22	Sz	Beáta, Izolda
23	V	Húsvét, Emőke
24	H	Húsvét, Gábor, Karina
25	K	Irén, Írisz
26	Sz	Emánuel
27	Cs	Hajnalka
28	P	Gedeon
29	Sz	Augusztá
30	V	Zalán
31	H	Árpád

NÉPHAGYOMÁNYAINK

Március 12.: Gergely napja. E nap ünneplését 830-ban IV. Gergely pápa rendelte el, aki elődjét, I. (Nagy) Gergely pápát (509-604), az iskolák alapítóját, a gregorián-éneklés megteremtőjét az iskolák patrónusává avatta. E naphoz Európa-szerte felvonulások, diákpüspök-választások és vetélkedők kapcsolódtak ehhez a naphoz. Célja nemcsak az adománygyűjtés, hanem az iskolába verbuválás is volt.

Március 18., 19. é és 21.: Sándor, József, Benedek napja. A hagyomány szerint ekkor szólalnak meg a madarak, mert „Szent József kiosztotta nekik a sípot”. Ezen a napon érkeznek a fecskék, s ilyenkor mondogatták a gyerekek: „Fecskét látok, szeplőt hányok!”

Március 31.: Gyümölcsoltó Boldogasszony napja. A katolikus egyház hagyománya e naphoz köti az Angyali Üdvözetet, Jézusnak a Szentlélektől való fogantatása napját. Ezt a napot tartják alkalmasnak a fák oltására, szemzésre. „Gyümölcsoltó hidege téli hónapnak megölője.” Régen úgy tartották: ha ezen a napon megszólalnak a békák, még negyven napig hideg lesz.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLEKEZÉSEK

Március 1.: A nukleáris fegyverek elleni harc nemzetközi napja – A polgári védelem világnapja – Haditechnikai kutatók és fejlesztők napja.

Március 3.: A békéért küzdő írók világnapja.

Március 5.: A DJ-k világnapja.

Március 6.: Nemzetközi energiatakarékossági világnap.

Március 8.: Nemzetközi nőnap.

Március 14.: Einstein születésnapja alkalmából nemzetközi Pí-nap ($d=3,14$).

Március 15.: A Magyar Köztársaság nemzeti ünnepe – A magyar sajtó napja – Fogyasztóvédelmi világnap.

Március 19.: A cigányság világnapja.

Március 21.: A faji megkülönböztetés elleni küzdelem nemzetközi napja – A költészet világnapja az UNESCO 1999. november 18-i határozata alapján – A planetáris tudat világnapja. Az emberiség egységét jelképező napfelkelte-fesztiválok Új-Zélandtól a Szamoa-szigetekig a tavaszi napéjegyenlőség köszöntésére.

Március 22.: A víz világnapja – A magyar fordítók és tolmácsok napja.

Március 23.: Meteorológiai világnap.

Március 24.: Ifjúsági világnap – A tuberkulózis világnapja.

Március 27.: Színházi világnap.

Március 29.: A vajdasági magyar könyv és olvasás napja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1872. III. 1-jén az amerikai kongresszus döntött a Yellowstone Nemzeti Park létrehozásáról.

1836. III. 5-én készítette el Sámuel Colt az első pisztolyát, egy 34-es kaliberűt.

1996. III. 5-én az 1972-es hatputtonyos tokai aszú elnyerte a világ legjobb fehérbora címet.

1967. III. 6-án halt meg Kodály Zoltán zeneszerző, népzenekutató és zenepedagógus.
1857. III. 8-án New Yorkban negyvenezer textil- és konfekcióipari munkásnő sztrájkolt a béregyenlőségért és munkaidő-csökkentésért. Ennek emlékére 1911 óta március 8-a a nemzetközi nőnap.
1897. III. 8-án A Nyitra vármegyei Üzbégen megszületett Tihanyi Kálmán fizikus, aki a katód-sugaras képbontó, vagyis a televízió magyar feltalálója volt.
1451. III. 9-én született Amerigo Vespucci olasz felfedező, aki rájött, hogy Kolumbusz új földrészt fedezett fel.
1876. III. 10-én Alexander Graham Bélinek sikerült az első beszélgetést lefolytatni a telefonján, amikor is ezt mondta: „Mr. Watson, kérem, jöjjön ide!”
1907. III. 15-én Európában, elsőként Finnországban, szavazati jogot kaptak a nők.
1971. III. 15-én először működött sikeresen csevegőszoba (chatroom) a világhálón.
1917. III. 17-én született Nat „King” Colé amerikai dzsesszmuzsik.
1966. III. 18-án a Vatikán határozatot hozott, miszerint ezután nem közösi ki a más vallásúakkal házasságot kötött híveket.
1457. III. 22-én jelent meg az első nyomtatott könyv, a Guttenberg-Biblia.
1832. III. 22-én halt meg Johann Wolfgang Goethe.
1882. III. 24-én Róbert Koch német természettudós felfedezte a tuberkulózis baktériumát.
1911. III. 24-én született Joseph Barbera amerikai rajzfilmkészítő.
1881. III. 25-én született Bartók Béla zeneszerző.
1827. III. 26-án halt meg Ludwig van Beethoven német zeneszerző.
1727. III. 28-án halt meg Isaac Newton angol fizikus, matematikus, csillagász.

A Hunyadiak okiratai

A Kárpátaljai Állami Levéltárban őrizzük azt a századokon keresztül összegyűlt dokumentális örökséget, amely a történelmi Magyarország három felvidéki megyei levéltárában felhalmozódott. A Hunyadi kor dokumentumait a legértékesebb darabjaink között tartjuk számon.

Ezek így oszlanak meg:

- a) szabadalmas Munkács város levéltára – 1589 darab;
- b) a máramarosi koronavárosok levéltára – 61 darab, a munkácsi görög katolikus püspökség levéltára – 151 darab;
- c) a munkácsi csernekhegyi kolostor levéltára – 64 darab.

A legszámottevőbbek a munkácsi városi levéltár anyagai, amelyek a Váry László által összeállított gyűjteményből valók. Váry 1816–1817-ben mint a város főjegyzője rendszerezte Munkács levéltárát. Iratgyűjteményének iktatókönyvén a következő cím áll: **„Lajstroma a város levéltárában lévő leveleknek.”** Ez az okmánykollekció teljes egészében maradt ránk.

A Hunyadiak uralkodásuk során többször is írásba foglalták a munkácsiak szabadságait, adományait. A királyi család jogi személyként ismerte el a várost, és ennek megfelelően születtek a jogadományozó és a jogbiztosító rendelkezéseik.

11 oklevél 1445-től 1494-ig a Hunyadiak és Munkács kapcsolatát tárgyalja. Itt találhatunk rendelkezéseket Hunyadi Jánostól, feleségétől, Szilágyi Erzsébettől, fiától, Mátyástól, végül az utóbbinak házasságon kívüli fiától, Corvin Jánostól. A pergamenre írott oklevelek méretei változatosak. Váry iratgyűjteményében mindössze két eredeti, Mátyás által kiadott okiratot találtunk. A király udvari kancelláriája a latin nyelv gótikus írásmódját használta. A szöveg alatt álló pecsétviasz vörös színű. Köriratuk megsérült, nehezen olvasható. A címerpajzsban levő, faágon ülő hollóra és a fölötte levő holdra csak a körvonalakból lehet következtetni. A pecsétek helyéről sokszor csak a zsírfoltok árulkodnak. Mátyás anyjának, Szilágyi Erzsébetnek kis pecsétje négy okiraton volt meg. Ezek egyikén, az 1482-ből származó oklevélen kivehető egy pajzson elhelyezett zergefej.

A Hunyadi-ház iratai értékes adatokkal bővítik Munkács város autonómiájának és bíraskodásának történetét.

Most tekintsük át a Váry-gyűjtemény Hunyadiakra vonatkozó okiratainak tartalmát, időrendi sorrendben.

A legkorábbi, a Hunyadi János által kiállított oklevél 1445. április 14-én Böszörményben látott napvilágot. Itt Munkácsot a szabad városok közé emeli, az uradalmi tiszteket kitiltja a város területéről, felszabadítja a város lakóit a Beregszászból történő borszállítás alól.

Egy évvel később, 1446. február 9-én kiadott levele értelmében több előjogot biztosít Munkács polgárainak.

1449. június 13.-án Budán kelt diplomájában Hunyadi János értesíti a munkácsi várkapitányt, hogy a Budethyna-földet a munkácsi polgárok használhatják és gyümölcsöztethetik.

1458. március 9-én kelt az az első, Mátyás király által Budán kiadott rendelet, amelyből bizonyítottá válik, hogy Munkács bírása, Szabó Pál közvetlenül is megjelent a király előtt.

Szilágyi Erzsébet első rendelete 1465. március 17-én, Budán kelt, amelyben megtiltja Kezy Balázsnak, Munkács várnagyának, hogy a városlakókkal malacokat neveltessen. Hangsúlyozza, hogy a városlakók az eddig megszokott módon és mértékben szolgáltassanak gabonát, szigorúan figyelmeztet a munkácsi lakosság szokásainak tiszteletben tartására.

1476-ban, Budán Szilágyi Erzsébet úgy rendelkezett, hogy a munkácsi vár tisztjei még Szent György-nap előtt szedjék be adójuk felét, és hogy a különböző díjakat és bírságokat a régi szokások szerint gyűjtsék be. Külön rendeletet szentel Szilágyi Erzsébet a boreladás szabályozásának.

A következő levél ismét Mátyástól való, 1484. március 3-án, Esztergomban állították ki. Ebben Ráskai Balázs munkácsi várnagynak és utódainak megparancsolja, hogy védelmezzék és segítsék elő a munkácsi lakosság privilégiumainak betartását. Ez az egyetlen Mátyás király által kibocsátott levél, amely eredeti fordításban magyar nyelven is rendelkezésünkre áll.

Fennmaradt Mátyás király fiának, Corvin Jánosnak két rendelete. Az 1493. február 7-én, Munkácson kibocsátott rendelkezés lényegében nem tartalmaz az előbbiekhöz képest új előjogokat. Csak megerősítette Mátyás 1458. március 9-i szabadságlevelét, Hunyadi Jánosnak 1449. június 9-i hagyománylevelét, valamint Szilágyi Erzsébetnek a munkácsi lakosok részére 1478. novemberében kelt parancsát. 1494. augusztus 18-án Naményben Corvin János mint Szlavónia, Opulia és Liptó hercege megengedi, hogy a sertések után járó tizenötödöt Munkács pénzben fizethesse, ami minden hízó után 4 dinár kifizetendő összeget jelentett.

Váry László oklevélgyűjteményében megtaláljuk számos magyar királynak és fejedelemnek a rendeleteit, amelyekkel a Hunyadi-kor letűnte után is többször megerősítették a család által adományozott kiváltságokat. A későbbiekben ezen privilégiumok betartása vagy csorbítása hűen tükrözi Munkács város jogainak és önállóságának alakulását.

A koronavárosok okmánytárában csupán két eredeti, Mátyás által kiadott oklevelet és ezen kívül egy másolatot találunk. Ez az öt város nagy jelentőséggel bírt a sókitermelésből kifolyólag, ami számtalanszor felhívta magára a magyar uralkodók figyelmét. Az öt koronaváros – Máramarossziget, Hosszúmező, Técső, Visk és Huszt – gazdasági fejlődésében Mátyás király is érdekelve volt. Ennek köszönhetően nemcsak megőrizte ezen városok privilégiumait, hanem gyarapította is azokat.

Az egyik okmányt 1458. június 16-án adták ki, a másik 1470. március 28-ával datálódik. Külsőleg hasonlóak a fentebb már elemzett levelekkel. Szövegük egyelőre nem teljesen ismert előttünk. Nehézségekbe ütközik a latin szövegű, gótikus írásmóddal készült oklevelek fordítása. A harmadik levél, amelynek csak a másolata maradt ránk, 1472. július 6-án kelt, ebben a rendeletében Mátyás megerősíti a máramarosi koronavárosok korábbi privilégiumát.

Egyetlen eredeti okirat képviseli Mátyás király korát a munkácsi görög katolikus püspökség levéltárában. Az 1479-es évből származó levél tartalma vallástörténetileg is értékes. Mátyás király ebben a rendeletében felszabadítja az adófizetés alól a pravoszláv papokat. Ha az oklevél szövegét teljesen ismernénk, nincs kizárva, hogy újabb történelmi kapcsolatokra utaló adatokra bukkannánk. A püspökség levéltárából még két Mátyás-oklevél másolatáról kell szólnunk. Az 1479-es évvel keltezett írásában Mátyás király privilégiumot ad a körtvélyesi kolostornak. A következő irat 1488-ból való, s ebben Mátyás, az igazságos, megbünteti azt a Luka nevű munkácsi szerzetest, aki durváskodott a katolikus plébánia képviselőivel.

A munkácsi csernekhegyi kolostor levéltára ugyan nem tartalmaz eredeti okleveleket, de említésre méltó három, a Hunyadiaktól származó oklevél másolata. Az első az 1448-as évből való és 16 lapon ismerteti Hunyadi János határozatát egy adóügyi vitában, amely a munkácsi csernekhegyi kolostor és a munkácsi római katolikus helytartóság között folyt. A latin szövegű lapokon eléggé elmosódottak a betűk. A második okiratmásolat 1458-ból való. Itt Mátyás megerősíti a csernekhegyi kolostor tulajdonjogát Borhalom (Boboviscse) és Lauka nevű falvakra. 1493-ból származik az a Corvin János által kiadott irat, amely az egri káptalan tizedszedő jogát biztosítja.

Hunyadi-kori okmányaink nagyobb figyelmet érdemelnek kutatóink részéről. Teljes értékű feldolgozásuk által új adatokkal gazdagodhatna vidékünk történelme. A történelemtudományhoz való új hozzáállásnak lehetőséget kell biztosítania ahhoz, hogy a nálunk fellelhető Hunyadi-kori okmányokat a határainkon kívül levő többi kordokumentummal összefüggésben tanulmányozhassuk és értékelhessük.

Kalendárium '92, 1991, Csatáry György, a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár tudományos munkatársa. 40-41. oldalak

Szépasszony dombja

Muzsalytól délre, a kanyargó Vérke bal partján egy emeletnyi magasságú kerek domb emelkedik ki a környező rónaságból. A domb jól látható a vonatból is. „Szépasszony dombjának” nevezik a messziről feltűnő nagy halmot, amelyről a nép körében a következő szép, de igen szomorú rege kering:

Dobos András beregi ispán lánya, Ilka, hétországra szóló híres szépség volt; atyjának büszkesége.

Sokan rajongták körül a világszép Dobos Ilkát. Különösen két ifjú iparkodott elnyerni kezét: a szelíd lelkű Mikefi Bálint és a vad, szenvedélyes Nyaláb, a róla elnevezett sziklavár ura. Dobos András inkább a hatalmas várúr felé hajlott, Ilka szíve azonban Mikefi Bálint felé húzott, s hiába nógatta, beszélte rá atyja, ő mégsem akart Nyaláb felesége lenni.

A makacs apa végül is úgy határozott, hogy a vetélytársak bajvívás útján döntsék el, kié legyen kettőjük közül Ilka. Akkortájt Beregszászon éppen harci játékokra készültek. Az egész város lázban égett. Gyülekeztek a kócsagtollas, bársony köntösbe öltözött daliás leventék, táncoltatták a város terén bogláros paripáikat.

Végül elérkezett a várva várt nap, a harci játékok napja. Összechapott a két vetélytárs is. Mindkettő kemény legény volt. A szerencse azonban Mikefinek kedvezett. Hosszas, elkeseredett viadal után sikerült neki dárdájával kiemelni a nyeregből Nyalábot, ki tehetetlenül terült el a porondon.

Így hát Ilka jogosan lett Mikefi Bálint felesége. Nyaláb izzó szenvedélye azonban nem nyugodott bele Ilka elvesztésébe.

– Nem úgy! – kiáltott fel. – Az égre vagy a pokolra, nem úgy! Beállok rablónak, haramiának, de Ilka az enyém lesz!

És rövidesen Nyaláb a vidék réme lett: összeszedett cimboráival rabolt, gyújtogatott, zsarolt. Fülébe került ez András királynak, aki haragjában kiadta a szigorú parancsot: el kell pusztítani Nyalábot, vad haramiáival együtt! Parancsa végrehajtását Mikefi Bálintra és ennek sógorára. Dobos Györgyre bízta. Csakhogy Nyaláb is résen volt, s közben nem feledte el, mi vitte a haramiaságra. Mint hálója közepén zsákmányára a pók, úgy lesett ő is várából a jó alkalomra, hogy Ilkához férközhessék és őt magáévá tegye.

– Föl, cimborák! – szólott, miután megtudta, hogy Bálint is ellene van kiküldve.
 – Nem őrzi már a komondor az udvart, szabad a vásár. Majd most nekem turbékol Bálint úr gerlicéje, de nekem ám! Ha-ha-ha!

Az egyik házat felgyújtották Bálint falujában, hogy a figyelmet eltereljék, s mialatt a nép odasereglett, hogy a tüzet eloltsa, addig Nyaláb cimboráival – a tűz nyomán támadt kavarodást és zűrzavart felhasználva – Bálint házát rabolta meg, dúlta szét. Az ijedelemtől alélt Ilkát Nyaláb fölkapta a nyergébe, és elvágatott vára felé. Mielőtt azonban átkelt volna a Vérkén, Bálint csörtetett elő, aki arra kalandozott vitézeivel és most a tűz hírére falujába igyekezett.

– Nyaláb! – ismerte meg a rablólovagot. – Egy nővel nyergében.... falumból jön Istenem....csak nem...

És megindult a vad hajsza. Bálint pihent paripája hamarosan utolérte Nyaláb duplán terhelt lovát.

– Állj meg, bitang zshivány! És tedd le terhedet, mielőtt széthasítom gaz fejedet! – harsogott Bálint.

Nyaláb látta, hogy veszve van, és pokoli gondolat cikázolt át agyán: ha Ilka nem lehet az övé, senkié se legyen. Tört döfött az asszony keblébe, leejtette lováról a testet és hátra kiáltott:

– Nesze hát, vigyed!

Ezzel beugrott lovával a Vérkébe, hogy átúsztassa. De a ló megbotlott, lába beleakadt a hínárba és lovasával együtt odaveszett.

Ilkát ott helyben temették el a Vérke partján. Mindegyik harcos földet hozott a pajzsán és rászórta a sírra. Hamarosan nagy halom keletkezett a sok összehordott földből. És elnevezték a nagy sírhalmot „Szépasszony dombjának”

Eddig szól a rege.

De lássuk most a régészek véleményét.

Mikor Lehoczky Tivadar 1879-ben ásatásokat végzett a dombon és környékén, római pénzek kerültek elő. Azután is találtak a dombon római pénzt, többek közt itt került elő Commodus római császár ezüst dénárja (Commodus az időszámításunk szerinti második évszázad végén 180 – 192 között uralkodott). Lehet, hogy valamely közelben tartózkodó római légió őrhelyéül szolgált a magas halom. Ez a körülmény azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a dombon a későbbi századok során nem játszódott-e le valamely hasonló szerelmi dráma, amely az említett rege keletkezésének forrásául szolgált.

Kárpáti Kalendárium, 1964, Szova Péter

Mátyás király és a részeg katona

Mátyás király eccer járt az országba, és bement egy korcsmába. És ott volt egy kard felakasztva a korcsmába. Azt mondta a korcsmárosnak:

– Korcsmáros ur, kié ez a kard?

– Hát, felséges királyom – azt mondja –, ez’azé a Palié, a riészegesé, amék mindig itt járt! Azé.

Na, jól van, hát akkor elment vissza, a katonaságot felállította sorba, tessék, azt mondja neki:

– Pali! A szomszédodnak rögtön vágd le a nyakát! Saját kardodva!

Akkor erre kihúzta a kardját:

– Felséges királyom, ó, Istenein, segítsé meg, kardomat változtasd fa-karddá!

Fogta, oszt odacsapott neki. És az eltört.

– No – azt mondja –, látod, ha riészeges is vagy, de nem is vagy buta.

Itt a piénz, eridj és váltsd ki a kardodat!

Forrás: Tűzoltó Nagymadár, Beregújfalui népmesék és mondák (Penckófer Punykó Mária gyűjtése), 1995, 202. old.

ÁPRILIS

TÁRCZY ANDOR UNGNAK ÉS TISZÁNAK

*Ugnak és Tiszának
Sebes a járása,
Mint konok szívünknek
Szilaj sodorása.
Szilaj sodorása
Ugnak és Tiszának
Arcunkra rótt jele
Ősi kopjájának.*

*Vereckénél susog
Rengeteg nagy erdő.
Lovasoknak árnya
Az egekig felnő.
Az egekig felnő,
Sűrű sötét felhő.
Eleink porából
Támad bíbor eső.*

*Munkács szép várának
Kövei peregnek.
Zrínyi Ilonának
Könnyűi erednek.
Könnyűi erednek,*

*Sárral keverednek.
Valahol titokban
Zászlókat temetnek.*

*Csillaglátó táltos,
Forrósítsd a vérem.
Ne hagyd elszunnyadni,
Acélozd meg hitem.
Acélozd meg hitem,
Én egyetlen kincsem,
Amit nem vehet el
Semmiféle isten.*

*Ugnak és Tiszának
Örök a járása.
Mint konok szívünknek
Szilaj lobogása.
Szilaj sodorása
Ugnak és Tiszának.
Őrzői vagyunk még
Ezeréves lángnak.*

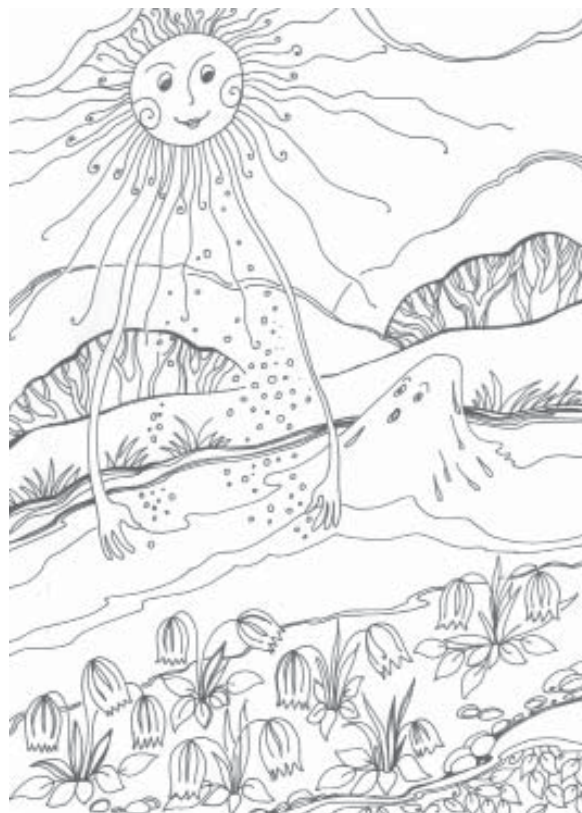

ÁPRILIS

Tavaszhó – Szent György hava – Bika hava

„Süss föl nap, Szent György nap,
Kert alatt a kislibáim
Megfagynak.
Terítsd le a köpönyeged,
Adjon Isten jó meleget!”

1	K	Hugó
2	Sz	Áron
3	Cs	Buda, Richárd
4	P	Izidor
5	Sz	Vince
6	V	Bíborka, Vilmos
7	H	Herman
8	K	Dénes
9	Sz	Erhard
10	Cs	Zsolt
11	P	Leó, Szaniszló
12	Sz	Gyula
13	V	Ida
14	H	Tibor
15	K	Tas, Anasztázia
16	Sz	Csongor
17	Cs	Rudolf
18	P	Ilma, Andrea
19	Sz	Emma
20	V	Tivadar, Töhötöm
21	H	Konrád
22	K	Csilla, Noémi
23	Sz	Béla
24	Cs	Debóra, György
25	P	Márk
26	Sz	Ervin
27	V	Zita, Marianna
28	H	Valéria
29	K	Péter, Magdolna
30	Sz	Katalin, Kitty

NÉPHAGYOMÁNYAINK

Április 1.: „Április bolondja, május szamara...” Ezen a napon elsősorban a gyerekeket tréfálták meg a felnőttek, elküldték őket boltba esernyőmagért, trombitahúrért, hegedűbílentyűért... Az április elsejei ugratások ma már csak az iskolás gyerekek körében élnek.

Április 24.: Szent György napja. A néphagyomány e naptól számítja az igazi tavasz kezdetét. Gonoszelhárító, termékenységvarázsló cézzal a marhákat láncon, fejszén, ekevason, tojáson, a gazdasszony kötényén stb. hajtották át. Nagy jelentőséget tulajdonítottak annak a vesszőnek, zöld ágnek is, amellyel az állatokat először hajtották ki a legelőre. Szent György napján különösen félték a boszorkányok rontásától: zöld ágakkal, füstöléssel, fokhagymával, gyógyfüvekkel védekeztek ellenük.

Április 25.: Szent Márk napja. E nap jellegzetes szokása a búzaszentelés. A szentelt búzának mágikus hatást tulajdonítottak. „Ha megszólal a pacsirta, a béka, jó termést várhatsz, ha viszont hallgat a fülemüle, akkor változékony lesz a tavasz.”

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

Április 2.: Nemzetközi gyerekkönyvnap. 1967-től ünneplik az IBBY kezdeményezésére annak emlékére, hogy Hans Christian Andersen, a nagy mesemondó 1805. április 2-án született.
– Szakszervezeti akciónap az Európai Szakszervezeti Szövetség indítványára.

Április 3.: Csillagászati világnap.

Április 7.: Egészségügyi világnap.

Április 8.: Az emberszeretet világnapja.

Április 10.: Nemzetközi rákellenes nap.

Április 11.: A magyar költészet napja – A Parkinson-kór világnapja.

Április 12.: Az űrhajózás napja.

Április 13.: Az igazságtalanság áldozatainak napja – (húsvét 4. vasárnapja): A papi hivatások világnapja.

Április 14.: A könyvtárosok világnapja.

Április 18.: Nemzetközi műemlékvédelmi nap.

Április 22.: A Föld napja – Holokauszt világnap.

Április 23.: A könyv és a szerzői jogok napja.

Április 24.: A kísérleti állatok védelmének világnapja.

Április 26.: A szellemi tulajdon világnapja.

Április 27.: A testvérvárosok világnapja (mindig a hó utolsó vasárnapján) – Vakvezető kutyák világnapja.

Április 28.: A munkahelyi balesetek gyásznapja.

Április 29.: A táncművészet világnapja.

Április 30.: A méhek napja. 1994 óta ünneplik a mézfogyasztás népszerűsítése végett.

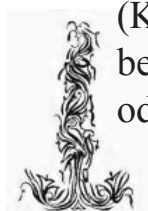

ESEMÉNYNAPTÁR

1927. IV. 2-án született Puskás Ferenc labdarúgó, az Aranycsapat tagja, minden idők legeredményesebb csatára.
1897. IV. 3-án halt meg Johannes Brahms német zeneszerző.
1846. IV. 5-én gróf Széchenyi István elnökletével megalakult a Balaton Gözhajózási Társaság. Az alapszabályt kézírással Kossuth Lajos írta.
1896. IV. 6-án kezdődött az első újkori nyári olimpia Athénban.
1971. IV. 6-án halt meg Igor Sztravinszkij orosz zeneszerző.
1872. IV. 9-én S. R. Percy szabadalmaztatta a szárított tejet.
1896. IV. 11-én Hajós Alfréd úszó 100 m-es gyorsúszásban megszerezte az első olimpiai aranyérmet.
1902. IV. 14-én Marie és Pierre Curie először izolálta a radioaktív elemet, a rádiumot.
1912. IV. 14-én útban Southamptonból New Yorkba 2200 utassal a fedélzetén jéghegynek ütközött és elsüllyedt a Titanic.
1452. IV. 15-én született Leonardo da Vinci olasz festő, szobrász, grafikus, építész, mérnök és természettudós.
1912. IV. 16-án repülte át először nő (Harriet Quimby) a La Manche csatornát.
1907. IV. 18-án született Rózsa Miklós magyar származású amerikai zeneszerző.
1906. IV. 19-én Párizsban meghalt Pierre Curie francia Nobel-díjas fizikus, egy lovas kocsit gázolta el.
1857. IV. 20-án nyílt meg az alagút a budai Várhegy alatt.
1926. IV. 21-én Londonban megszületett Elisabeth Alexandra Mary Windsor, aki 1952-ben II. Erzsébet néven Nagy-Britannia uralkodója lett.
1961. IV. 21-én először lépett a nyilvánosság elé a Beatles együttes a liverpooli Cavern Clubban.
1326. IV. 24-én Károly Róbert magyar király megalapította a magyar lovagok, az ország és a lovagi erények védelmére a Szent György Lovagrendet.
1791. IV. 27-én született Samuel Finley Breese Morse amerikai festő és feltaláló, aki az elektromágneses távíró megszerkesztésével új korszakot nyitott a hírközlés technikájában.
1891. IV. 27-én született Szergej Szergejevics Prokofjev orosz zeneszerző.
1931. IV. 28-án kezdődött meg a magyar hangosfilmgyártás a régi Corvin Filmgyár telepén, a budapesti Gyarmat utcában.

Mátyás király és a pogány asszony

Amikor Pogandzivcsi (pogány asszony) uralkodott az ókemencei várban, nagyon rossz volt az emberek élete. Mert amikor a várat építették, minden gazdaasszonynak kötelessége volt édes tejet és tyúktojást vinni az építőknek, mert abból készült a vakolat és nem mészből, homokból és vízből. Még Kapuszög falujából is kellett odahordani. (Kapuszög falujában mondták ugyanis ezt a mesét.) Amikor a magyarok Ázsiából bejöttek, a vár már elhagyatott volt. Most kijavították, Ungvárról cigánybanda jár ki oda és az urak mulatoznak ott.

Azt a pogány fajzatot senki se tudta kiűzni. Hanem Mátyás király, akiről akkor még senki se tudta, hogy király lesz belőle egyszer, egy Galajda nevű ruszin gazdánál szolgált Rahoncán. Kiment a gazdájával a mezőre szántani. Éppen akkor készülődtek az országban a királyválasztásra. A szolgafiú azt mondta a gazdájának: „Gyerünk mi is, gazduram, a koronázásra!”

A gazda az ösztökét bedugta a földbe s így szólt: „Ha ez az ösztöke kihajt, mialatt mi körüljárjuk a földemet, akkor valamelyikünkől király lesz.” Mire visszatértek, kihajtott az ösztöke. Felcihelődtek s elindultak a királyválasztásra. Elengedték a koronát a levegőbe, hogy repüljön, mert úgy határoztak, hogy az lesz a király, akinek a korona a fejére száll. A korona repült, s lám a fiú fejére szállt. De mégsem akarták őt megkoronázni, mert kicsi is volt, sovány, szegény és ruszin volt. Az urak haragudtak és háromszor ismételték meg a próbát. A korona mind a háromszor a fiúra szállt. De mégsem akarták megválasztani sehogyan sem királynak.

Ezután egy kovácshoz állott be szolgának Mátyás: Egyszer a kovács észrevette, hogy a fiú vállán egy aranykereszt van, mire így szólt hozzá: „Hallod, nem lehetsz te az én szolgám, hanem én leszek majd a te szolgád.” És ettől fogva fegyvereket kezdtek gyártani – szuronyokat, kardokat, mindent, amire a háborúban szükség van. Ezután új királyválasztás volt a városban. A korona most is az ő fejére szállt. De most már megnőtt, okos, erős legény volt. Pogandzivcsi még mindig a várban volt és senki sem tudta onnan kiűzni, mert a várkapuban ágyúk állottak és az elülső falakon is. Máshonnan pedig nem lehetett megközelíteni, mert magas sziklán állott a vár. Az ágyúnyílások ma is láthatók a falakon. Mátyás most már király volt, meg is koronázták. Elhatározta, hogy elfoglalja a várat.

Éjjel összeszedett sok lovat, ökröt, disznót, juhot, kutyát, libát, tyúkot, kacsát és sok embert, és minden élőlény nyakába csengőt kötött. Minden állatra gyertyát akasztott és meggyújtotta, az emberek kezébe fegyvert adott és éjféltájban a várhoz sereglettek. Hihetetlen hangzavar vette körül a várat, minden állat nyakában szólott a csengő, az emberek meg lövöldöztek. A vár úrnője, Pogandzivcsi nagyon megijedt. Volt egy aranybölcsője, ezt is és minden egyéb értékes holmiját bedobálta a kútba. Valami háromszáz méter mély volt ez a kút, mert maga a hegy is háromszáz méter magas volt. A várban még ma is találnak ilyen elrejtett holmikat. Egy vaskorbács került elő, bizonyára avval verték a szegény népet a várépítésnél. Voloskinja arany csengőt talált az erdőben, ezt egy disznó túrta ki az erdőben a föld alól. Az a Pogandzivcsi egy táltosra pattant s menekülni próbált. Hanem Mátyás király felül a másik táltosra s utána. A két táltos testvér volt, s ezért amelyik elől haladt, mindig megvárta a hátulsót. Utól is érte Mátyás a zahunszki erdőben. Sok makk termett abban az erdőben s a lovak patkói el-elcsúsztak a makkon. A pogány lélek elátkozta akkor azt az erdőt, s ott azóta nem terem makk. Amikor közelébe ért Mátyás, a pogány asszony kérlelni kezdte, hogy keljenek egybe. Mátyásnak nincs felesége, neki pedig férje, hát egy pár lehetne belőlük. Hanem Mátyás nem hallgatott rá. Kirántotta kardját, levágta a pogány asszony

fejét. Ha nem ezt tette volna, akkor az ő lejét vágta volna le az a pogány asszony. Az asszony feje vagy három mérföldnyire gurult.

Attól az időtől fogva nyugtuk van a népeknek. Az a pogány asszony Törökországba való volt. A törökök megtudták, hogy ő elpusztult. Mátyás elment Törökországba, hogy valamit kikémleljen. Elment egyenest a török cárhoz. Kérdi a török cár: „Hová való vagy?” „Magyarországba.” „Hallottál-e Mátyás királyról?” „Hallottam.” „Hogy néz ki az a Macska- király?” „Éppen olyan, amilyen én vagyok.” Mátyás jól tudott hegedülni s ezért azt is mondta: „Mátyás király éppen úgy hegedül, mint én.” Mondja neki a török cár: „Ha a kezembe kerülne Mátyás, nyomban felakasztanám!”

Mátyás kiment s a cári palota kapujára ráírta, hogy ő járt ott. A katonái az ország határán állottak. Ezután megint bement a török cárhoz. A kapuban elfogták. Kérdi tőle a cár: „Te ölted meg az én rokonomat, Pogandzivcsát?” „Igen. Én” „Tudd meg, hogy most vagy lefejeztetlek, vagy felakasztatlak. A kettő közt választhatsz.” „Akasztass föl.” „Hol?” „A határon.” „Majd arccal a magyar föld felé fordítlak az akasztón, hogy oda nézz, ahonnan jöttél.”

A török cár befogatott a kocsijába. Mátyás királyt feltették egy szekérre s a cár is felült a cárnéval a kocsijára, hogy majd végignézze az akasztást. Mátyás király folyton nevetett. Kérdi a török cár: „Miért nevetsz, te?” „Már hogyan nevetnék. Az első szekér megy, mert lovak húzzák, de miért megy utána a hátulsó?”

Kiértek az országhatárra. Ott aztán egy gerendát ástak a földbe s hozzákészültek, hogy felakasztják Mátyás királyt. Odafordul a török cárhoz Mátyás király: „Szabad-e még valamit kérnem ebben az utolsó órámban?” „Szabad” – feleli a cár. Mátyás erre háromszor belefűjt a katonasípjába s elkiáltotta magát: „Gyorsan, gyorsan hozzám, a halál leselkedik rám!”

A katonái megértették a jeladást. Nyomban odasiettek, elfogták a török cárt és őt akasztották fel az elkészült gerendára. Arccal Törökország felé fordították. Mátyás király így szólt: „Ha te Magyarország felé akartál engem fordítani, akkor fordulj csak te most Törökország felé. A szekéren pedig azért nevettem, mert én kénytelen voltam rajta ülni, de te miért is jöttél utánam? Most nézzed csak Törökországot.”

Ezután Mátyás király katonaságával együtt hazatért Magyarországra és haláláig uralkodott. Lerombolta a várat Huszton, lerombolta Királyhelmece, lerombolta Szerednyén, lerombolta Ókemencén, s azóta is úgy állanak, csak a romok. Aki nem hiszi, járjon utána, saját szemével is meggyőződhet róla.

Forrás: Ortutay Gyula, Rákóczi két népe. Budapest, é.n.

A sándorfalvi Sóskút legendája

Barangolásaim közben a sors elvezetett egyszer Sándorfalvára is. Gyalog jártam a vándorösvényeket. Mert hát akkoriban autóbusznak még híre-hamva sem volt, még biciklit is alig láttunk.

A falu végén egy egész szekértábor és nagy sokadalom fogadott.

– Vajon mi lehet itt? – tűnődtem magamban. – Lósorozás? Vagy éppenséggel vásár? S miért éppen itt, Sándorfalván?

Ahogy közelebb érek, látom, hogy a szekerek egy gémeskút körül gyülekeznek s minden szekeren nagy hordó domborodik. A kút párkányzatán pedig egy ember áll, és a soros hordóba önti vederrel a vizet a kútból.

– Alighanem vízhiány van itt – töprengek magamban. A vidéken valószínűleg kiapadtak a kutak, s az emberek idesereglenek vízért. Ugyanis azon a nyáron nagy szárazság uralkodott minálunk.

Így tűnődtem, találgattam, amíg oda nem értem a sokadalomhoz.

– Jó napot kívánok! Mi történik itten? Miért gyűlt ide ez a sok nép?

– Rögtön látszik, hogy nem idevalósi ember tetszik lenni – mondta válaszképpen egy ősz hajú, halinaruhás máramarosi hegyi lakó. – Hát a sós vizet, a „ropát” merítjük a kútból. Ezzel sózzuk az ételt. Telemerítjük a hordót, s egész évre elég. A só, tetszik tudni, drága, a sós víz pedig ingyen van. Messziről sereglenek ide az emberek, néha több napi járásra fekvő falvakból. De csak máramarosiak. Mert csak nekik van rá királyi szabadalmuk, kiváltságuk. Ugocsa-belieknek például tilos ide jönni.

A dolog kezdett érdekelni.

– Na és kitől kapták a kiváltságot? – faggattam tovább az atyafit.

– Kitől? Hát magától a királytól. Mátyás királytól.

– Na és miért? – kérdem ismét én, hogy meg ne szakadjon valahogy beszédünk fonala.

– Hát elmondom azt is, ha olyan nagyon tetszik kívánni. A dolog úgy történt, hogy a hatalmas török szultán, Szolimán hadat üzent Mátyásnak. Erre Mátyás a törökök elé vonult, hogy feltartóztassa őket seregével. Egészen a Dunáig nyomult előre. Az áttellenes parton már ott táboroztak a törökök.

Sokáig nézett egymással farkasszemet a két ellenséges sereg, de egyikük sem mert átkelni a folyón, nehogy átkelés közben a másik megtámadja.

Végre is a török császár unni kezdte a dolgot, s azt üzenté Mátyásnak, hogy állítson ki egy bajnokot, aki majd összeméri erejét az ő bajnokával.

De Mátyás seregében nem volt olyan vitéz, aki ki mert volna állni a török óriás ellen. Elbúsulta magát Mátyás király és futárokat menesztett széjjel az országban, hogy hozzák a táborba, Nándorfehérvár alá a legerősebb embert. A futárok beszáguldották az egész országot, de sehol sem akadtak megfelelő emberre. Utolsó reménységük Máramaros maradt. Ide vették hát útjukat.

Amint Száldobos felé haladtak, megláttak az út mellett egy legényt, amint szénát rak a szekérre. Odalovagoltak hozzá, hogy megtudakolják, merre vezet az út Sándorfalvára, mert hallották, hogy ott lakik egy roppant erős ember.

– Arra ni! – mondta a legény, megragadván fél kézzel a nyomórúd végét, s azzal mutatta a futároknak az útírányt.

A futároknak elállt a szemük-szájuk. Ilyen erős embert ők még életükben nem láttak. Azonnal lovat adtak alája és megparancsolták neki a király nevében, hogy jöjjön velük a táborba.

A legényt Kinizsi Pálnak hívták.

Ahogy megérkeztek, Mátyás azonnal átüzent a török szultánnak, hogy a vitézi versenyt meg lehet tartani.

Ezután Mátyás és Kinizsi Pál lementek a Dunához, a túlsó oldalon pedig ugyanezt tette a szultán és a török óriás. Mindkét parton ki volt kötve két egyforma csónak.

A verseny feltétele az volt, hogy aki a csónakot messzebbre rúgja el a parttól, az lesz a győztes, s annak serege nyeri meg a csatát.

Elsőnek a török óriás rúgta el a csónakot a parttól. A nagy erővel elrúgott csónak roppant sebességgel szelte a vizet, de csak a folyam közepéig jutott.

Ezután Kinizsi Pál rúgta el a csónakot oly óriási erővel, hogy a csónak nyílsebesen átszelte a Dunát és kiugrott az átellenes partra.

A török szultán elismerte vereségét. Azonnal békét kötött és nagy hadisarcot fizetett Mátyásnak.

Mátyás három napig ünnepelte a győzelmet. Jobbjára Kinizsi Pált ültette az ünnepi lakomán s kijelentette a főurak jelenlétében, hogy bármit kíván a nagy erejű vitéz, minden kívánságát teljesíteni fogja.

Erre Kinizsi Pál szerényen csak ennyit mondott:

– Uram királyom! Nem kell nékem sem arany, sem ezüst. Csak azt kérem felségedtől, hogy jutalmul a sándorfalvi sóskutat adományozza, de nem nekem, hanem édes szülőföldem, Máramaros népének, hogy minden időközön át örökkön-örökké díjitalanul és vámmentesen meríthesse belőle a sós vizet. Mátyás király azonnal megíratta íródeákjával kutyabőr-pergamentre a kiváltságlevelet, melyet aztán saját kezűleg írt alá.

Az elmondott legendának érdekessége, hogy bár Kinizsi Pál a hagyomány szerint a Bihar megyei Kinisben született, Máramaros ukrán népe is magáénak vallja a nagy erejű vitézt (különben a nevét itt Kinizsnek mondják, s ilyen nevűek csakugyan vannak Sándorfalván). Olvasóink bizonyára észrevették azt is, hogy a legendában a Toldi-monda egyes motívumai is fellelhetők (az út mutatása szálfával, a csónak elrúgása) – így a sándorfalvi sóskúthoz fűződő szájhagyomány érdekes adalékul szolgálhatna a magyar és a kárpátontúli ukrán mondavilág kölcsönhatásainak kutatásához is.

Kárpáti Kalendárium, 1975, Szova Péter

KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL

Mátyás király és a varga

Buda várában élt egyszer egy szegény varga. Elhatározta, hogy varr egy szép, parádés csizmát s elviszi a királynak ajándékba. Mikor a csizma elkészült, a karjára vette és megindult vele a várba.

A vár kapujában útját állotta az őr:

- Hova, hova, szegény varga?
- Mátyás király elibe. Ezt a pár csizmát viszem neki ajándékba.
- Beeresztelek én, de csak egy feltétellel – mondta az őr.
- Mit kívánsz?
- Csak azt, hogy mit a csizmaért kapsz, a felét nekem adod.

Mit tehetett a varga, megígérte s ment tovább. De a király szobája előtt megint találkozott egy őrrrel. Az is megállította, s akárcsak a másik őr, a felét kérte annak, mit a varga a csizmaért kap. A varga neki is megajánlotta.

Végre bejutott a varga a királyhoz, s odaadta neki a csizmát. Mátyás király mindjárt felpróbálta. Hát a csizma úgy állott a lábán, mintha ráfestették volna.

- Mivel ajándékozzalak meg ezért a szép csizmaért? – kérdezte.
 - Ha meg nem sértem, felséges királyatyám, száz botütést adjon nekem ajándékba.
- A király nem akart hinni a fülének:
- Száz botot kérsz ezért a gyönyörű csizmaért?
 - Én azt – mondta a varga.
 - Megkaphatod – vont vállat a király.

Szólt az udvarmesternek, az meg a szolgálknak. A szolgák hozták a derest, aztán jött a négy hajdú:

- No öreg, feküdj le – mondták a vargának.
- Nem engem illet a száz bot, felséges királyatyám – szólalt meg a varga – hanem azt a két ört, kik ide bebocsátottak, mivelhogy azok felét-felét elkérték annak, mit a csizmaért kapok ajándékba. Megígértem nekik, nem rövidíthetem meg őket.

A hajdúk gyorsan deresre húzták a két ört. A varga pedig kapott egy szakajtó aranyat a királytól.

Forrás: Hét csillag. Minden napra egy mese óvodásoknak és kisiskolásoknak, 1993, 220-221. old.

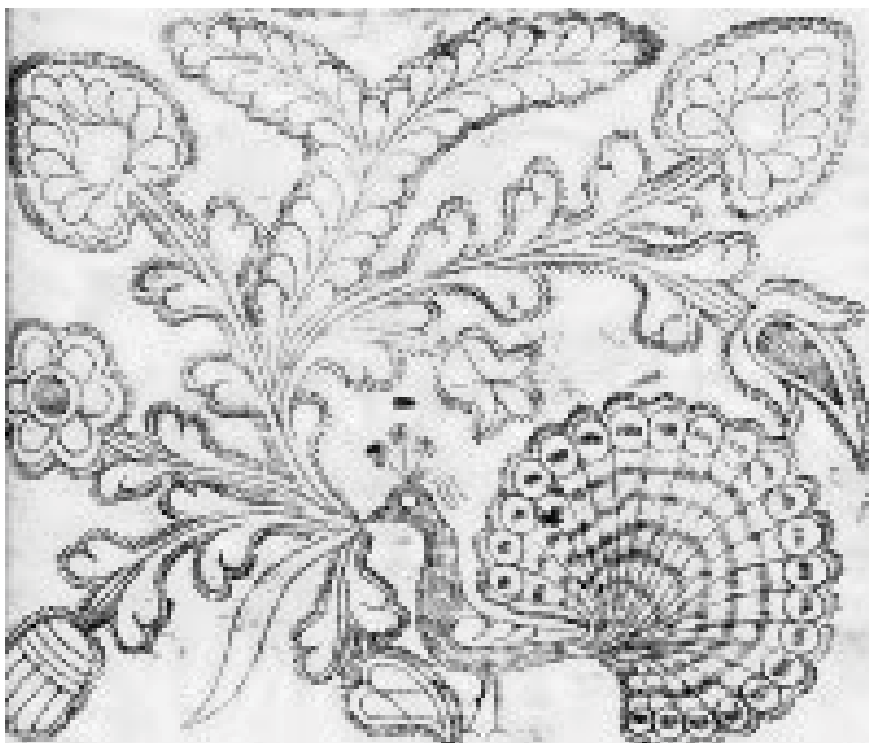
FODOR GÉZA
TULIPÁNFA

*Kihajt újra a tulipánfa
levele ága
virága szála
május vasárnap harmatára*

*Pirosa kékje nap elébe
emeli égre
hajnali fénye
selymet suhogó bodzaszélbe*

*Koronaékes lángba pendül
bokrai mögül
tündököl pördül
darázs dönögi körös-körül*

*Cinkét forogtat magosába
bódító álma
levelek tánca
virít újra a tulipánfa*

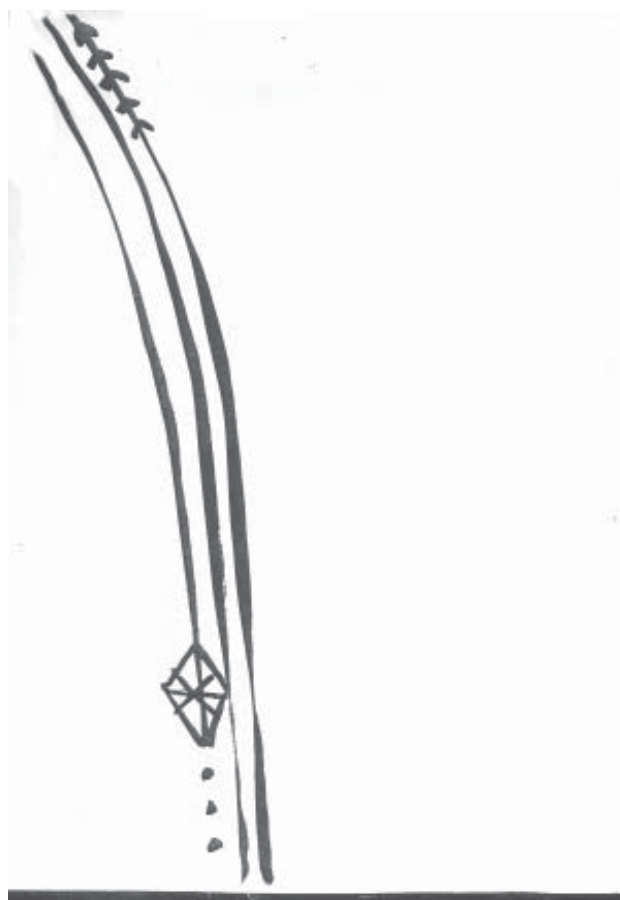

MÁJUS

Tavasztó – Pünkösdi hava – Ikek hava

„Ma van május első vasárnapja,
Kinn alszik a legény a kapuba.
Kejjfel, legény, oda van a kalap,
A májusfa a zöld erdőbe maratt.
Nem maratt ott, mer én elültettem,
Mit tehetek, ha ellopták tőlem.”

- 1 Cs Fülöp
- 2 P Zsigmond
- 3 Sz Tímea, Irma
- 4 **V Flórián, Mónika**
- 5 H Györgyi
- 6 K Frida, Ivett, Judit
- 7 Sz Gizella
- 8 Cs Győző, Mihály
- 9 P Gergely
- 10 Sz Pálma, Ármin
- 11 **V Pünkösdi, Ferenc**
- 12 H Pünkösdi, Pongrácz
- 13 K Szervác, Imola
- 14 Sz Bonifác
- 15 Cs Zsófia
- 16 P Mózes
- 17 Sz Paszkál
- 18 **V Erik, Alexandra**
- 19 H Ivó, Milán
- 20 K Bernát
- 21 Sz Konstantin
- 22 Cs Júlia, Rita
- 23 P Dezső
- 24 Sz Eszter
- 25 **V Orbán**
- 26 H Evelin, Fülöp
- 27 K Hella
- 28 Sz Emil
- 29 Cs Magdolna
- 30 P Zsanett
- 31 Sz Angéla

NÉPHAGYOMÁNYAINK

- Május 1.:** A magyar nyelvterületen a májusfa-állításnak két jellegzetes formája ismert: az egyik a lányos házakhoz vitt májusfa, a másik a középületek, kocsmák előtt felállított fák. A májusfának két változata van: kivágott, sudár, esetenként kérgétől megtisztított fa, melynek csak a tetején hagyták meg a lombját, vagy virágzó, zöldellő gallyak, ágak. Színes papírt kötöztek rájuk, de került az ágaira ital, édesség is. A májusfa ledöntését a fa szertartásos körüljáratása előzte meg, vagy a fiúk virtuskodása, ki hozza le a legtetején lévő kendőt (ha az lányé volt).
- Május 4.:** Flórián napja. A tűzoltók és a tűzzel dolgozók védőszentje. Ezen a napon nem aszszony, hanem férfi rak tüzet. Előtte megmossa a kezét, a vizet pedig szétpermetezi, hogy ne okozzon a tűz veszedelmet.
- Május 12., 13., 14.:** Pongrác, Szervác, Bonifác napja. „Pongrác kánikulában subában megfagyott, Szervác a Tisza közepén víz nélkül megfulladt, Bonifácot pedig agyoncsipkedték a szúnyogok, ezért haragusznak ránk, emberekre és évről évre visszajönnek mint fagyos-szentek, hogy bosszantsanak bennünket.”
- Május 16.:** Nepomuki Szent János napja. A hajósok, dereglyések, hídvárosok, vízimolnárok védőszentje.
- Május 25.:** Orbán napja. Tiszteletére a nagyobb szőlősökben szobrot állítottak, volt, ahol fatörzsből vagy szalmából készítették. Jó idő esetén egész nap óbort ittak, és Orbán szobrát vagy az őt jelképező tárgyat borral locsolták, dicsérték. Rossz idő esetén szidták, köpködték, locsolták, pálcával verték, a szalma vagy fa Orbán-jelképet elégették.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

- Május 1.:** A munka ünnepe
- Május 2.:** A magyar sport napja.
- Május 3.:** A sajtószabadság napja.
- Május 4.:** Magyar Tűzoltók napja – Anyák napja (a hónap első vasárnapján).
- Május 5.:** Európa napja – Az esélyegyenlőség napja – (anyák napja utáni hétfő): Anya nélkül nevelkedő gyermekek napja.
- Május 6.** (május első keddeje): Nemzetközi tejnap.
- Május 7.:** Az asztma világnapja.
- Május 8.:** Nemzetközi vöröskereszt nap.
- Május 9.:** Az Európai Unió Ünnepe.
- Május 10.:** Madarak és fák napja.
- Május 12.:** Ápolónők világnapja.
- Május 15.:** Az állat- és növényismeret napja – A család nemzetközi napja – A szlovákiai magyarok emléknapja.
- Május 16.:** A lelki elsősegély-szolgálatok világnapja.
- Május 17.:** Távközlési világnap.
- Május 18.:** A múzeumok nemzetközi napja – Internet-világnap.
- Május 19.:** Nemzetközi férfinap – A tömegtájékoztatás világnapja.
- Május 21.:** Biológiai sokféleség (biodiverzitás) napja.
- Május 24.:** Az európai nemzeti parkok napja.

Május 25. (a hónap utolsó vasárnapján): Nemzetközi gyereknapi – A magyar hősök emlékűnepe.

Május 31.: Nemdohányzók világnapja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1896. V. 4-én avatták fel az első európai földalatti vasutat Budapesten.
1821. V. 5-én Szent Ilona szigetén száműzetésben meghalt Napóleon Bonaparte.
1891. V. 7-én nyílt meg Budapesten, a Városligetben az első állandó magyar cirkusz.
1926. V. 8-án született Dávid Attenborough természettudós, dokumentumfilm rendező.
1896. V. 10-én Budapesten a Royal Szállóban megrendezték az első filmvetítést.
1777. V. 12-én jelent meg először jégkrém egy reklámújságban (a New York Gazette-ben).
1981. V. 13-án Mehmet Ali Agca török szélsőséges merényletet kísérelt meg II. János Pál pápa ellen, melyben a szentatya súlyosan megsérült.
1796. V. 14-én Edward Jenner beadta az első himlő elleni oltást.
1862. V. 14-én Adolphe Nicole Svájcban szabadalmaztatta a kronográfot, a stopperórás időmérő szerkezetet.
1911. V. 16-án született Gács Rezső, azaz Rodolfó bűvész.
1291. V. 18-án törtek be a mamelukok Acre városába. Ettől a pusztítástól számítják a keleti keresztény uralom végét.
1911. V. 18-án halt meg Gustav Mahler osztrák zeneszerző.
1927. V. 21-én Charles Lindbergh amerikai repülő egy huzamban átrepülte az Atlanti-óceánt 33 óra és 29 perc alatt.
1977. V. 22-én 94 év működés után utolsó Európa körüli útjára indult a híres Orient Express.
1707. V. 23-án született Kare von Linné svéd botanikus, természetbúvár, a növények rendszerezésének kidolgozója.
1882. V. 23-án a Nyugat-Alpok egyik legfontosabb átjárójában, a Szent Gott-hárd-hágó alatt megnyílt az Olaszországot Svájjal összekötő vasútvonal. 1155 m magasságban építették fel 1234 híd és 80 alagút segítségével.
1926. V. 25-én született Miles Davis amerikai dzsesszmuzsikusz, komponista.
1931. V. 27-én elsőként emelkedtek Piccard és Knipfer a sztratoszférába léghajóval.
1937. V. 27-én adták át a Golden Gate hidat San Franciscóban. Hídépítésen itt alkalmaztak a világon először biztonsági hálót hídfőtől hídfőig. Ez 19 munkás életét mentette meg.
1431. V. 30-án Rouenban eretnokség és bűbájosság vádjával máglyán megégették Jeanne d’Arcot, az orléans-i szűzet, akit 1456-ban rehabilitáltak és azóta francia nemzeti hősként tisztelnek.

A munkácsi vár kútja

A Kárpátok lábánál, a rónaságból kiemelkedő magányos sziklakúpon áll Munkács harci dicsőséggel övezett vára. Keletkezéséről nincsenek pontos adataink, azt azonban tudjuk, hogy Korjatovics Tódor herceg alakíttatta át a XIV. század végén. A herceg építtette a donjont, a lakótornyot, melyet aztán később „öregtoronynak” neveztek. Az „öregtorony” alatt egy 85 méter mély kútat vájtattott a sziklába emberfeletti munkával. A várkutat számos legenda övezi, az egyiket így őrizte meg a szájhagyomány.

Tódor, herceg nagyon el volt keseredve, mert a vájárok már átvájták az egész várhegyet, a csúcsától egészen az aljáig, de víz még mindig nem volt a kútban.

Elkeseredésében a herceg egyszer így kiáltott fel: „Egy zsák aranyat adok annak, aki vizet varázsol kútba.”

Egyszer csak elébe toppan egy kis sötét bőrű, mokány emberke.

– Ha jól hallottam, herceg, egy zsák aranyat ígértél annak, aki megcsinálja, hogy legyen a várkútban víz.

– Úgy is van – felelte Tódor herceg.

A kis mokány ember erre a kútba ugrott. A mélyből moraj hallatszott és kengáz csapott ki, utána pedig megcsillant a víz.

A kis ember kibújt a kútból, s azzal búcsúzott el a hercegtől, hogy másnap eljön a zsák aranyért, addig készítse elő.

Tódor herceg csak most döbbszent rá, hogy elhamarkodott ígéretet tett. Honnan vegyen ő most hirtelen annyi temérdek aranyat?

A herceg udvari bolondja látta, hogy gazdája teljesen odavan. Odasompolygott hozzá és megkérdezte:

– Miért vagy annyira elszomorodva, komám?

– Még kérde? Hát honnan vegyem azt a sok aranyat, amit meggondolatlanul megígérttem.

– És te kikötötted, milyen nagy legyen az a zsák? Nem? Hát akkor, nincs baj. Lökj neki oda egy kis zsákocskát.

A herceg úgy is tett. Amikor a kisemberke másnap eljött az aranyakért, odalökött neki egy apró kis zsákocskát.

A kis emberke méltatlankodni kezdett, de a herceg kioktatta, hogy hát az alkuban nem volt meghatározva, milyen nagy lesz a zsák.

Pedig a kis emberke maga volt Belzebub, és dühében, hogy őt, a vén ördögöt, így becsapták, bevetette magát a kútba. A monda szerint most is lehet hallani néha, amint ott a kút mélyében dühöng.

A kúthoz, melynek nyílása most be van falazva, nagylucskai község jobbágyai fonták évente adóba a kötelet. A roppant mélységű kútból hatalmas taposókerék segítségével vonták fel nagy vedrekben a vizet.

Mátyás király és a kondás

Vót, honniét nem vót, vót eccer egy hetetlen hiét országon, azon is tul, az Óperenciás tengeren is tul, vót egy szegiény kondás. Annak a kondásnak vót egy felesége. Mindennap hajtotta a nyáját, és csak aziér hajtotta a nyáját, amiér megevett meg megivott. A falu ütet aziér is tartotta. A felesége otthon egy kis kunyhóba, olyan bogárhátu kunyhóba, se ajtó, se ablak rajta nem vót, csak iéppen ahon bementek.

Na, elment a cigány hajtani a nyáját. Ahogy hajtja befele este a nyáját, tanálkozik egy szegiény rongyos emberrel. Megfogta, magához szoritotta, összeölelgette.

– Jaj, kedves sógorom – azt mondja –, hon jártál te olyan sokáig, hogy én tiéged má riégen nem láttalak?

Niézett rá az az ember, hogy hát honniét ösmeri ütet. Hát összevissza vándoroltak.

– Na, gyere csak be – azt mondja – a korcsmába!

A vendéglős meg, az vót a korcsmáros. Be is vitte a vendiéglőbe ükét.

– Vendiéglős ur – azt mondja –, három disznóját őrzöm, adjon egy fiél liter pájinkát! Eljött a kedves sógorom, meg akarom vendiégeskedni ütet.

Ott is a vendiéglős, egy fiél liter pálinkát oda adott az asztalra, na meg osztán beharapni valót. Le is ütek ketten az asztalhoz, fogta a cigány, a cigánykondás, önti a pálinkáját. Hát niézett rá a szegiény ember, hogy hát itt má muszáj meginni, itt má senki nem tudja, hogy ki az a szegiény ember! Felvette a cigánykondásva, megitta. Önti a másikat.

– Igya, kedves sógorom – azt mondja –, hát ecce eljötté nálam vendiégségbe, hát akko azt mondja, hadd vendiégeskedjelek meg! Igya, egyé, van itt mibül! Kérek én még!

Há, megitták a fiél liter pálinkát. Fogta ü az ostorát, vitte a vendéglőnek.

– Vendiéglős ur – azt mondja –, itt az ostrom, adjon egy fiél liter pájinkát! Hát a sógorom ott ülik magába az asztalnál, nincs mit inni, nincs mit enni. Fogta magát a vendiéglős, még egy fiél liter pájinkát odatette az asztalra.

Azt mondja a cigánykondás:

– Látod, kedves testviérem, milyen jó becsületem van nekem! Mer én – azt mondja – a falu pásztorja vagyok. Reggel hajtom a nyáját, behínak az első házba, adnak meginni, adnak megenni, adnak szalonnát, kenyeret a tarisznyámba, kihajtom a nyáját, egiész nap ott vagyok. Este hazahajtom, behínak, adnak vacsorát, adnak – azt mondja – egy pohár bort, avva hazamegyek, lefekszek. Reggel felkelők, megint csak megyek hajtani a nyáját.

Hát így élek.

De a szegény ember csak hallgatta, hogy a cigány mit beszél. Közben ült három ur az asztalnál, azok is elkezdtek dicsekedni.

Akko felállott a szegiény ember és elment a vendéglőshöz, hogy bemutassa magát. Be is mutatkozott neki, hogy kicsoda ü. És az pedig Mátyás király vót. Jaj, rögtön a vendiéglős nem tudta, hogy hova tegye, mit csináljon. Teritette az asztalt előtte.

Még büszkiébb lett a cigánykondás!

– Látod, kedves testviérem, milyen becsületed van nekem, mer én a falu pásztorja vagyok! Te meg összevissza vándorolsz, neked biztos nincs semmi becsületed.

Na, hallgatott a rongyos ember. A három gazdag pedig kezdett dicsekedni az asztal mellett, hogy mi a király. A királynak nincs annyi földje, mint neki van. Az egyik mondta. Mondja a másik: Hát mit – azt mondja –, te a földve büszkiélkedel? Hát van a királynak annyi jószága, ökrei, lovai, mint nekem van? Szántok, vetek, és nagygazda vagyok. A királynak nincsen semmije. Csak annyi, amit bevisznek neki meg kivisznek tüle. Mondja a harmadik: Á, ti beszíélték – azt mondja -, én meg úgy gondolom, hogy a királynak nincs olyan szép felesiége, mint nekem.

Hát bizony, mer nem látták még a királynak a felesiégit se, de a királyt se.

Na, megittak, úgy, hogy hát riészeg lett a cigánykondás is, és a király is egy kicsit be vőt állítva. Átölelte a cigánykondás a királyt, rongyos ruhába, viszi:

– Kedves testviérem, kedves sógorom, én nem hagylak tiéged, hanem gyere nálunk, mer má kiésó” van, s valaki még fűbe tanál ütni, mer te riészeg vagy. Megalszol nálam, és reggel felállsz és elmenc.

Fogta, átölelte a királyt, elvitte magáná. Lássa a király, hogy egy kis ház, bogárhátú kunyhó. Se ágy, se asztal, se egy szíék benne, ugy a sarokba egy kis szalma. A kis szalmán az asszony’ott ülik. A kis szalmán.

– Hallod, felesiégem, fütetié valamit enni? Eljött a kedves sógorom nálunk vendiégsiégebe.

Hát az asszony ott feküdt a szalmán a sarokba, felállott.

– Főztem egy kis tört paszulyt, meg ott a tengeripogácsa.

Elibek tette a fazikat és a pogácsát. Megtűrögette a szoknyája szíélive, nekifogott a cigány, eszik. Mondja a királynak:

– Hát te, sógorom, minek nem esze? Tán utálod?

A király csak niézett ráfele. De bizony nem evett. Kapja a cigány, pofon vágja a királyt.

– Hát egyié – azt mondja –, ne utáld!

De a király nem nyúlt hozzá.

Megint fogja a kézit, még egy pofot odavágott neki.

– Hát esze vagy nem esze?

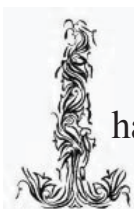
Hát má muszáj vót a királynak enni. Ha nem is nagyon, de nyalánkozott, mer fiélt, hogy a cigány kipofozza ütet. Amikor elettek, a cigánykondás a felesiéGINEK azt mondja:

– Felesiégem, ágyalj meg! Te – azt mondja – belülrül fekszel, mer nem hiszek a sógoromnak. Mer – azt mondja – hozzád tanál fordulni, ha közepre teszek.

Fogta a felesiégit, belülrü tette a fal fele aludni. Ű pedig közepre, a királyt pedig szíélre.

Na, elaludtak. Adott az Isten reggelt, felkött a cigánykondás, megfogta a királyt:

– Gyere, menjünk – azt mondj a –, kedves sógorom, mer nekem muszáj menni hajtani.

El is ment a falu viégire, megkezdte hajtani a nyáját, fújja a kürtjét. Eresztik a disznót kifele. Az első házba adtak neki egy darab kenyeret. Kiétfele törte a királyva.

– Na, kedves sógorom, te magadnak, én magamnak. Mer te – azt mondja – olyan ember vagy, vándorolni szereti, én meg – azt mondja – a falu pásztorja vagyok, hát nekem muszáj menni.

A király csak hallgatott. De ü eztet feljegyezte, amit a cigány csinált vele, és amit a három ember is dicsekedett a vendiégglőbe.

Fogta magát a király, hazament. A cigány kihajtotta a nyáját, estiére megint csak úgy, mint szokás szerint, behajtott, megvacsorázott, hazament. Kérdi a feleségét:

– Nem vót itt a sógorom?

– Hát az ement – azt mondja –, tudja, ki lehetett az! – A felesége mondta.

Telt, múlt az üdő, a király küldött egy üzenetet, hogy a cigánykondás menjen e nálla, és a három ember. Fel is szedődtek. A három ember és a cigánykondás, mennek. Elmennek egy darabig, de a három ember úgy egyeznek, hogy minek hivassa őket a király, mi lehet az, a király hivassa. De a cigány csak iziéget, hogy ütet a király felakassza. Minek híja ütet a király? Hát mit csinált ü a királynak?

Na, mikor odaiértek a város viégire, ahon a király lakott, a király pedig ugyanolyan kis kunyhót csináltatott, mint a cigánynak, és megparancsolta, hogy ü estiére hajtsa be a nyáját. Ugyanúgy csak, mint a cigány, abba a rongyos ruhába, amibe tanálkozott a cigányva. És odaiértek a vendiégglőhöz, a cigány ott van. Átölelte a cigányt a király:

– Jaj, kedves sógorom – azt mondja –, riégen nem láttalak, de jó, hogy itt vagy, most mán – azt mondja – én viszlek be a vendiégglőbe! Jól megvendiégeskedlek téged!

De a cigány csak húzza magát – Nem megyek én – azt mondja –, mer engem a király hí. És biztos, – azt mondja –, engem felakaszt.

Azt mondja a király neki:

– Ne törődj vele – azt mondja –, hadd verje ott a nyavalya a királyt!

Nem szól a neked.

A cigány csak húzza magát, hogy nem megyén és nem megyén. Megint mondja a király neki:

„Ne törődj vele – azt mondja –, gyere, menjünk – azt mondja –, megiszunk, meg-eszünk valamit. Há má úgyis este van. A király ilyenkor má nem fogad senkit.

Annyira ráverte a cigányt, bementek, kiért egy fiél liter pájinkát, ugyanúgy csak, mint a cigány, beharapni, leültek az asztalhoz. Itassa a cigányt, téteti. A vendiégglősve meg megbesziélte, hogy amennyit csak kiér, annyit adjon neki. Na jó. Mikor riészeg lettek, fevette ü is ugyanúgy, mint a cigány ütet, a király. Átölelte, és viszi haza. Egy olyan asszonyt tett ü is, mint a cigánykondás a feleségét. Bementek a kis kunyhóba.

– Hallod, feleslegem, főzté valamit?

Hát az az asszony is azt mondja:

– Hát főztem egy kis tört paszulyt meg egy kis pogácsát. Tengeripogácsát.

– Jó lesz az – azt mondja –, eljött a sógorom nálunk vendiégglőbe, hadd egyen!

Leültek enni, de a cigány csak törte a fejét, nem tudott aludni, hogy ütet a király hónap felakassza.

– Egyé, kedves sógorom! – mondja a király neki.

– Dehogyan eszek – azt mondja -, hisz hónap engem a király felakaszt!

– Ne törődj vele – azt mondja -, hadd verje a királyt a nyavalya! Egyé!

Nem evett a cigány, csak visszaadta neki egy pofot. Megint mondja neki:

– Egyé, kedves sógorom!

– Dehogyan eszek – azt mondja -, nem eszek én, mer én má hónap fel leszek akasztva!

Fogja a király, vissza megint neki egy pofot. Ugy, hogy a két pofot visszaadta neki.

– Na, most má, kedves sógorom, te fekszel ide sziélre, az asszon pedig belülre, én pedig közepre. Mer – azt mondja – még hozzá tanálsz fordulni a feleslegemhez.

Na, le is feküdtek, elaludtak, reggelt adott az Isten, elment a király hajtani a nyáját. Ugyanúgy csak, mint a cigány. Kapott egy darab kenyeret, kétfelé törte, és odaadta felit a cigánynak, felit magának.

– Na, kedves sógorom, te vándorlegény vagy, te nem szeretel gazdálkodni, én meg pásztorember vagyok, és megyek hajtani a nyáját, te magadnak, én magamnak.

A király elment hogy hajtani a nyáját, elhajtotta egy darabig, odaadta a kondásnak az ostorját, a kürtjét, és ü visszafordult, egy kerten lement, és hazament, felöltözött királyi ruhába. Várja a három embert. Bement a három ember. Behivatta az egyiket.

– Na, te akkor és akkor ezt dicsekedted, hogy neked nagyobb birtokod van, több földed van, mint a királynak.

Elvette tülle a földet, olyan szegénynek tette, mint csak a cigány vót, meg attul is szegényebbnek.

– Na, te dicsekedtiél – azt mondja a másiknak -, hogy neked ennyi és ennyi lovad van, ennyi és ennyi ökröd van, netán, gazdálkodj te is a kiét kezéd-vei, ne szántsál, ne vessiél, gazdálkodj a kiét kezéd ve és azután iéljiél. Na, te pedig, a harmadik! Te dicsekedtiél akkor és akkor, hogy neked szebb feleséged van, mint nekem. Hát itt az én feleségem, hát mutasd be te a tiedet!

– Meghiszem – azt mondja az az ember -, hogy szép a magáé is, de mindenkinek a magáé szép. Király atyám, evvel többet tudok, mint maga!

Mer ha maga szereti a feleségét, én is szeretem, és nekem az enyim sziép.

– Na, ezir a szóier eridj haza, és az egyik embertü, hogy te szereted a feleségedet, vedd el a birtokságot, és éljél, és lakjál a feleségedvei!

Hivassa a cigányt.

– Na, te cigány! Hát tudod te, ki vót az a király, akit te megvendiégeskedtié ott és ott a vendiégölőbe?

– Há honnén tudnám én, király atyám? Ne tessék engem bántani, ne tessék engem felakasztani!

– Az én vótam, te cigány!

– Jaj, király atyám, hát ha én eztet tudnám, hát én térdre állnék maga előtt!

– Hát te cigány, akkor mér nem állsz térdre?

– Hát most is térgyen állok király atyám, ne tessék engemet felakasztani!

– Na, hallgass ide, te cigány! Az este én neked visszaadtam áztat, amit te adta nekem. A pofokat, a törtpaszulyt, én vótam – azt mondja – az a szegény ember. Ahogy te énvelem tettél, így én teveled. Na, most itt adok neked egy papirt, és odaadod a vendiéglősnek, ha hazamensz. Csak add oda, és majd a vendiéglős tudja, hogy mit kell csinálni.

– Jól van, király atyám. Akkor nem tetszik engemet felakasztani?

– Nem.

Fogta a cigány azt a papirt, kalapjához tette, és elindult, elment, mendegélt. Na, dehát a cigány részeges vót. Bement egy legközelebb faluba a vendéglőbe, és megmutatta a vendiéglősnek azt a papirt.

– Tessék má elolvasni! – Mer a cigány nem tudott írniolvasni. – Mi van ebbe a papirba beleírva?

Elolvasta a vendiéglős.

– Jaj, hát ebbe az van azt mondja, hogy inni adjak neked és enni adjak neked.

Fogta a vendiéglős, a papirt a zsebibe tette. A cigány egyet ivott, jóllakott, elindult hazafele. Riészegen. Az a vendéglős pedig elment ahhoz a vendiéglőshöz, és odaadta neki a papirt. Az a vendiéglős pedig megfogta magát, a király azt írta bele, hogy hagyja a cigánynak a vendiéglőt, ahogy áll, és menjen ünállá, csináltat neki olyan vendiéglőt, hogy mint csak az üvé. És a cigánynak mindent hagyjon ott. Fogta magát az a vendiéglős, azt a vendiéglőt is elvette, az a vendiéglős pedig, ahon a cigány ivottevett a királyva, elment a királyná.

Telt-múlt az üdő, majd a vendiéglős megmondta a királynak, hogy mi lett a vendiéglőjével, hogy nem a cigány vette el, hanem egy másik vendiéglős. Erre a király felötözött rongyos ruhába, és elment ahhoz a vendiéglőshöz. Elvette azt a vendiéglőt, ami vót neki, és összezsátolta a cigánynak, hogy legyen két vendiéglője, és éljen, mig csak bir. Egyen, igyon, és mai nap is él, ha meg nem hótt a cigány.

Beregújfalu, 1989. december

Forrás: Tűzoltó Nagymadár, Beregújfalui népmesék és mondák (Penckófer Punykó Mária gyűjtése), 1995, 66-72. old.

ZSELICKI JÓZSEF
ÁLMODNI, AKI TUD...

*Álmodni, aki tud,
áldása, ha verhet,
álmodja meg nekünk
a legszebb szerelmet.*

*Anyanyelvházamban
– túl nagy ez már nekem –,
drótostollak között
vész el a szerelem.*

*Anyanyelvházamban
bujdosni sem tudok,
óceán szakad rám,
hogya megszólalok...*

*Álmodni, aki tud,
áldása, ha verhet,
álmodja meg nekünk
a legszebb szerelmet.*

JÚNIUS

Nyárelő – Szent István hava – Rák hava

„Mátka, mátká, mátkázunk,
Míg élünk, míg halunk,
Mindig mátkák maradunk.
Koma, koma, komázunk,
Míg élünk, míg halunk,
Mindig komák maradunk.”

1	V	Tünde
2	H	Anita, Kármén
3	K	Klotild
4	Sz	Bulcsú
5	Cs	Fatime
6	P	Cintia, Norbert
7	Sz	Róbert
8	V	Medárd
9	H	Félix
10	K	Margit, Gréta
11	Sz	Barnabás
12	Cs	Villő, Jolánta
13	P	Anett, Antal
14	Sz	Vazul
15	V	Vid, Jolán
16	H	Jusztin, Jusztina
17	K	Alida, Laura
18	Sz	Arnold, Levente
19	Cs	Gyárfás
20	P	Rafael
21	Sz	Alajos, Leila
22	V	Paulina
23	H	Zoltán, Szidónia
24	K	Iván
25	Sz	Vilmos, Vilma
26	Cs	János, Pál, Ciril
27	P	László
28	Sz	Alkotmány nap, Irén
29	V	Péter, Pál
30	H	Pál

NÉPHAGYOMÁNYAINK

- Június 8.:** Medárd napja. A bukovinai magyarok szerint e napon kezdődött az özönvíz, és akkor is negyven napig esett. E napon nem szabad fürödni, mert a vizek királya áldozatot kíván, de a lovakat meg kell itatni, mert akkor nem lesznek rühesek.
- Június 10.:** Margit napja. „Margit asszony a legyek királynéja, és ezen a napon minden konyhába beereszt egy kötővel.” Úgy védekeztek ellene, hogy a mise idején a szántóföldről hozott földet szétszórták a házban.
- Június 13.:** Pádúai Szent Antal napja. A baranyai falvakban ezen a napon nem fogták be a jószágot. A székelyek láncon hajtották át a jószágot, miközben a gazda azt mondogatta: „Legyetek erősek, mint a vas, tartsatok össze, mint a lánc, s Pádúai Szent Antal őrizzen meg benneteket a vadállatoktól.” Zentán férjjósló nap. Az egész nap böjtölő, a lány éjfélkor átlépte az ágyat, gyertyát gyújtott, tükröt tett maga elé, és azt mondta: „Szent Antal, kérlek, mutasd meg nékem a jövődőbelimet.” Az asszonyok számára dologtíltó nap volt, különösen lisztbe nem volt szabad nyúlniuk, mert kelések nőttek a kezükön.
- Június 24.:** Keresztelő Szent János vagy Szent Iván napja. A tűz tisztító, gonoszűző erejébe vetett hit az alapja az e napi tűzugrásos szokásoknak. Az ekkor gyújtott tűz megvéd a köd, a jégeső és a dögvész ellen, elősegíti a jó termést. A szertartásos tűzugrásnak egészség- és szerelemvarázsló célzata is volt, de a máglya mellett megkötötett barátságok (mátkázás, komázás) a lányok és a fiúk számára is egy életre szóltak.
- Június 29.:** Péter-Pál napja. A búza töve ezen a napon megszakad, kezdődhet az aratás. Az egykori halászcéhek ilyenkor rendezték a gyűlésüket. Ekkor volt a legény- és mesteravatás. Csallóközben az a hiedelem járta, hogy amelyik legény vagy lány elsőnek hallja meg a harangszót e napon, az év végéig megnősül vagy férjhez megy.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

- Június 1.** (a hónap első vasárnapja): A pedagógusok napja.
- Június 4.:** Az erőszak ártatlan gyermekáldozatainak a világnapja.
- Június 5.:** Környezetvédelmi világnap.
- Június 7.** (a hó első szombatján): A lakáskultúra napja.
- Június 8.:** Az óceánok világnapja.
- Június 12.:** A gyermekmunka elleni küzdelem világnapja.
- Június 14.:** Véraladási világnap.
- Június 15.:** Apák napja (a hó harmadik vasárnapján).
- Június 16.:** A független Magyarország napja.
- Június 17.:** Az elsivatagosodás és az aszály elleni küzdelem világnapja.
- Június 20.:** Menekültek világnapja.
- Június 21.:** A zene világnapja.
- Június 22.** (a nyári napfordulóhoz legközelebbi vasárnap): a Nap napja.
- Június 23.:** Olimpiai nap - Spam-ellenes világnap.
- Június 26.:** A kábítószer-fogyasztás elleni küzdelem nemzetközi napja - A közalkalmazottak napja.
- Június 27.:** A cukorbetegség elleni küzdelem világnapja.
- Június 30.:** A keresztény vértanúk emléknapja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1926. VI. 1-jén Los Angelesben megszületett Marilyn Monroe amerikai filmszínésznő.
 1896. VI. 2-án Guglielmo Marconi Nobel-díjas fizikus szabadalmaztatta rádiót.
 1921. VI. 2-án született Karinthy Ferenc író.
 1798. VI. 4-én halt meg Giacomo Casanova olasz kalandor, emlékiratíró. 1920. VI. 4-én írták alá Trianonban az I. világháború utáni békeszerződést. 1976. VI. 4-én halt meg Latinovits Zoltán, posztumusz Kossuth-díjas színész. 1898. VI. 5-én született Federico Garcia Lorca spanyol költő. 1862. VI. 7-én született Lénárd Fülöp magyar Nobel-díjas fizikus. 1938. VI. 7-én hunyt el Dsida Jenő erdélyi magyar költő. 1870. VI. 8-án halt meg Charles Dickens angol író.
 1886. VI. 12-én fogadták el Eiffel mérnök tervét az azóta Párizs jelképévé vált torony megépítésére.
 1888. VI. 13-án született Fernando Pessoa portugál költő.
 1912. VI. 13-án hajtotta végre Albert Berry repülőgépből az első sikeres ejtő ernyős ugrást.
 1922. VI. 13-án kezdődött el Charlie Osborne harca a csuklással, aki több mint 435 milliószor csuklott, mielőtt abbahagyta.
 1996. VI. 15-én halt meg Ella Fitzgerald amerikai dzsesszénekesnő. 1882. VI. 17-én született Igor Sztravinszkij orosz zeneszerző. 1862. VI. 19-én Amerika teljes területén megszüntették a rabszolgaságot. 1981. VI. 19-én Nelspruit-ban (Dél-Afrika) kiállították a legnagyobb ismert narancsot, mely 2,5 kg-ot nyomot.
 1837. VI. 22-én kezdték el a Magyar Nemzeti Múzeum építését.
 1913. VI. 22-én született Weöres Sándor költő.
 1887. VI. 25-én született Karinthy Frigyes író.
 1712. VI. 28-án született Jean-Jacques Rousseau, a francia felvilágosodás jelentős alakja, filozófus, író és zeneszerző.
 1867. VI. 28-án született Luigi Pirandello olasz drámaíró.
 1914. VI. 28-án Gavrilo Princip szerb diák Szarajevóban meggyilkolta Ferenc Ferdinánd osztrák-magyar trónörökös.
 1456. VI. 29-én rendelte el III. Callixtus pápa a Nándorfehérvár elleni török támadás kivédésére irányuló könyörgésként a déli harangszót.

Kastély-domb mondája

A javorovói (eszenyi – a szerk.) határban, a Tisza partján, a töltés jobb oldalába beékelődik egy domb, amelyet Kastély-dombnak hívnak. Valamikor régen Micz bán kastélya állott ezen a dombon. A bán feleségével és öreg nénjével élt a kastélyban. Micz bánnak el kellett mennie a háborúba. A felesége otthon maradt a nénjével. A bán nem is tudta talán, hogy felesége áldott állapotban van. Egyszer ikergyermekeivel egy koldusasszony tért be Micz bán feleségéhez, és alamiznáért könyörgött. A büszke úrnő ahelyett, hogy adott volna neki valamit, azt mondta: „Takarodj innen! Tisztességes asszonynak egyszerre két magzata nem lehet!” A koldusasszony elkeseredve ezt mondta: „Ha te az én kétszeres anyai áldásomban kételkedsz, a Jóisten adjon neked

hétszereset!” Amikor az úrnőnek elérkezett az ideje, hét fiú gyermeket szült egyszerre. Ekkor az úrnő nagyon megijedt és azon gondolkozott, hogy mitévő legyen? Az öreg nénije azt ajánlotta, hogy egy gyermeket hagyjon meg, a többi hatot pedig tegyék be egy gyékénykosárba, és dobják a Tiszába. Az asszony így is cselekedett. A kosár azonban addig úszott a vizén, amíg egy fűzfabokor ágában meg nem akadt. Egy ember halászgatott a közelben, és figyelmes lett a gyermekesírára. Addig ment a hang irányába, amíg észre nem vette a vizén lebegő kosarat. Felnyitotta, és rémülten látta, hogy abban hat egyforma kisfiú van. Gondolta magában: „Nekem is van egy kisfiam, hazaviszem ezeket is, és isten segítségével felneveljük együtt őket.”

S a halász így is tett: nevelgette, tanítgatta a kicsiket.

Tizenhat évesek voltak a fiúk, amikor Micz bán hazajött a háborúból, és nagy mulatságot rendezett. Erre a mulatságra elmentek a fiúk is egyforma ruhában, és lant pengetése mellett előadták Micz bánnak a szomorú sorsukról költött éneket.

Alighogy elmondták történetüket, a bánné elájult, és amikor magához tért, mindent bevallott az urának. Ezek után Micz bán nénjét lófarkához köttette, és addig hurcoltatta, amíg az darabokra nem szakadt. A hét fiának pedig egyforma ruhát vett, és még nagyobb mulatságot rendezett. Mindegyik fiának külön birtokot adományozott. A halászt pedig családjával együtt magához vette, és élete végéig gondoskodott róla.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1972, Feljegyezte: Bakura Sándor

Mátyás király meg a székely ember lánya

Mátyás királynak, amikor még legényember volt, volt egy hű szolgája. Gondolt egyszer valamit a király, s azt mondta ennek a hű emberének:

– Van kint az országút mellett egy kő. Menj ki az országútra, állj a kő mellé. És minden embert, aki csak az országúton elmegy, kerítsd oda, hogy azt a követ nyúzza meg. Ez a király parancsolata, ez a király akarata! Jutalmat ad érte!

Így akarja kipróbálni a népe esztét!

Kimegy a hű szolga, s odaáll a kőhöz. S mondja a parancsot. Azzal s a jutalom ígé-
réssel sok embert odakerített, de megannyi a vállát húzogatta. S mind csak azt mondta:

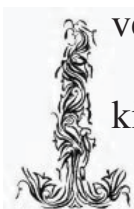
– Ugyan már! Hogy nyúzzunk meg egy követ?

Volt, aki próbálta, volt, aki meg sem próbálta.

Egyszer egy székely ember is ment arra a lányával. Azt is odakerítette a szolga, hogy segítsen azoknak, akik épp próbálták volna a nyúzást. Egyszer csak azt mondja a lányocska, ahogy a többiek ott nyúlkalódnak s tanakodnak:

– Apám, menjen fel kend Budára Mátyás királyhoz és mondja meg neki, hogy vétesse előbb a kőnek a vérit, akkor majd megnyúzzuk!

Ránézett a székely ember a lányára, s bólintott. S ment egyenest Budára, Mátyás királyhoz.

Azt mondja Mátyás király a székely embernek, feleletül a kérésre:

– Hát te honnan tanultad ezt, te székely ember, hogy én előbb vérét vétessem a kőnek? Furfangos ember vagy te!

A székely ember nem akart más tudásával díszelni, még a lányáéval sem. Elmondta szépen, hogy van egy lányocskája, annak a fejéből való ez a gondolat. Mátyás király nézett egyet. De tetszett neki az egyenes szó. Adott a székely embernek egy csomó pénzt, meg két szem diót. S azt mondta neki:

– Vidd el ezt a lányodnak. Ültesse el őket, de olyan földbe, hogy fa nélkül megnőjenek. Akkor jöjjön fel hozzám. Mert jutalmul talán feleségül is veszem!

A székely ember, mit tehetett, hazavitte a két diót, s odaadta a lányának. Azt mondta neki:

– No, most neked is adott Mátyás király bajt eleget!

A lányocska azonban csak mosolygott. Egyszeribe föltörte, s megette a két diót.

És csak várt. Mátyás király is várt. De most már csak a lány válaszát várta, nem a kő megnyúzását. Amellől hű szolgáját is visszarendelte.

Egy idő múlva azt mondja a lány az apjának:

– No, most már menjen fel apám Mátyás királyhoz. Mondja meg neki, hogy már kifejlődtek a diók.

A lány két kis keblecskéje volt az. A székely ember fölment most is szépen Budára, megvitte Mátyás királynak az üzenetet. Mátyás király meghallgatta az üzenetet. Gondolkodott, s adott a székelyembernek két szál kenderet. S ő meg, Mátyás király, azt az üzenetet küldte a székely lánykának, hogy abból a két szál kenderből, s nem többől, csináljon főkötőt a királyi rezidenciának. S adott most is a székely embernek egy csomó pénzt.

A székely ember azt a két szál kenderet szomorúan vitte haza a lányának: hogy csinál abból főkötőt? Mondta is a lányának:

– Most adott csak a király bajt neked!

S szóról szóra elmondta a király parancsát. De a lány látott az udvaron két szál forgácsot. Felvette, s azt mondta az apjának:

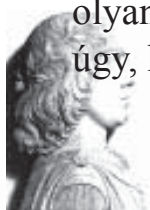
– Vigye fel kend ezt Mátyás királynak, és mondja meg neki, hogy csináljon ebből a két forgácsból szövőszéket, csöllöt, vetelő fát. Akkor majd én is csinállok rajta főkötőt, abból a két szál kenderből, amennyi kell.

A székely ember ismét megjárta Budát. Mátyás király most azt felelte:

– Mondd meg a lányodnak, hogy tele van a padlásom lukas korsóval. Ha azt mind beföldja, herceget kap férjül!

Visszaüzent erre a székely ember lánya, hogy ő szívesen megfoldja a korsókat, csak a visszájukról. A király fordíttassa ki előbb a korsókat, mert színéről semmit sem lehet szépen megfoldani. Mátyás király erre azt üzent neki a székely emberrel, annak a jó eszű kislánynak:

– Mondd meg a lányodnak, hogy ha igazán olyan nagyon okos, akkor jöjjön föl ő is Budára hozzám, de úgy, hogy se az úton, se az útfélen, se öltözve, se öltözetlen. Ha olyan okos is, mint okos, én magam veszem feleségül. Hozzon ajándékot is, mégpedig úgy, hogy mégse hozzon, amikor pedig belép, köszönjön is, ne is!

– No most már tetézve adott bajt neked a király! - mondta otthon a szegény székely.

De a lány egyszeribe fogott egy verebet, szitába tette: az lesz az ajándék. Volt az apjának egy nagy hálója, ruhaként azt vette föl. Volt az apjának egy szamara, annak megfogta a farkát, elindította maga előtt, s ment a nyomán. Így nem az ország útján ment, hanem a szamár nyomán. Amikor odaért a királyhoz, épp csak meghajtotta magát, de nem szólt, vagyis köszönt is, nem is. Ruha helyett hálóba volt, vagyis föl is volt öltözve, nem is. Elővette a szitát, megmutatta a verebet. Az persze rögtön elrepült. Vagyis volt ajándék, mégse lett. Mivel pedig nemcsak okos volt, hanem dolgos is, meg szép is, Mátyás király rögtön fölkelt a trónusáról, egyszeribe megcsókolta, kezét fogott vele, megmátkásodtak. Meglett a nagy bál, olyan bál volt, hogy a Duna vize egyszer s akkor váltott volt borrá, mikor Mátyás királynak lakodalma volt.

Nagyon jól éltek egy darabig, míg új házasságok voltak! De egyszer nagy sokadalom lett a városban. Nagy vásár Budán! Amint a szekerek összegyűróztak, egy szegény embernek a kancája lefeküdt, és csikót ellett, de egy más embernek a szekere alatt. Mikor a szegény ember meglátta, hogy kancája megcsikózott, ki akarta húzni a másik szekér alól, ami előtt nem is voltak lovak. De az az ember, akié a szekér volt, nem engedte: azt mondta, hogy a csikót az ő szekere csikózta! Felpanaszolták végül a királynak is a dolgot. De bizony azt mondta Mátyás király is, hogy azé a csikó, akinek a szekere alatt találták.

Nagyon megbúsulta szegény kárvallott ember magát. No de, ahogy kijönnek a törvényházból, mit hall? Azt, hogy a királyné még okosabb, mint az ura. Elhatározta, hogy bemegy a királynéhoz, s attól kér tanácsot, sőt igazságot. Be is ment rögtön Mátyás király feleségéhez, s elpanaszolta neki a baját. Azt mondja neki a királyné, a hajdani okos székely lányka:

– Ó, te szegény ember! Látszik, hogy szegény ember vagy! No de én segítek rajtad! Menj el, és szerezz egy hálót és egy evezőt, olyant, amivel a vízben szokás halászni s evezni. Menj ki a mezőre, és ott a homokban csapkodj az evezővel, mintha a halat kergetnéd a háló felé, a hálóval pedig csinálj úgy, mintha halásznál.

Úgy is tett a szegény ember. És a király arra járt, meglátta. Rögtön behívatta, hogy micsoda szamár ember kend, hogy a homokban halat keres! Mondja rá a szegény ember azt, amire a királyné tanította:

– Bizony, nincs ott hal! De a szekér aljának sincsen csikója!

– Hej, te szerencsétlen ember, tudom, hogy a feleségem tanácsolta neked ezt! No, neked ez nem baj, neked visszarendelem a csikódat. De a számadásnak nincs vége a megszégyenitésemért!

A király úgy megharagudott, hogy a felesége ilyen tanácsot adott a szegény embernek, hogy rögtön bement a feleségéhez, ráripakodott, hogy eltakarodjék azonnal a házból, a nap meg ne süsse többet!

Azt mondta erre az asszony, ismerve ura hirtelen természetét:

– Nem bánom, elmegyek, akár tüstént, csak engedd meg, hogy amit legjobban szeretek s kedvelek, azt elvihessem magammal!

Azt mondta erre a király:

– Azt jó szívvel megengedem.

Még aznap elköltözött az asszony egy kis házba, amelynek még üveg sem volt az ablakán, csak hártya. Tudta, hogy az urának olyan szokása van, hogy ha este lefekszik a paplanos ágyba, rögtön igen mélyen elalszik. Hát, hogy este lett, négy emberrel odament, a paplannak négy szegét megfogatta, és elvitette a királyt is oda, ahová ő költözött, abba a hártyás ablakú házba. Amikor Mátyás király másnap megébredett, és látja, hogy alig lát ki az ablakon, azt mondja:

– Mi az? Hol vagyok? Ki merte ezt tenni velem?

Azt mondja csendesen a királyné:

– Megengedted, hogy elvigyem magammal, amit legjobban szeretek; hát elhoztam magammal!

Erre megcsókolták egymást, és bár máig se haltak volna meg!

Forrás: Illyés Gyula - Hetvenhét magyar népmese.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ
HAJNALI VIRÁGÉNEK

*Violás hajnalom,
hajlongjál csak.
– Ekképpen szólék,
hogy meglátlak. –
Legelső fényed
a holdra dermed,
ha nem lát meg engem
a te szerelmed.*

*Úgy szeretnék
a szemedre szállni,
miként csak te tudsz
a vizeken járni.
Lépteid simulnak
úgy a habokra,
mint a bíbor
a rózsasziromra.*

*Megtörhetetlen
delej óv téged,
indítom ellened
minden ígémet.
Legszebb fényed
a holdra dermed,
ha nem vár meg engem
a te szerelmed.*

Kádarskaffi
2009.

JÚLIUS

Nyárhó – Szent Jakab hava – Oroszlán hava

„Megérett a búzakarász, le kell azt már vágni,
Nem szabad a legénynek más faluba járni.
Nem is jártam, nem is fogok életembe soha,
Van énnekem a faluba kökényszemű barna.”

1	K	Tihamér, Annamária
2	Sz	Ottó
3	Cs	Soma, Kornél
4	P	Ulrik
5	Sz	Sarolta, Emese
6	V	Csaba
7	H	Apollónia
8	K	György, Ellák
9	Sz	Lukrécia
10	Cs	Amália, Veronika
11	P	LiliNóra
12	Sz	Dalma, Izabella
13	V	Angelina, Jenő
14	H	Örs, Sztella
15	K	Roland, Henrik
16	Sz	Valter
17	Cs	Elek, Endre
18	P	Frigyes
19	Sz	Emília
20	V	Illés
21	H	Dániel, Daniella
22	K	Magdolna
23	Sz	Lenke
24	Cs	Kincső, Kinga
25	P	Jakab, Kristóf
26	Sz	Anikó, Anna
27	V	Liliána, Olga
28	H	Szabolcs, Flóra, Márta
29	K	Judit, Xénia
30	Sz	Ignác, Oszkár

NÉPHAGYOMÁNYAINK

- Július 2.:** Sarlós Boldogasszony napja. Az aratás szertartásos megkezdése. Arra a napra utal, amikor még a nők arattak sarlóval. Doroszlón tilos volt ezen a napon a kenyérsütés. Gyógyfüveket vágtak le sarlóval, azután pedig megszenteltették őket.
- Július 20.:** Illés napja. E napon munkatiltalom volt, mert attól tartottak, hogy aki ilyenkor a mezőn dolgozik, abba belecsap a villám, a termést pedig elveri a jég. Van olyan hiedelem is, miszerint, akin Margit vagy Illés napján varrt ruha van, abba ezen a napon belevág a villám. Július végének viharos időjárására utal az a szólás is, hogy „Illés meg Jakab Annát kergeti”.
- Július 22.:** Mária Magdolna napja. Szokás volt a kislányok hajából ezen a napon egy keveset levágni, hogy még hosszabbra nőjön. Sütőlapátra ültetve vágtak le a hajból, aztán titokban elásták, nehogy rontani lehessen a hajszállal.
- Június 25.:** Jakab napja. „Jakab napján virágzik a hó”, azaz ha ilyenkor sok a felleg, akkor télen sok hó lesz. Népi megfigyelés szerint a zab aratását Jakab-napig be kell fejezni, mert ami gabona Jakab-napig kint marad, az kint is vész.
- Július 26.:** Anna napja. A kender töve Anna napján szakad meg, ezért ilyenkor kezdték a kender nyűvését. Szép idő esetén e napon szedték az annababot, illetve ekkor szedik a vöröshagymát. A szájhagyomány úgy tartja, hogy Anna a kötényében hordja a bogarakat, ilyenkor rajzanak a legyek, s ahol nyitva talál ablakot, ajtót, ott bedobja.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

- Július 1.:** Építészeti világnap.
- Július 2.:** A sportújságírók napja.
- Július 4.:** Az Amerikai Egyesült Államok nemzeti ünnepe, az 1776-os függetlenségi nyilatkozat évfordulója.
- Július 5. (a hónap első szombatján):** Nemzetközi szövetkezeti nap annak alkalmából, hogy 1844-ben az angliai Rochdale nevű kisváros 28 polgára létrehozta a legelső szövetkezetet.
- Július 11.:** Népesedési világnap. Az ENSZ ezt a napot azért nyilvánította népesedési világnappá, hogy felhívja a világ figyelmét a Föld túlnépesedésének veszélyére.
- Július 13. (a hó második vasárnapján):** Vasutasnap Magyarországon, melyet 1951 óta ünnepelnek a kormány határozata alapján.
- Július 14.:** Az 1789-es francia forradalom, a Bastille bevételének évfordulója, Franciaország nemzeti ünnepe.
- Július 27.:** A vajdasági magyar irodalom napja – A rendszergazdák világnapja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1818. VII. 1-jén született Semmelweis Ignác magyar orvostudós.

1566. VII. 2-án Salon-de-Provence-ban 62 éves korában meghalt Nostradamus francia asztrológus, jóvendőmondó.

1936. VII. 2-án született Hofi Géza komikus.

1938. VII. 2-án született Szilágyi Domokos erdélyi magyar költő.

1776. VII. 4-én ünneplik Amerikában a függetlenség napját annak emlékére, hogy Benjamin

- Franklin Pennsylvania képviselőjeként aláírta a függetlenségi nyilatkozatot.
1853. VII. 5-én született Csontváry Kosztka Tivadar festő.
1946. VII. 5-én először jelent meg nyilvánosság előtt a bikini egy párizsi divatbemutaton.
1971. VII. 6-án halt meg Louis Armstrong amerikai dzsesszmuzsikus.
1831. VII. 8-án született dr. John Stith Pemberton amerikai gyógyszerész, a Coca-Cola megalkotója.
1922. VII. 9-én Johny (Tarzan) Weissmüller először a világon egy percen belül úszta le a 100 m gyorsot.
1937. VII. 11-én halt meg George Gershwin amerikai zeneszerző.
1982. VII. 12-én az E. T. című film megdöntötte a jegyeladási rekordot, 31 nap alatt százmillió belépőt vettek meg a nézők.
1918. VII. 14-én született Ingmar Bergman svéd filmrendező.
1606. VII. 15-én Leidenben megszületett Rembrandt németalföldi festő.
1813. VII. 16-án született Rózsa Sándor betyárvezér.
1872. VII. 16-án született Roald Amundsen norvég sarkkutató, a Déli-sark felfedezője.
1926. VII. 16-án először közölt a Nátiónál Geographic színes, víz alatt készült felvételeket.
1917. VII. 17-én az angol királyi család felvette a Windsor nevet.
1888. VII. 17-én született Füst Milán író, költő.
1892. VII. 23-án született Hailé Szelasszié, azaz Rasz Tafari Alakonnen, etióp császár, a „négus”.
1897. VII. 24-én a világon elsőként Tatán gyulladtak fel az utcai acetilén lámpák.
1848. VII. 27-én született Eötvös Loránd fizikus.
1866. VII. 27-én Cyrus Field irányításával lefektették az atlanti kábelt. Ez volt az első víz alatti távírókábel Észak-Amerika és Európa között.
1886. VII. 29-én halt meg Adolf Müller magyar származású osztrák zeneszerző.
1868. VII. 30-án halt meg Tompa Mihály költő.
1886. VII. 31-én halt meg Liszt Ferenc zeneszerző.

Benei mondák

Szulőföldünk mondákat, regéket termő vidék. Az egykori kereskedelmi főutak mentén, a nagyobb városok közelében (vagy éppen közepén) várak, várromok őrzik a múlt olykor nyomasztó, olykor hősi küzdelmeiktől dicső emlékeit, letűnt korokról mesélnek a szavukat értő, érdeklődő, figyelmes látogatónak. De őrzi e mondákat, történeteket a nép emlékezete, a szájhagyomány is: nemzedékről nemzedékre szállva ma is megdobogtatják a hallgatók szívét.

Rövid benei tanítóskodásom alatt két szép helyi mondát sikerült feljegyeznem. Az egyiket kollégámtól, a már nyugdíjas Horváth László magyartanártól, a másikat egyik tanítványomtól, Olcsvári Erzsébettől hallottam. Bizonyítja ez, hogy az idősebbek is, a fiatalok is ismerik, szeretik, magukénak vallják szülőföldjük múltjának népköltészeti emlékeit.

Kárpáti Kalendárium, 1987, Dalmay Árpád

Mátyás király meg az igazmondó juhász

Elment a burkus király Mátyás királyhoz. Mint pajtások köszöntötték egymást.

Mondja a burkus király:

– Azt hallottam, hogy magának aranyszőrű báránya van.

– Igaz – mondja Mátyás –, van nekem a juhaim közt egy aranyszőrű báránynom, meg van egy juhászom, hogy az még sosem hazudott.

Mondja a burkus király:

– Én megmutatom, hogy fog hazudni!

– De – mondja Mátyás király – nem hazudik ez, olyan nincs!

– De én megmutatom, hogy hazudik, mert én megcsalom, de úgy, hogy muszáj, hogy hazudjon.

– Fogadok akármibe, hogy nem hazudik – mondja Mátyás király. – Fele országot odaadom.

– Én is odaadom fele országot, ha nem hazudik – mondja a burkus király. Jó, kezdet fognak. Avval jó éjszakát mond a burkus király, s megy haza a szállására. Ott felöltözött a burkus király közönséges parasztgúnyába, s indult ki rögtön a tanyára a juhászhoz.

Köszönti a juhászt, az visszaköszönti:

– Isten hozta, király uram!

– Honnét ismeresz te engemet, hogy én király vagyok?

– Megismerem én a szaván, hogy maga király – mondja a juhász.

Azt mondja a burkus király:

– Adok én neked sok pénzt, ráadásul hat lovat meg hintót, csak add nekem az aranyszőrű bárányt.

– Jaj – mondja a juhász –, a világért se adnám, mert felakasztana Mátyás király.

Még több pénzt ígért neki a burkus király. De nem, a juhász nem állt kötélnek.

Hazamegy nagy búsan a király a szállására, és csak búsul és búsul. Ott volt a leánya is.

– Ne búsuljon – mondja a leány –, mert elmegyek én ahhoz a juhászhoz egy csomó színarannyal; én majd megcsalom.

Vitt egy ládácska színaranyat a lány és egy üveg bort, jó mézesen, hogy a juhászt megcsalja. De azt mondja neki a juhász, hogy neki nem szűkös a pénz! Mátyás király meg felakasztja, ha megtudja, hogy hova lett az aranyszőrű bárány.

Addig-addig beszélt a leány, addig incselkedett, hogy végül megitták a bort is. De a leálynak kellett először innia belőle. Látni akarta a juhász, nem tett-e valami altatót beléje. Nem. A bortól olyan kedve kerekedett aztán a juhásznak, hogy utoljára azt mondja: odaadja a bárányt, ha a leány hozzá megy rögtön feleségül. Pénz neki nem kell, mert pénze van elég.

Sokat szabódott a leány, de végül mégis beleegyezett. Azt mondja aztán a leány a juhásznak:

– Nyúzd meg a bárányt; a húst edd meg, nekem a húsa nem kell, csak a bőre.

Megnyúzta a juhász. Hazavitte a leány nagy örömmel az apjának az aranyszőrű báránynak a bőrét. No, de örvendezett az apja, hogy a leány meg tudta csalni a juhászt.

Eljött a reggel, búsult erősen a juhász, hogy mit mondjon ő most Mátyás királynak, hogy ne tudja meg, hogy az aranyszőrű bárány elveszett. Indult a kastélyba, és útközben elpróbálta, hogyan is fog hazudni, ha a király elé kerül. Beszúrta botját egy egérlyukba, a kalapját rátette a botra. Elhátrált aztán tőle, meg feléje ment, köszöntötte király uramnak. Mondta a király nevében:

– Mi újság a tanyán?

Mondta erre ő, a maga nevében:

– Ott biz’ nincs más, csak az, hogy az aranyszőrű bárány elveszett: a farkas megette! Mikor kimondta, megijedt.

– Hazudsz, mert akkor a többit is megette volna!

Avval kivette a botját, és ment tovább a királya felé.

Ismét talált egy egérlyukat, ismét beletette a pálcáját, reá a kalapját, és köszöntötte király uramnak a botot.

– Mi hír a tanyán?

– Nincs egyéb, csak az aranyszőrű bárány bedöglött a kútba.

– Hazudsz – vélte hallani a király hangját –, mert a többi is beledöglött volna!

Ismét kivette a pálcáját, és ment tovább a kastély felé. Harmadszor is talált egy egérlyukat, beletette a pálcáját, reá a kalapját, és köszöntötte király uramnak a botot.

– Mi újság a tanyán?

– Ellopták az aranyszőrű bárányt.

– Hazudsz – mondta a király –, mert akkor a többit is ellopták volna.

Kivette most a pálcáját, és ment tovább Mátyás király palotájába. A burkus király is ott ült a leányával az asztalnál. Bemegy a juhász, és köszönti a két királyt és a leányt is. A bort már oda is vitte volt a burkus király, és most várták mind, hogy hazudik-e a juhász. Mert ha hazudott volna, akkor Mátyás király a fogadással elvesztette volna a fele királyságát.

– Mi újság a tanyán?

– Nincs semmi egyéb, mint hogy az aranyszőrű bárányt egy szép fekete bárányra elcseréltem.

Nagy volt Mátyás király öröme.

– Hát hozd bé’ a bárányt! – mondja a juhásznak.

De azt mondja a juhász:

– Ott ül középhelyt a két király közt.

– Éljen! – mondja Mátyás király a juhásznak. – Nem hazudtál! Ezért neked adom a burkus királynak a fél országát, amit tőle elnyertem.

– No – mondja a burkus király –, én is odaadom a leányomat, úgyis megszerették egymást.

És így lett a juhászból burkus király.

Forrás: Illyés Gyula - Hetvenhét magyar népmese

AUGUSZTUS

Simon Menyhért

MUNKÁCS

*Alföld s Kárpátok intenek egymásnak,
Felette néma, örök üdvözlet –
Őseink várat és sáncot itt ástak,
Rákócziaknak kastélyt itt emeltek.*

*Itt is tombolt a császár zsarnoksága,
Szenvedett rabként széplelkû Kazinczy –
A napot itt egy zsenink is meglátta,
Lángecsete ránk az örök fényt hinti.*

*Derék magyarok porai hamvadnak
Latorca mentén, völgyön és dombokon –
Ki nem él, talán jobb is annak.*

*Nem érzi sajkón, mint sorvadunk, veszünk,
S közben – Teremtőnk, ne vedd tőlünk zokon –
Nótázva visszük a magyar keresztünk.*

AUGUSZTUS

Nyárutó – Kisasszony hava – Szűz hava

*„Elvégeztük, elvégeztük az aratást, aratást,
Készíts, gazda, készíts, gazda
Jó áldomást, jó áldomást.
A gazdasszony, a gazdasszony
Jó vacsorát, jó vacsorát.”*

1	P	Boglárka, Alfonz
2	Sz	Lehel
3	V	Hermína
4	H	Dominika, Domonkos
5	K	Krisztina
6	Sz	Berta, Bettina
7	Cs	Ibolya
8	P	László
9	Sz	Emőd
10	V	Lőrinc
11	H	Tibor, Zsuzsánna
12	K	Klára, Diana
13	Sz	Ipoly
14	Cs	Marcell
15	P	Mária
16	Sz	Rókus, Ábrahám
17	V	Jácint
18	H	Ilona
19	K	Huba, Lajos
20	Sz	Sz. István napja
21	Cs	Sámuel, Hajnal
22	P	Mirjam, Menyhért
23	Sz	Bence
24	V	Függetlenség napja, Bertalan
25	H	Lajos, Patrícia
26	K	Izsó
27	Sz	Gáspár, Mónika
28	Cs	Ágoston
29	P	Beatrix, Erna
30	Sz	Rózsa, Róza
31	V	Bella, Erika

NÉPHAGYOMÁNYAINK

Augusztus 1.: Vasas Szent Péter napja. A szőlőtermelőknek dologtiltó nap, mert úgy vélik, a szemek lehullanának a fűtről. „Ha Vasas Szent Péter napján még eső lesz, lesz kukorica, de ha még akkor se esik, gyühet a Duna vize is, nem lesz kukorica”. Néhol patkányüző napnak is tartják: ha egy patkány szemét kiszúrják, és eleresztik, akkor a többi is elmenekül; vagy: ezen a napon kilencszer megkerülték a patkánylyukat kilenc Miatyánk elmondásával.

Augusztus 10.: Lőrinc napja. Ha Lőrinc-napon esik, a sárgadinnye magja, belső része mind lucskos lesz, ilyenkor szokták mondani: „No itt is járt Lőrinc, jól megkotorta a dinnye belét”. Régi regula szerint „Lőrinc napja, ha szép, sok a gyümölcs és ép”.

Augusztus 15.: Nagyboldogasszony napja. E naptól kezdve tiltották az asszonyok számára a fürdést a folyóvízben, mert „aki Nagyboldogasszony után fürdik, vérzésben hal meg”. Laskón azt tartották, hogy ezen a napon keresztet kell vágni a gyümölcsfába, hogy egészséges legyen és sokat teremjen.

Augusztus 20.: Szent István napja. Államalapító királyunk ünnepe. Mária Terézia 1774-ben nyilvánította országos ünnepé. A Szent jobbjának tiszteletére első alkalommal 1818-ban rendezték meg az első ünnepélyes körmenetet. Egyes vidékeken ekkor rendezték meg az aratási felvonulást. Ez a nap az új kenyér ünnepe. A Drávaszögben tréfásan azt mondják, hogy ezen a napon vágják le a szúnyogkirályt, ettől kezdve kevesebb van ebből a rovarból.

Augusztus 24.: Bertalan napja. Ezt a napot a néphagyomány az ősz kezdőnapjának tekinti. A Bertalan-napkor köpült vajnak gyógyító erőt tulajdonítottak. Ha ebből egy kanállal a búzába tettek, nem esett bele a féreg. A lencsét is megdörzsölték vele, hogy ne essen bele a zsizsik.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

Augusztus 1.: A szoptatás, illetve az anyatejes táplálás világnapja. Az Egészségügyi Világszervezet és az UNICEF 1992-ben indította el programját a csecsemők egészséges táplálása érdekében. – A forint születésnapja. 1946. augusztus 1-jén vezették be fizetőeszközként.

Augusztus 2.: A cigány holokauszt napja.

Augusztus 6.: A nukleáris fegyverek betiltásáért folyó harc világnapja. Az egykori Békevilágtanács elnöksége Hiroshima atombombázásának évfordulóját 1978-ban világnappá nyilvánította.

Augusztus 9.: A világ őslakosainak nemzetközi napja.

Augusztus 15.: Repülősök napja, azaz megemlékezés védőszentjükről, a lorettói Boldogságos Szűz Máriáról.

Augusztus 16.: A hontalan állatok világnapja. Célja, hogy felhívja a figyelmet a kóbor állatok menhelyen való elhelyezésére, illetve az örökbefogadás fontosságára.

Augusztus 18.: Európa-nap Magyarországon.

Augusztus 20.: A magyar államalapítás évfordulójának ünnepe.

Augusztus 29.: A magyar fotográfia napja. 1840. augusztus 1-jén készült el Magyarországon az első fénykép.

Augusztus 30.: Az eltűntek világnapja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1898. VIII. 1-jén halt meg Arany László költő, népmesegyűjtő.
 1946. VIII. 1-jén bocsátották ki a forintot.
 1981. VIII. 1-jén először sugározta műsorát az MTV zenei televíziós csatorna
 1922. VIII. 2-án halt meg Alexander Graham Bell, a telefon feltalálója.
 1492. VIII. 3-án Kolumbusz Kristóf három hajóval elindult Spanyolországból Indiába. Az utazás során fedezte fel azt a területet, amit ma Amerikaként ismerünk, bár ő azt hitte India.
 1863. VIII. 3-án született Gárdonyi Géza író.
 1901. VIII. 4-én született Louis Armstrong amerikai dzsessztrombitás.
 1962. VIII. 5-én 36 éves korában, valószínűleg gyógyszer-túladagolás következtében meghalt Marilyn Monroe.
 1866. VIII. 6-án Xantus János természettudós közreműködésével és igazgatásával megnyílt a Budapesti Állat- és Növénykert.
 1881. VIII. 6-án született Sir Alexander Fleming Nobel-díjas angol orvos, a penicillin felfedezője.
 1907. VIII. 13-án New York utcáin megjelent az első taxi.
 1961. VIII. 15-én kezdődött meg a berlini fal építése.
 1977. VIII. 16-án Gracelandban szívrohamban meghalt Elvis Presley, a rock and roll koronázatlan királya.
 1926. VIII. 18-án magyar kezdeményezésre Budapesten rendezték meg az I. Úszó Európa-bajnokságot.
 1918. VIII. 21-én született Lengyel Balázs író, kritikus.
 1837. VIII. 22-én a Grassalkovich Antal herceg által adományozott telken megnyílt Pest első állandó magyar színháza, a Pesti Magyar Színház, a későbbi Nemzeti Színház.
 1862. VIII. 22-én született Claude Debussy francia zeneszerző, zongoraművész.
 1911. VIII. 22-én lopták el Leonardo da Vinci Mona Lisa című festményét a párizsi Louvre-ból. Csak évekkel később találták meg Oroszországban.
 1812. VIII. 27-én született Szemere Bertalan magyar politikus, miniszterelnök.
 1918. VIII. 27-én született Mészöly Dezső író.
 1434. VIII. 29-én született Janus Pannonius humanista költő.
 1923. VIII. 29-én született Lord Attenborough brit rendező.
 1966. VIII. 29-én a Beatles utoljára lépett fel egy San Franciscóban megtartott koncerten.
 1773. VIII. 30-án született Pollack Mihály építész.

Kadacs vitéze

Bene egykor a Borzsa folyó két partján terült el. A falu egyik fele a hegyek aljában húzódott meg. Az egyik hegyen, a mai postaépület felett, büszke vár állt. A vár gögös urának volt egy gyönyörű szép lánya. A várkisasszony nagyon szeretett kilovagolni a Borzsa túlsó oldalán elterülő rétre, ahol senki sem zavarta.

Egyszer Rákóczi seregéből egy kisebb csapat a munkácsi várba igyekezett. A csapatot Kadacs vitéz vezette. Mire a vár alá értek, a katonákat már nagyon megviselte

a hosszú út, ezért letáboroztak egy patak partján Bene és Csetfalva között.

Amíg a katonák pihentek, addig Kadacs vitéz széjjelnézett a környéken. A véletlen úgy hozta, hogy a várúr lánya éppen akkor lovagolt ki a Borzsa partjára. Kadacs vitéz észrevette a gyönyörű leányt, s nyomban megtetszett neki. Másnap ismét látta a lányt, hozzálovagolt és megszólította. Beszédbe elegyedtek. A lánynak is megtetszett az ifjú. Harmadnap is találkoztak, s szerelmük egyre mélyült.

A várúrnak feltűnt, hogy a lánya olyan gyakran jár lovagolni. Egy alkalommal utána küldte bizalmas emberét, hogy lesse ki, hová megy a leány. Így tudta meg, hogy az bizony találkára jár, s nyomban megtiltotta neki, hogy ezután kíséret nélkül elhagyja a várat. Kadacs vitéz hiába várt szerelmére, az csak nem jött. Az ifjú nem tudta, mi lehet az oka kedvese elmaradásának. Kétségbeesésében elhatározta, hogy elmegy a várúrhoz és megkéri a lány kezét. Úgy is tett. De amikor a várúr megtudta, hogy mi járatban van, rettenetes haragra gerjedt. Azt felelte, hogy nem egy ilyen jöttmentnek szánta egyetlen gyermekét, és kidobatta Kadacs vitézt a várból.

A leány pedig hiába sírt, könnyögött, hogy adja őt apja feleségül az ifjúhoz, a várúr szívét ez még jobban megkeményítette, s dühében kolostorba záratta.

Kadacs vitéz eközben elhatározta, hogy csapatával megtámadja a várat és kiszabadítja a lányt. Négy katonáját előreküldte, hogy fürkésszék ki, hol van a kedvese, nehogy a harc közben megsebesüljön. Emberei szomorú hírral jöttek vissza: megtudták, hogy a várúr kolostorba záratta a lányát. Másnap, amikor a nők a kolostorból a templomba mentek, a lány kiszökött a menetből és az éppen megáradt Borzsába vetette magát.

A vitéz úgy érezte, hogy nincs többé értelme az életének. Amikor társai egy kis időre magára hagyták, kardja markolatát a földbe szúrta és beledőlt az éles fegyverbe. Katonái már holtan találták. Bosszút álltak vezérükért. Elfoglalták és földig rombolták a várat, megölték gögös gazdáját.

Az egykori erődtámasz romjai még ma is láthatók. A kis patakot pedig a nép a szerelmes vitézről Kadacs pataknak nevezte el.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1987, Dalmay Árpád.

Mátyás király és a népnéző bíró

Azt mindig mondták, hogy: meghalt Mátyás király, oda az igazság! Ugye mert hogy nem tudta ott a budai várba, hogy hogy veszekednek az emberek, oszt akkor együtt falura, oszt már megnézte, hogy a falu emberei hogy viselkednek a népekvel szemben. A községbe.

Hát oszt akkor egyszer a bírónak hordták be a fát, oszt akkor ű meg leült egy padra. Oszt akkor odamentek, aszongya:

– Te nagyorrú, te is menjél, osztán hordjad azt a fát!

Oszt akkor először nem ment, oszt akkor ráhúzott. A bíró embere ráhúzott vagy kettőt-hármat. Akkor muszáj vót elmennyi neki. Oszt elment Mátyás király, oszt ráírta, hogy: Mátyás – a fára. Ráírta, hogy: Mátyás. Ráírt három fára. Akkor berakta ű is a fát. Mer muszáj vót neki rakni, mer ott se akarta más rakni, oszt ott is ráhúztak, ráüttek, hogy:

– Te lusta, te nagyorrú, nagyorrú paraszt, rakjad má azt a fát!

Akkor oszt utána összehívatta úgy a falu embereit, na akkor oszt no kérdezték a bírót először:

– No, hogy viselkednek az emberek? Akarnak-e dolgozni, meg hát nincsenek-e elnyomva, a szegény ember?

S mondta:

– Jól megy minden a faluba. Jól megy minden!

– Jól? – aszongya.

– Jól.

– No gyerünk csak! – aszongya.

Akkor elmentek, ugye a fát, amit összeraktak:

– No, csak hányjátok szét ezt a fát! Én másképp hallottam – aszongya. – Úgy, hogy a bíró ráhúzat, aki nem dolgozik hiába, bíró úr!

Nagyot nézet oszt a bíró. De széthánták a fát. Oszt akkor keresték a fát, oszt rá vót írva, hogy: „Mátyás”.

– Na – aszongya –, én vótam az a nagyorrú paraszt, aki ezt a fát ide berakta!

A bírót oszt akkor elítélte Mátyás király.

Magyar Zoltán, A herencsényi mesemondó – Balassi Kiadó, Budapest – 2004.

*BARTHA GUSZTÁV***CSILLAGOT ÖLEL HOMLOKÁRA***– Babits Mihály –*

*Nyarunk lopva megszökött
a csontra aszott fák között,
remeg a szél, s az éj rideg
fintorát az alkony lesi meg.*

*Az üszkös farönk évgyűrűket
fojtogat; a bodzás bujasága
s csontok kinőtte új ruhák
koszorúi simulnak a tájra.*

*A tükrös égen gyertyafény
gyöngyét görönggyé érleli,
glóriája a felhők négyzetekre
omló testét míg elfödi.*

*Nehéz marokkal sóhajt a kéz,
csillagot ölel homlokára,
s a feszülő tüdő artériái
ránőnek a házak tűzfalára.*

SZEPTEMBER

Őszelő – Szent Mihály hava – Mérleg hava

„Mikor a szógát fogadják,
 Öcsémuramnak szólítják,
 De amikor már megkapták,
 Csak főtt krumplival táplálják.”

1	H	Egon, Egyed
2	K	Dorina, Rebeka
3	Sz	Hilda, Gergely
4	Cs	Rozália
5	P	Viktor, Lőrinc
6	Sz	Zakariás
7	V	Regina
8	H	Adrienn, Mária
9	K	Ádám
10	Sz	Hunor, Nikolett
11	Cs	Teodóra
12	P	Mária
13	Sz	Kornél
14	V	Szeréna, Roxána
15	H	Enikő, Melitta
16	K	Edit
17	Sz	Zsófia, Hajnalka
18	Cs	Diána
19	P	Vilhelmina
20	Sz	Friderika
21	V	Máté, Mirella
22	H	Móric
23	K	Tekla
24	Sz	Gellért, Mercédesz
25	Cs	Kende, Eufrozina
26	P	Jusztina
27	Sz	Adalbert
28	V	Vencel
29	H	Mihály
30	K	Jeromos, Gabriella

NÉPHAGYOMÁNYAINK

- Szeptember 1.:** Egyed napja. A búza- a rozsvetés és a disznók hízóra fogásának kezdőnapja. Néhol a szőlővel kapcsolatosan is kialakultak hiedelmek. Gonoszelhárító varázsló cselekménynek számított, ha virradat előtt a gazda meztelenül járta körül a szőlőjét, négy sarkán összekötötte a gallyakat, hogy a gonosz előtt elzárja. Ismert találós kérdés: „Mikor van a túrós csusza napja? - Egyed napján”.
- Szeptember 8.:** Kisboldogasszony napja. Sokfelé a cselédek szolgálatba lépésének az ideje volt. Ezen a napon az asszonyok felmentek a közeli dombra a felkelő napot nézni, abban a hitben, hogy meglátják benne Máriát és a nap körüli rózsákat.
- Szeptember 12.:** Mária napja. Búcsúnap. A rokonokat kacsával, töltött paprikával, lepénnyel, kalácsokkal kínálják.
- Szeptember 15.:** Hétfájdalmú Szűzanya napja. Mária anyai fájdalomáról való megemlékezés.
- Szeptember 21.:** Máté napja. Szertartásos búzavető nap. A gazda megszentelte a vetőmagot, tiszta ruhába öltözött, és kiment a földre. Vetés közben tilos volt káromkodnia. Miután végzett dolgával, magasra dobta a vetőabroszt, hogy nagyra nőjön a gabona. Szerémségben a Máté-napi tiszta időből jó bortermésre következtettek.
- Szeptember 29.:** Mihály napja. A gazdasági év fordulója. A pásztorok elszámoltatásának, szegődtetésének időpontja. Ha valaki arra kényszerült, hogy költözködjék, azt mondták róla: „No ennek is már szentmihály van”. Időjárással kapcsolatos szólások: „Aki Szent Mihály-nap után szalmakalapban jár, attól nem kérdenek tanácsot.” Vagy: „Szent Mihály-nap után harapófogóval sem lehetne kihúzni a füvet.”

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLEKEZÉSEK

- Szeptember 1.:** A II. világháború emlékére.
- Szeptember 7.:** Budának a törököktől való visszafoglalásának emléknapja.
- Szeptember 8.:** Az írástudatlanság elleni küzdelem nemzetközi napja – A fizikoterápia világnapja.
- Szeptember 13.** (a hónap második szombatja): Az elsősegélynyújtás világnapja.
- Szeptember 14.:** A keresztény egység napja.
- Szeptember 16.:** Az ózonréteg védelmének világnapja.
- Szeptember 18.:** Rokkantak napja.
- Szeptember 20.:** Gyermekvilágnapja – Biztosítási világnap.
- Szeptember 21.:** A magyar dráma napja. 1984 óta ünneplik Madách Imre: Az ember tragédiája c. drámája ősbemutatójának tiszteletére – Az Alzheimer-kórban szenvedők világnapja.
- Szeptember 22.:** Takarítási világnap.
- Szeptember 23.:** Nemzetközi hulladékgyűjtő világnap.
- Szeptember 24.:** A „Fehér kendő” napja – A szív világnapja.
- Szeptember 26.:** A tiszta hegyek napja – A nyelvek európai napja.
- Szeptember 27.:** Idegenforgalmi világnap.
- Szeptember 28.** (a hó utolsó vasárnapján): A hallássérültek világnapja.
- Szeptember 30.:** A népmese napja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1031. IX. 2-án vadászat közben meghalt Imre herceg, I. Szent István fia, és az ország trónörökös nélkül maradt.
1837. IX. 4-én Sámuel Morse bemutatta táviróját a New York-i egyetemen.
1927. IX. 5-én Tihanyban ünnepélyes keretek között, a kormányzó jelenlétében felavatták az első magyarországi, kizárólag tudományos célokat szolgáló Országos Magyar Biológiai Kutatóintézetet.
1666. IX. 7-én London városát teljesen elpusztította az öt napja tartó tűzvész
1901. IX. 7-én a budapesti Kertész utcában megnyílt a Fészek Művészklub.
1898. IX. 10-én a Genfi-tónál merénylet áldozata lett Erzsébet (Sissi) osztrák császárné, magyar királyné, Ferenc József felesége.
1888. IX. 12-én született Tersánszky Józsi Jenő író.
1922. IX. 12-étől elmaradt a menyasszony házassági esküjéből az a kijelentés, hogy: „Mindenen engedelmeskedik férjének.”
1932. IX. 12-én indult meg a menetrendszerű villamos vasúti forgalom Magyarországon.
1931. IX. 13-án Matuska Szilveszter felrobbantotta a Bécsbe tartó nemzetközi gyorsvonat alatt a biatorbágyi vasúti hidat.
1923. IX. 15-én született Fejes Endre író.
1893. IX. 16-án született Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas biokémikus.
1927. IX. 16-án született Peter Falk angol színész, Colombo nyomozó megszemélyesítője.
1977. IX. 16-án halt meg Maria Callas görög származású szoprán énekesnő.
1787. IX. 17-én írták alá az Egyesült Államok alkotmányát.
1802. IX. 19-én született Kossuth Lajos államférfi, politikus.
1822. IX. 20-án született Peter Mitterhofer német asztalosmester, az első írógép megalkotója.
1897. IX. 20-án született Tamási Áron erdélyi magyar író.
1946. IX. 20-án kezdődött meg az első cannes-i filmfesztivál.
1877. IX. 23-án halt meg Urbain Jean Joseph Leverrier francia csillagász, aki matematikai számítások segítségével megtalálta a Neptunusz bolygót.
1911. IX. 23-án halt meg John Wesley Powell amerikai felfedező, geológus-, nyelvész és néprajzkutató, a Grand Canyon feltárója.
1541. IX. 24-én halt meg Paracelsus német természettudós, korának leghíresebb orvosa.
1906. IX. 25-én született Dmitrij Sosztakovics orosz zeneszerző, zongoraművész.
1847. IX. 30-án Nagytétényben megszületett Hugonnay Vilma, az első magyar orvosnő.

A Kelemen-hegy története

Valamikor réges-régen a Hadaricska hegy tetején vár állott, amelyben a gazdag és fősvény Zeta király lakott három gyönyörű szép lányával. A lányok már eladósorban voltak. Jöttek is a kérők a várba, de a király nem adta a lányait, mert hozomány is járt volna velük. S a fősvény Zeta nem akarta megcsonkítani a vagyonát. Mindegyik kérőben keresett valami hibát, hogy kikoszorazhassa. Egyszer egy fiatal, délceg királyfi érkezett Zetához, és megkérte a legkisebbik lánya kezét. De mert hallotta, milyen fősvény a

király, rögtön mondta is, hogy nem kell neki hozomány. Zeta erre szörnyű haragra gerjedt, s megparancsolta a szolgáinak, hogy dobják le a királyfit a vár faláról a mélybe. Zuhantéban a királyfi megátkozta a királyt, hogy temesse maga alá a vára őt és a kincseit. Alighogy kimondta, hatalmas földrengés, nagy dörgés-villámlás közepette a szikla, amelyen a vár állott, a várral együtt lezúdult a Borzsa túlsópartján levő mező kellős közepére. Hegy lett belőle, maga alá temette Zeta királyt, a lányait, a kincseit, az egész várat.

Hosszú évek múlva egyszer egy Kelemen nevű fiatal juhász a hegy közelében legeltette a nyáját. Miközben furulyázott, néhány juh elbitangolt. A juhász keresésükre indult, s estére egy híján meg is találta a juhokat. Rábukkant a hiányzó bárány lányomaira is, amelyek a hegyre vezettek. Követte a nyomokat. Egy nyitott vasajtóhoz ért, mögötte barlang szája tátongott. Bentről báránybégetés hallatszott. A fiú belépett a barlangba, s a vasajtó nagy csikorgással nyomban bezárult mögötte. Egy nagy szakállú öregember jött elő, és így szólt hozzá: „Ha ide bejöttél, innen már soha többé nem mehetsz ki. Ne félj, jó sorod lesz. Ezt a hét kád kincset kell őrizned. De vigyázz, hogy senki el ne mozdítsa a kádakat, mert mindegyik egy-egy tengerszemet takar. Ha valamelyik kád elmozdulna, a tengerszem vize elöntené a falut, elpusztítana mindent a környéken.”

Közben az öreg juhász fia keresésére indult. A nyomok után eljutott a zárt vasajtóhoz. De hiába verte öklével az ajtót, nem nyílt ki. Ettől kezdve minden éjjélkor elment az ajtóhoz. Néhány nap múlva a dörömbölésre kijött a nagy szakállú öregember, és azt mondta neki, hogy a fiának jó dolga van, de soha többé nem mehet haza, mert örökre itt kell maradnia őrizni a kincseket. György-napkor azonban kinyílik az ajtó, s a fia pár percre kijöhet, akkor majd beszélhet vele. Így is történt: György napján az öreg viszontlátta a fiát. Attól kezdve, amíg csak élt, minden György-napkor felment a hegyre a barlang elé, hogy néhány szót váltson a fiával.

A hegyet a falubeliek a juhászról Kelemenhegynek nevezték el.

A vasajtó azóta is kinyílik minden György napkor, kilép rajta Kelemen, lenéz a falura, majd visszatér a barlangba őrizni a kádakat.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, Dalmay Árpád

Mátyás király meg a cinkotai kántor

A cinkotai kántor a kocsmában iddogált, mikor Mátyás király bement, s a kántor mellé telepedett. Azt mondta, ő Mátyás király íródeákja, rendelt is mindjárt tíz icce bort. A kocsmárosné akart is, nem is hozni neki, gondba esett, hogy a fiatal deák ki tudja-e fizetni. Azt mondja Mátyás:

– Hozza csak nyugodtan, van sárga csikó! – Már hogy van neki aranya.

Két szál cigány épp arra vetődött, rázendítettek a muzsikára. Ittak mindnyájan, jókedvük lett. Mátyás elhívta táncolni a szép kocsmárosnét. Tánc közben mondta neki, hogy ha majd fizetni kell, azt mondja, elveszett a sárga csikó, de ezt csak képleg mondja.

Tánc után, hogy most már fizetne, keresi a deák a sárga csikót, nincs sehol. Biztos tánc közben vesztette el, mondják, s kezdik négykézláb keresni, még a kántor is, de nincs sehol. Na, mondja erre a szép kocsmárosné:

– Itt marad a deák zálogba!

„Ments isten!” – gondolta a kántor. Szerette a szép kocsmárosnét, s féltette a deáktól. Kitalálta, hogy hazamegy pénzért. Csakhogy a kántornak otthon sem volt pénze, s az apja mentjét zálogosította el.

Mátyás király, látva a kántor nagylelkűségét, azt mondta neki, hogy ő a király legkedvesebb embere, feltétlen látogassa meg. A kántorné meg szidta, hogy nem volt elég a mente, most még az út is, fel, Budára! De a kántor nem engedett, a kántornénak is menni kellett véle.

– Nagy ember az – magyarázta a kántor –, őt szereti a király legjobban!

A palotában egy katona várta őket, vezette Mátyás király szobájába. A király az elzálogosított mentét vette magára, s a kántor meg a kántorné csak nézték, hogy kerül Budára, a deákra a mente.

De a katona máris egy másik szobába vitte őket, itt már a királyon a saját mentéje volt, teli arannyal, gyönggyel, ott ült a trónusán, grófok, bárók, hercegek álltak körülötte. Akkor már a kántorné is tudta, kihez jöttek valójában. A király felállt, és az ő drága mentjét akasztotta a kántor nyakába.

– Ez a nagylelkű ember még az apja mentjét is zálogba csapta értem!

Biztatta, kérjen tőle, amit akar.

– Aranyat, ezüstöt kérj! – súgta a kántorné, de a kántor, italos ember lévén, csak azt kérte, hogy Cinkotán kétszer akkora legyen az icce, mint máshol.

Mátyás király nevetve ígérte meg neki, megvendégelte, s útnak bocsátotta őket.

A kántorné még kint is duruzsolt, hogy mért nem kért aranyat, ezüstöt, csak mikor kikutatta a mentét, hallgatott el. Mert teli volt minden zsebe arannyal.

Forrás: szerk. Dömötör Ákos. Fótonfót király – Móra Ferenc Könyvkiad, Budapest – 1985.

OKTÓBER

FÜZESI MAGDA
TÁJ GESZTENYÉKKEL

I.

Avarba rejtem a nyarat,
hogy új tavaszra megtaláljam.
Ki álmot gyűjt, ki aranyat,
én csak maréknyi csöndre vágytam.

Ringatja lányát a halál
bazzalikomos kert ölében,
a táj lózungos őszre vár
és elvérzik kegyetlen télben.

Fellobog néhány dália,
hiszi, érdemes hinni még.
Közös sorsért, közös HAZÁÉRT
sikoltoznak a gesztenyék

Avarba rejtem a nyarat,
tán lesz, ki újra felébreszti,
ha tél múltán a csontfejű
szikéjével szívem kimetszi.

II.

Fekszem a sárban temetetlen,
varjak intézik sorsomat.
Nincs megváltás, sem megbocsátás,
sem ég, sem föld, mely befogad.

Isten palástja betakarna,
hó hullna, hűtené sebem.
A világ vérrel áldozott,
koldus vagyok, reménytelen.

A homályon túl este van,
a homályon túl harangoznak.
A csillag mintha intene
valami kóbor pásztoroknak.

A homályon túl este van,
mint a gyertya, elfogy a fényem.
Őrizd, őrizd a lángomat,
és válts meg engem, az Úr nevében.

III.

Csak hó, csak sár, csak füst, halálod,
Dickens-világ, széthull az Éden.
Csak köd, szemét, hiába várod,
nem nyílik nyár ebben a télben.

Mert ez a táj már nem valódi,
csak krétarajz, vásárfia,
penésztől fénylő ócska holmi,
Isten kezében Biblia.

Csak jég, csak hó a lázadás,
amíg az ég hajnalra éled,
istentelen feltámadás,
örök kárhozat és ígéret.

Isten kezében Biblia,
s mert elhagyott hitetlenül,
míg mormolja a Miatyánkot,
elkínzott arcunk felderül.

OKTÓBER

Őszhó - Mindszent hava –Skorpió hava

*„Szedjük a csóka dinkát,
Azt a borbő kékkadarkát,
Hadd teljék a puttonyom,
Aki első végzi rendét,
És felönti telt edényét,
Azt... megcsókolom.”*

1	Sz	Malvin
2	Cs	Petra
3	P	Helga
4	Sz	Ferenc
5	V	Aurél
6	H	Brúnó, Renáta
7	K	Amália
8	Sz	Koppány
9	Cs	Dénes
10	P	Gedeon, Dániel
11	Sz	Brigitta, Gitta
12	V	Miksa
13	H	Ede, Kálmán
14	K	Helén
15	Sz	Teréz
16	Cs	Gál, Hedvig
17	P	Rudolf
18	Sz	Lukács
19	V	Nándor
20	H	Vendel
21	K	Orsolya
22	Sz	Előd, Jozefin
23	Cs	Nemzeti ünnep, Gyöngyi
24	P	Salamon
25	Sz	Bianka, Blanka
26	V	Dömötör
27	H	Szabina
28	K	Simon, Szimonetta
29	Sz	Nárcisz
30	Cs	Alfonz
31	P	Farkas

NÉPHAGYOMÁNYAINK

- Október 4.:** Assisi Szent Ferenc napja. Ez a nap volt a szüret kezdete. Előtte kanászostorral durrogattak a hegyen a gonosz, rossz szellemek elűzésére. A gazdasszonyok nyírfaágat tettek a fészekbe, ha ilyenkor kotlóst ültettek, hogy a csirkék el ne pusztuljanak.
- Október 15.:** Teréz napja. Bánátban, Bácskában asszonyi dologtíltó nap volt, amikor nem moshattak, kenyeret sem süthettek.
- Október 20.:** Vendel napja. A jószágértető gazdák és pásztorok védőszentjük tiszteletére szobrokat állítottak, melyeken pásztoröltözetben ábrázolják, lábánál kutyával és báránnyal. Ha állatvész ütött ki, azt mondták, hogy Vendel viszi az állatokat. E napon nem fogtak be jószágot, és vásárra sem hajtották.
- Október 21.:** Orsolya napja. Ha szép az idő, akkor karácsonyig meg is marad. Szlavóniában ezen a napon takarították be a káposztát.
- Október 26.:** Dömötör napja. Juhászujévnek is hívták ezt a napot, mert ekkor számoltak el a juhászok a gazdáikkal, meghosszabbították vagy megszüntették a szolgálataikat. Egy vagy több napon át tartó mulatságokat rendeztek. E naphoz fűződő szólás: „Neki mindennap Dömötör napja vagyon”, azaz bizonytalan a sorsa, de azt is jelenti, hogy részeg. Vagy: „Dömötör juhászt táncoltat”, vagyis az időjárás nem kedvező a kinntartózkodásra.
- Október 28.:** Simon-Júdás napja. A juhászok elszámoltatásának a napja volt. „Eljön a Simon, Júdás, dideregve fázik a gatyás.”

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK:

- Október 1.:** Zenei világnap – Az idősek világnapja – A fájdalomcsillapítás világnapja.
- Október 3.:** A német egység napja.
- Október 4-10.:** Űrkutatási világhét.
- Október 5. (a hónap első vasárnapján):** Állatok világnapja – A pedagógusjogok világnapja.
- Október 6.:** Az aradi vértanúk napja. Nemzeti gyásznap – Építészek világnapja.
- Október 8. (a hónap második szerdáján):** A természeti katasztrófák elleni védekezés világnapja.
- Október 9.:** Postai világnap.
- Október 10.:** A lelki egészség világnapja – A halálbüntetés elleni harc világnapja – (a hónap második péntekje) A tojás világnapja.
- Október 13.:** A vajdasági magyar mozgókép napja.
- Október 14.:** Szabványosítási világnap.
- Október 15.:** A látássérültek nemzetközi napja – Nemzetközi gyaloglónap.
- Október 16.:** Élelmezési világnap – A kenyér világnapja.
- Október 17.:** A szegénység elleni küzdelem világnapja.
- Október 18.:** A magyar festészet napja.
- Október 20.:** A csontritkulás világnapja.
- Október 21.:** Földünkért világnap.
- Október 22.:** A dadogók nemzetközi világnapja – A misszionáriusok világnapja.
- Október 23.:** Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc ünnepe.
- Október 24.:** Az ENSZ napja – A magyar operett napja.
- Október 27. (a hónap negyedik hétfője):** Az iskolai könyvtárak világnapja.

Október 29.: A délvidéki magyar színjátszás napja.

Október 31. (a hónap utolsó munkanapja): Takarékosági világnap - A reformáció emléknapja.

ESEMÉNYNAPTÁR

1862. X. 2-án Provincia de Besangon-ban (Párizs) megszületett Auguste Lumière, aki testvérével, Louis Jeannel szabadalmaztatta a mozgófilm vetítésére alkalmas kinematográfot.
1966. X. 5-én Jimi Hendrix Experience ezen a napon tartotta első buliját, mely rockzenei forradalmat indított el.
1951. X. 6-án halt meg William Keith Kellogg amerikai vállalkozó, a gabonapehely kikísérletezője.
1966. X. 8-án az amerikai kormány bejelentette, hogy az LSD-t kábítószernek minősíti, melynek használata büntetést von maga után.
1967. X. 9-én a bolíviai La Higuera-ban kivégezték (a hivatalos jelentés szerint sebesülés következtében halt meg) a 39 éves Ernesto Che Guevara de la Sernát.
1886. X. 10-én a vacsorához először viselték azt a speciális öltözetet, amely később a szmoking nevet kapta.
1976. X. 10-én a világ legidősebb atlétája, a 98 éves görög Dimitrion Yordanidis lefutotta a maratoni távot 7 óra 33 perc alatt.
1987. X. 11-én megsütötték a világ legnagyobb pizzáját, amely 94 248 szeletből állt.
1917. X. 15-én Franciaországban kivégezték Mata Harit.
1887. X. 20-án nyitották meg a budapesti Fővárosi Múzeumot.
1811. X. 22-én született Liszt Ferenc zeneszerző és zongoraművész.
1632. X. 24-én Delftben megszületett Antonie van Leeuwenhoek holland természettudós, a mikrobiológia megteremtője, aki többek között a vörös vérszálak felfedezője is.
1861. X. 25-én Kaposvárott megszületett Rippl-Rónay József festő- és iparművész.
1862. X. 25-én Párizsban meghalt Teleki Blanka grófnő, reformpedagógus, a női egyenjogúságért folytatott küzdelem élharcosa.
1636. X. 28-án Massachusetts államban, Cambridge-ben megalapították Amerika első egyetemét, amelyet később John Harvard puritán teológusról neveztek el.
1886. X. 28-án avatták fel a Szabadság-szobrot New Yorkban.
1911. X. 29-én halt meg jachtján Joseph Pulitzer, a magyar származású amerikai sajtómágnás, a Pulitzer-díj megalapítója.
1926. X. 31-én halt meg a magyar származású Harry Houdini (Weisz Erik) mágus és szabadulóművész.
1956. X. 31-én G. J. Dufek ellentengernagy repülőgépével elsőként landolt a Déli-sarkon.

Kígyós

A keskeny vágányú vasút dohányföldek, kukoricások, búza- és rozstáblák között kanyarog. A környező hegyek és dombok lejtőin szőlőtőkék guggolnak. Látszik: jó gazdák kezén van a közös. Nagy szuszogással megáll a vonat. A kis állomás homlokzatáról elolvassuk a falu nevét: „Kígyós”.

Hogy jutott e furcsa névhez a falu? Ha a név eredetét kutatjuk, két nyomon indulhatunk el. Az egyik a község egykori sárgaréz pecsétnyomója, amelyet a Területi Múzeum őriz. A másik egy régi legenda.

A múzeumunkban látható pecsétnyomó címerpajzsán egy erős fogazatú, tátott szájú, felfelé tekergő kígyó látható és 1551. évszám. A pajzs felett „KEGIOS” felirat, amelyhez a következő legenda fűződik.

Régen a Szernye-mocsár nádasával és ingoványaival egészen a dombokig nyúlt fel. A környező hegyeket és halmokat hatalmas erdőrengetegek borították. Az egyik domb tisztásán álló kunyhóban élt egy öreg remete egyetlen lányával, Rózsikával. Valamikor a király első vitézei közé tartozott, felesége pedig egyike volt az ország legszebb asszonyainak. Asszonya azonban hűtlenül elhagyta, s a vitéz a király kegyeit is elveszítette. Emiatt fényes lovagi öltönyét fölcserélte a remeték durva darócruhájával. Minden öröme egyetlen leányában, a világszép Rózsikában volt.

Rózsika a remetekunyhó környékét valóságos tündéerkertté varázsolta. Nagyon szerette a virágokat, ápolta, öntözgette őket. Egy napon, amikor éppen a virágait locsolhatta, lovas vitéz ugratott elő a vadonból. Mielőtt a lány apjához futhatott volna, a vitéz leugrott lováról és mosolyogva feléje nyújtotta kezét.

Az öreg remete szívélyesen fogadta az ifjú vitézt, aki elmesélte, hogy a háborúba induló király hadából való. Itt tartanak pihenőt a közelben. Ettől a naptól kezdve az ifjú dalia mindennapos vendég volt a remetelakban. A két fiatal szív szerelemre lobbant. Az ifjú megfogadta, hogyha szerencsésen visszatér a hadjáratból, feleségül veszi és birtokára viszi a lányt.

Eljött a búcsúzás napja. A királyi tábor sátort bontott. Rózsika izgatottan tett-vett. Virágfüzérékkel díszítette fel azt a padkát, ahol üldögegni szoktak. Már mindennel kész volt, amikor eszébe jutott, hogy a legszebb rózsafáról szakít egy pár szál virágot, amit majd szerelmese sisakjához tűz. Hadd emlékeztesse őrá e pár szál rózsza a nagy úton. Nem vette észre a rózsabokor tövében lapuló mérges kígyót, és amikor a rózsza után nyúlt, a kígyó megmarta.

Az ifjú vőlegény, aki vágatva érkezett a búcsúzásra, már holtan találta szerelmesét. A bánattól az öreg remete is magába roskadt.

Nagy fájdalmat érzett az ifjú vitéz és fogadalmat tett: ha épségben visszatér a hadjáratból, ő is remeteségben tölti le hátralevő életét kedvese sírja mellett.

Fogadalmát meg is tartotta.

Az ifjú remetét sokan felkeresték bánatában, sőt egyes családok le is telepedtek hajléka körül. Lassan kis falu fejlődött itt ki, amelyet a szomorú történet emlékére Kígyósnak neveztek el.

* * *

Ez a legenda minden valószínűség szerint II. Endre magyar király 1223. évi hadjáratával függ össze, aki akkor Halics ellen készült és serege egy ideig Kígyós mellett azon a helyen táborozott, amelyet a lakosság még ma is Királytábornak nevez.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1964, Schubert Gyula, a Területi Múzeum tudományos munkatársa

Mátyás király meg a juhász

Egyszer, amikor Mátyás király az országot járta, ráesteledett, és egy juhásznál éjszakázott. A juhász éppen birkapaprikást főzött, meghívta a vendégét is, mert nem tudta, hogy az maga a király. Mikor esznek, egyszer csak a király bicskájára egy olyan darab hús akadt, ami nem kellett neki, aztán visszalökte a bográcsba. Erre a juhász fogta magát, a kése nyelével egy nagyot csapott a király kezére.

– Tanuljon meg becsületesen enni! – azt mondja.

Megették a paprikást. Reggel köszöni a király a szállást meg a vacsorát, és azt mondja a juhásznak, hogy látogassa meg őt Budán, mert ő ott varga a királynál.

– Olyan pár bocskort szabok kendnek – azt mondja –, hogy haláláig eltart.

Mikor hazaért, mindenkinek mondta, hogy ha jön egy juhász, igazítsák hozzá.

Nemsokára el is jött a juhász. Kérdezi a palota kapujában az őrköt, hol van a Mátyás király vargája. Azok aztán vezetik is mindjárt a királyhoz. Csak bámult a juhász, mikor látta a szebbnél szebb szobákat, hát még mikor látta az ő ismerősét a fényes urak közt.

A király szépen fogta a juhászt, mindjárt hívta ebédelni, de lelkére kötötte, hogy ezeket az urakat is tanítsa meg enni, mint ahogy őt.

Leültek az ebédhez, hát az egyik úr mindjárt visszalöki a késéről a tálba, amit kivett. A juhász meg a kés nyelével egy jót rácsapott a kezére.

– Tanuljon meg az úr emberségesen enni!

Az urak mindjárt előrántják a kardjukat, hogy összevagdossák a juhászt, de a király azt mondja:

– Hagyjátok csak, engem is így tanított meg emberségesen enni.

No, mikor vége van az ebédnek, így szól hozzá a király:

– Mutassa meg kend ezeknek az uraknak, hogy szokott a juhász nézni a birkái után!

A juhász mindjárt rátámaszkodik a botjára, aztán néz. Azt mondja a király az uraknak:

– Próbáljuk ki, mennyit bír el ez a juhász! – Azzal fogja a drága szép köpenyét, és ráteríti a juhászra. Int az uraknak, hogy ők is csinálják utána.

Mikor már mind ráterítette a köpenyét, azt mondja a király:

– Gazember az, aki ennek a juhásznak nem ad tíz aranyat a saját köpenyéért.

Nem nagyon tetszett az uraknak, de mindegyik, aki levette a köpenyét, adott neki tíz aranyat. Alig fért bele a juhász szűre ujjába.

– No-- azt mondja a király -, most már mehet, földi, olyan bocskort varrtam kendnek, hogy haláláig eltart.

Forrás: Legeltetés a három sárkány pusztáján – Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest – 1984, szerk. Tóth Béla.

NOVEMBER

DUPKA GYÖRGY
TÖMEGSÍRFELIRAT

/Szolyva, 1944/

*karjuk kétágú csont-villa
nyúlik égi sivatagba
ujjuk hegyén felhő-zászló
kiáltásuk csonka jelszó*

*gödör-szemük sárral telt nap
sorsuk csukott könyvvé hervad
börtönük is üres árva
sírjuk nyitott meddő tárna*

*örök fagyunk érjen tűzzé
kínjuk legyen a szívünké
vérrel meszelt napvilágunk
egére szálló füst-álmunk
évszázadba gyökerezzen
évezredbe levelezzen*

NOVEMBER

Őszutó- Szent András hava – Nyilas hava

„Látom az ablakon, máié az asztalon,
Nem köll nekem máié, legyen a gazdáé.
Köll nekem rétes, az is legyen mézes,
Hosszú nagy szál kolbász,
Vastag sült hurka, jó darab szalonna.”

1	Sz	Mindenszentek, Marianna
2	V	Halottak napja, Achilles
3	H	Győző
4	K	Károly
5	Sz	Imre
6	Cs	Lénárd
7	P	Rezső
8	Sz	Zsombor
9	V	Tivadar
10	H	Réka
11	K	Márton
12	Sz	Jónás, Renátó
13	Cs	Szilvia
14	P	Aliz
15	Sz	Albert, Lipót
16	V	Ödön
17	H	Gergő, Hortenzia
18	K	Jenő
19	Sz	Zsóka, Erzsébet
20	Cs	Jolán
21	P	Olivér
22	Sz	Cecília
23	V	Kelemen, Klementina
24	H	Emma
25	K	Katalin, Katinka
26	Sz	Vigár, Lénárd
27	Cs	Virgil
28	P	Stefánia
29	Sz	Taksony
30	V	Andor, András, Andrea

NÉPHAGYOMÁNYAINK

- November 1.:** Mindenszentek napja. A néphit szerint ilyenkor hazalátogatnak a halottak, ezért sokfelé szokás, hogy számukra is megterítenek, kenyeret, sőt, vizet tesznek az asztalra. Gyertyát gyújtanak: annyit, ahány halottja van a családnak.
- November 2.:** Halottak napja. Mindenszentek és halottak napja közti éjszakán a néphit szerint a templomban a halottak miséznek. A halottak napján megvendégelik a szegényeket és a koldusokat. A halottak napján, sőt hetében tilos a mosás, nehogy a hazajáró lelkek vízben álljanak. Nem meszelnek, nehogy a férgek ellepjék a házat. Semmilyen földmunkát sem végeznek, mert keléses lenne, aki ezt megteszi. Csantavéren a halottak napi esőből sok felnőtt halottra jósoltak a következő esztendőben.
- November 11.:** „Aki Márton-napon libát nem eszik, egész éven át éhezik” - tartja a mondás. De „a jó bornak is Szent Márton a bírása”, vagyis felkezdhető az újbor. Szent Márton napján a pásztorok vesszőt ajándékoztak a gazdának. Úgy tartották, ahány ága van, annyit malacozik a disznó. Tavasszal ezzel a vesszővel hajtották ki az állatokat.
- November 19.:** Erzsébet napja. Ha Erzsébet napon havazik, azt mondják: „Erzsébet megrázza a pendelyét”.
- November 25.:** Katalin napja. A legények ezen a napon tudakozódhatnak jövődöbelijük felől. Leányinget tesznek a párnájuk alá, hogy megálmodják, ki lesz a feleségük.
- November 30.:** András napja. A lányoknak házasságjósoló nap. A párna alá férfineműt rejtenek, és egész nap böjtölnek, hogy álmukban meglássák jövődöbelijüket. A zsúpfedeles házak eresztét megrázták, s ha a lány kötényébe búzamag hullt, jó módú legényt várhatott kérőnek, ha rozsmag, akkor szegény legényt. Ahányat rőffent a disznó, annyi év múlva mentek férjhez.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, MEGEMLÉKEZÉSEK

- November 1.:** Halloween. Kelta „újév”, vagyis a napszezon végének ünneplése, a sötétség és a hideg kezdete.
- November 3.:** A magyar tudomány napja.
- November 5.:** Európai kereskedelmi nap.
- November 7.:** Nemzetközi rákellenes világnap – a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” évfordulója.
- November 12.:** Minőségellenőrzési világnap.
- November 13.:** A magyar szentek emléknapja.
- November 14.:** Nemzetközi diabétesz világnap az inzulin feltalálójának, Frederick Bantingnak (1891-1941) a születésnapja alkalmából – Térinformatikai világnap.
- November 17.:** Füstmentes nap.
- November 20.:** Az ifjú zenebarátok világnapja.
- November 22.:** A magyar közoktatás napja.
- November 25.:** A magyar labdarúgás napja. 1953-ban ezen a napon győzte le Londonban a magyar Aranycsapat az angol válogatottat. – Hálaadás napja az USA-ban.
- November 27.:** Véralók napja Magyarországon – A Nobel-díj alapításának napja.

ESEMÉNYNAPTÁR

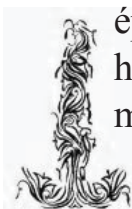
1952. XI. 1-jén hajtották végre az első kísérleti hidrogénbomba-robbantási programot, vezetője dr. Teller Ede volt.
1896. XI. 1-jén volt az első hivatalos magyar labdarúgó-mérkőzés.
1766. XI. 2-án az észak-csehországi Trebnitzben megszületett Joseph Wenzel Radetzky gróf, osztrák tábornagy, akinek custozai győzelme ihlette id. Johann Strausst a Radetzky-induló megkomponálására.
1902. XI. 2-án született Illyés Gyula író, költő.
1801. XI. 3-án született Vincenzo Bellini olasz zeneszerző.
1846. XI. 4-én Benjamin Palmer szabadalmaztatta a műlábat.
1913. XI. 7-én született Albert Camus Nobel-díjas francia író.
1967. XI. 9-én a Rolling Stones magazin első számának címlapján John Lennon fotója szerepelt.
1483. XI. 10-én született Luther Márton, hitújító, teológus, a reformáció egyik megindítója.
1851. XI. 11-én Alván Clark szabadalmaztatta a teleszkópot.
1896. XI. 11-én Olaszországban megszületett Lucky Luciano amerikai gengszter.
1918. XI. 12-én született Alekszandr Szolzsenyicin Nobel-díjas orosz író.
1887. XI. 14-én született Áprily Lajos költő.
1952. XI. 14-én a brit New Musical Express először közölt slágerlistát.
1773. XI. 17-én született Csokonai Vitéz Mihály költő.
1902. XI. 17-én született Wigner Jenő Nobel-díjas fizikus.
1786. XI. 18-án született Carl Maria von Weber német zeneszerző.
1986. XI. 18-án halt meg Bárdos Lajos zeneszerző, karnagy, zeneteoretikus.
1922. XI. 19-én született Lakatos Imre filozófus.
1877. XI. 22-én született Ady Endre költő.
1963. XI. 22-én gyilkolták meg John F. Kennedy-t, az USA 35. elnökét.
1927. XI. 23-án a norvég Erik Rotheim szabadalmaztatta a szórófejes flakont.
1802. XI. 25-én Széchenyi Ferenc gróf a magyar nemzetnek ajándékozta könyvtárát, és numizmatikai gyűjteményét ezzel megalapította a Magyar Nemzeti Múzeumot és létrehozta az Országos Széchenyi Könyvtárat.
1867. XI. 25-én Alfréd Nobel szabadalmaztatta a dinamitot.

A kovászóí vár

Kovászó község a környező rónából szigetként kiemelkedő, festői szépségű beregi hegyek északi lábánál fekszik. A község délkeleti végében, a kanyargó Borzsava partján egy kiálló szirten némán meredeznek egy ősi vár csonka falai.

A vár még romjaiban is változatlanul őrzi az első ilyenemű erődítmények eredeti kezdetleges alakját, amiből arra lehet következtetni, hogy a XII–XIII. században létesült.

A vár csupán egyetlen őrtoronyból (donjonból) áll, mely azonban eltér az effajta építmények megszokott négyszögletes alakjától. A kovászóí vár őrtornya szabálytalan háromszög alakú. A vár nem nagy; az őrtorony falainak mérete mindössze 35x31x27 méter. A kőfalak vastagsága másfél-két méter, helyenként azonban a két métert is

meghaladja. Az őrtorony Borzsava felé eső szögletében egy kút nyomai láthatók.

A háromszög két oldaláról a várat sánc és előtte töltés veszi körül, ellenben a harmadik, a folyó felé eső oldalon, az egyébként lankás várdomb sziklája meredek szakadéokban végződik. A vár falain helyenként keskeny lőrések nyílnak.

A várnak csupán egy bejárata volt: a háromszögű őrtorony délnyugati szögletében, több méter magasságban a várárok szintje fölött. Előtte egy ék alakú bástya maradványai magaslanak, amely a bejárat védelmére szolgált.

A mohácsi vész után, az ellenkirályok idejében a Ferdinánd-párti Mathuznai Pál volt a kovászoói vár ura, kit János Zsigmond erdélyi fejedelem, mivel a németekkel cimborált, birtokától megfosztott. Nemsokára rá azonban Ferdinánddal is meggyűlt a baja az izgága és összeférhetetlen Mathuznainak.

Az 1563. évi pozsonyi országgyűlés megtárgyalta a kovászoói vár hatalmaskodó ura ellen emelt panaszokat és az 56. számú törvénycikkében meghagyta az ország főkapitányának, hogy vizsgálta meg, vajon a vár szükséges-e az ország védelmére, s ha igen, akkor tegyen intézkedéseket, hogy helyőrsége a prédálástól tartassék vissza, ha ellenben a közvédelemre alkalmatlannak találtatnék, akkor azonnal romboltassék le.

A vizsgálat, úgy látszik, nem a kovászoói vár javára dőlt el. Néhány év múlva, 1566-ban, a császári sereg Huszt sikertelen ostroma után, Munkács felé vonultában az útjába eső kis várat Schwendi Lázár vezénylete alatt elfoglalta és lerombolta. Azóta ott állnak a Borzsava folyó kanyarulatában csonka falai, mint régmúlt századok néma és mégis beszédes tanúi.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1960 Szova Péter

Mátyás király meg az öregember

Egyszer Mátyás király nagyurakkal járta az országot. Kedves volt mindenkire, nem nézte, ki-mi, megszólított mindenkit. Megszólított egy öregembert is. Az öreg valamikor a katonája volt. Egy-két szó után rögtön rá is ismert, mert Mátyás király megismerte esztendőik múlva is, hogy ki szolgált nála.

- Tisztességben öreg! – mondta a király.
- Köszönöm az asszonynak! – felelte az öreg.
- Hány pénzért dolgozol? – kérdezte a király.
- Hatért! – felelte rá az öreg.
- Hányból élsz?
- Kettőből!
- Hát négyet hová teszel?
- A sárba dobom!
- Hány még a harminckettő?

- Már csak tizenkettő!
- Meg tudnád-e fejni a bakkecskét?
- Meg én!

Az urak csak bámultak. Egy szót se értettek ebből a beszédből. Látta ezt a király, s nevetve még azt mondta:

- Míg képemet meg nem látod, addig meg ne magyarázd senkinek!
- Azzal a király továbbment. Az urak utána. Rögtön tudakolni kezdték:
- Mi szót váltott fenséged ezzel az öreg paraszttal? Nem értjük!

Felelt Mátyás király:

- Találjátok ki. Aki kitalálja, nagy jutalmat kap!

Az urak gondolkodtak, de hasztalan! Erre gyorsan visszamentek az öreghez. Körülvették, kérték, unszolták, hogy magyarázza meg azokat a kérdéseket.

- Addig nem mondhatok semmit, míg a király képét nem látom - mondta az öreg.
- Hol? Milyen képét? – kérdezték az urak.
- Ami az aranypénzen van kinyomva – mondta az öreg.

Megállapodtak tíz aranyban.

Az öreg most már elkezdte a magyarázatot.

– “Tisztességben öreg!” – ez azt jelenti, hogy az asszony mossza rám a ruhát. Márpedig a tiszta ruha tisztesség. Ezért vagyok tisztességes. S azért mondtam, hogy köszönöm az asszonynak.

– De miért dobod a pénzt sárba? A hat közül négyet? – kérdezték az urak.

– Hat pénzt keresek. Kettőből magam élek, négyet a fiamra költök, az pedig annyi, mintha a sárba dobnám! – felelte az öreg.

- Hát ez mit jelent: “Hány még a harminckettő?”
- Megmondom tíz aranyért!

Leolvasták az öregnek az urak azt a tíz aranyat is.

– Legénykoromban harminckét fogam volt, de most már csak tizenkettő van, ez azt jelenti – felelte nevetve az öreg.

Már csak egy kérdés volt hátra. Az urak azért se sajnálták a tíz aranyat.

- Hát az mit jelent, hogy “a bakkecskéket hogyan fejed meg”?
- Az azt, ahogyan most az urakat megfejtem!

Forrás: Illyés Gyula – Hetvenhét magyar népmese.

DECEMBER

PENCKÓFER JÁNOS
HAJAMRA, HOMLOKOMRA

*Láthatod, ha megfigyelsz, tudom,
vagyis úgy érzem, mintha lenne,
nehéz beszélni róla, nehéz,
mert régesrég hiányzik teste.*

*Ne hidd, hogy halottra gondolok,
vagy titkolózom készakarva,
temérdek olcsóság lesz ára,
ezért súgja – titkon maradna.*

*Viszont ez sem igaz így, mert lám,
majdhogynem Ő viszi a tollam,
sokszor pedig, akit elhagyott,
nem is köszöntheti a holnap.*

*Akkor újra megfogalmazom,
persze, csak körülírva lehet,
minél markánsabban láttatnám,
magától mind messzebbre vezet.*

*Volt már sok-sok fontos pillanat,
amikor elhangzott egy mondat,
s a kényszerű csöndességen túl
szünet után oly másként mondtam...*

*Mert nem tudom, igaz-e minden,
ami valós, meg amit várok,
vagy ne is kutassam értelmét,
vesztes leszek, ha megtalálom?*

*Mindegy, úgyis őrzök egy képet,
mely időtlen, elmondhatatlan,
ott, benn hordozza magamagát
mindvégig változó alakban.*

*Ezért hajamra, homlokomra
pereghetnek a póre percek,
jól tudom, mindegyre gazdagabb
elmúlás lesz, ami feledtet.*

*Mondom, nem halottra gondolok,
vagy titkolózom készakarva,
temérdek olcsóság lesz ára,
ezért súgja – titkon maradna.*

*Több mint harminc éve már tudom,
s úgy fekszem, nézek, mintha lenne
nehéz beszélni róla, nehéz,
mert réges-rég hiányzik teste.*

DECEMBER

Télelő – Karácsony hava – Bak hava

„Mikor én kisgyermecske vótam,
 Juhok után jártam,
 Egy piros almácskát találtam.
 Azt is az Istenkének szántam.
 Szájjon erre a házra az Isten áldása,
 Dicsértessék a Jézus Krisztus!”

1	H	Elza
2	K	Vivien, Melinda
3	Sz	Ferenc, Olívia
4	Cs	Barbara, Borbála
5	P	Vilma
6	Sz	Miklós
7	V	Ambrus
8	H	Mária
9	K	Natália
10	Sz	Judit
11	Cs	Árpád
12	P	Gabriella
13	Sz	Luca, Otília
14	V	Szilárd
15	H	Valére
16	K	Aletta, Etelka
17	Sz	Lázár, Olimpia
18	Cs	Augusztá
19	P	Viola
20	Sz	Teofil
21	V	Tamás, Izidor
22	H	Zénó, Anikó
23	K	Viktória
24	Sz	Ádám, Éva
25	Cs	Karácsony, Eugénia
26	P	Karácsony, István
27	Sz	János
28	V	Kamilla
29	H	Tamás, Tamara
30	K	Dávid
31	Sz	Szilveszter

NÉPHAGYOMÁNYAINK

December 4.: Borbála napja. Nem szabad fonni, mert Borbála az ablakon bedobná az orsót, a fonál kóccá válna, és a marhák lábára tekeredne, azok pedig megsántulnának. Nem szabad varrni sem, mert bevárnánk a tyúkok fenekét. Söpörni sem szabad, mert elsöpörnénk a szerencsét. A boszorkányok rontásától tartva a női látogatókat ezen a napon kisöprűzték. A Borbála-napkor vízbe tett gyümölcsfaág, ha karácsonyra kivirágzik, várható a leány férjhezmenetele.

December 13.: Luca napja. Ha ekkor férfi jön a házhoz, a tehén bika utódot hoz létre, ha nő, akkor ünöt ellik. Azért, hogy jó ülösek legyenek a tyúkok, a gazdasszonynak napközben ülnie vagy feküdnie kell. A lucázók, kotyolók térde alá szalmát tettek, amit később a gazdasszony a tyúkok alá vitt, hogy sokat tojjanak. Fokhagymával védekeztek a rossz, ártó szellemek ellen. Az ólak ajtajára keresztet rajzoltak. Lefekvés előtt mindenkinek fokhagymát kellett ennie, a söprűket pedig eltették, nehogy a boszorkányok azon nyargaljanak a ház körül, rontást hozva ezen a napon. Tilos bármit kölcsönadni.

December 21.: Tamás napja. Az ekkor vágott disznónak tamásháj a neve. Kelések gyógyítására használtak. A vágott disznó sózott vérét el kellett tenni, mert jó volt köszvény gyógyítására.

VILÁGI ÉVFORDULÓK, EMLÉKNAPOK

December 1.: Az AIDS elleni világnap – A békéért bebörtönzöttek nemzetközi napja. A világ békemozgalmainak aktivistái ezen a napon tiltakozásokat szerveznek az igazságtalan bebörtönzések miatt, és követelik az elítéltek szabadon bocsátását. – A magyar rádiózás napja.

December 2.: A sztómások (hasfalra kiültetett béllal, illetve vesevezetékkel élők) világnapja.

December 3.: A fogyatékkal élő emberek nemzetközi napja.

December 4.: Bányásznapi. A bányászok védőszentjére, Szent Borbála vértanú szüzre emlékeznek.

December 5.: Mikulás-nap – Az önkéntesség nemzetközi napja.

December 7.: A nemzetközi polgári repülés napja.

December 9.: A labdarúgás világnapja.

December 10.: Az emberi jogok napja.

December 16.: A magyar kórusok napja. 1991 óta rendezik meg Kodály Zoltán születésnapjára emlékezve.

December 18.: A kisebbségek világnapja.

December 29.: A magyar kártya napja. Schneider József kártyafestő emlékére, aki 1835 körül elkészítette a magyar kártyának nevezett játékeszköz első példányát, melynek lapjai irodalmi művek hőseinek képmását ábrázolták.

ESEMÉNYNAPTÁR

1901. XII. 2-án Gillette szabadalmaztatta az első eldobható borotvát.
1967. XII. 3-án az orvostudomány történetében először hajtottak végre emberen sikeresen szívátültetést.
1777. XII. 4-én született meg Madame Recamier, civil nevén Jean Francoise Julie, akiről a rekamié ülőbútort elnevezték.
1901. XII. 5-én Chicagóban megszületett Walt Disney amerikai trükkfilmrajzoló producer és filmrendező.
1761. XII. 7-én Strasbourgban megszületett Marié Tussaud francia viaszöntő, az 1832-ben Londonban megépített panoptikum megalapítója.
1907. XII. 9-én (USA) a Delaware állambeli Wilmington postahivatalában árusítottak először karácsonyi pecsétet, és a bevételből származó hasznót a tüdővész elleni harcra fordították.
1901. XII. 10-én először adtak át Nobel-díjakat.
1946. XII. 11-én megalapították az UNICEF-et.
1967. XII. 11-én mutatták be a Concorde prototípusát Toulouse-ban, Franciaországban.
1577. XII. 13-án Sir Francis Drake kapitány elindult öt hajóval Plymouthból, hogy megkerülje a Földet. Az utazás majdnem 3 évig tartott.
1882. XII. 16-án Kecskeméten megszületett Kodály Zoltán zenepedagógus, zenezerző, népdalgyűjtő.
1831. XII. 21-én Charles Róbert Darwin föld körüli útra indult vitorlásan. Az utazás során tett megfigyelései alapvető szerepet játszottak a kiválasztódás-elmélet kidolgozásában.
1476. XII. 22-én Budán házasságot kötött I. (Corvin) Mátyás és Aragóniai Beatrix.
1872. XII. 22-én jött létre Pest, Buda és Óbuda egyesítésével az új magyar főváros, Budapest.
1922. XII. 23-án nyitotta meg kapuit a Fővárosi Operettszínház Budapesten.
1236. XII. 27-én Julianus domonkos szerzetes visszaérkezett Magyarországra, miután megtalálta a keleti magyarok egy csoportját a Volga vidéki Magna Hungariában.
1981. XII. 28-án Norfolkban megszületett Elizabeth Jordan Carr, az első amerikai lombikbébi.
1721. XII. 29-én született Jeanne Antoinette Poisson Marquise de Pompadour, aki XV. Lajos francia király leghíresebb és legbefolyásosabb szeretője volt.
1916. XII. 29-én Pétervárott meggyilkolták Grigorij Jefimovics Raszputyint az udvarnál folyó intrikák, a cárné feletti döntő befolyása és botrányos életmódja miatt.
1796. XII. 30-án született ifj. Wesselényi Miklós báró, az „árvízi hajós”.

A Hunyadiak vidékünkön

1444-ben a csúfos vereséggel végződött várnai ütközet után, amelyben I. Ulászló király is odaveszett, az országos főkapitánnyá, majd – a rendek által V. László kiskorúsága idejére – kormányzóvá választott Hunyadi János szerezte meg Munkács várát és uradalmát. Erről a fehérvári káptalan oklevele így emlékezik: *„a káptalan ...megkapta Hedrehwara-i Lőrinc nádornak 1445 július 2-án kelt, teljes egészében közölt, Hwnyad-i János erdélyi vajda részére szóló oklevelét, melynek értelmében Isaka-i Miklós nádori emberrel kiküldte Waswary Balázs mestert, kanonoktársát, akik aug. 5-én kiszálltak a beregmegyei Mwnkach várához és a hozzátartozó birtokokhoz: a Lathorcha mindkét partján fekvő Mwnkach, Deda, Janosy, Gwth, Gaath, Swethe, Kerepecz, Lwchka, Rakos, Iwany, Rwzkoch, Lahs, Kaydana, Loqua, Hobenthe, Presthalfalwa, Baardfalwa, Egregywyfalw, Salfalwa, Sthanfalwa, Kerepecz, Walachialis Hathmen, Zenthfalwa, mindkét Dragobrathfalwa, Hardanocz, Medenache, Kwsnycha és Kehezzke - hez és a szomszédok jelenlétében beiktatták azokba Hwnyad-i Jánost zálogjogon. Majd aug. 8-án Bereg városához szálltak és a szomszédok jelenlétében ott is elvégezték a beiktatást. Aug. 11-én Lamperthzaz városhoz mentek, ahol a beiktatás szintén a szomszédok jelenlétében történt. Ugyanez ment végbe aug. 14-én a beregmegyei Vary városánál. A beiktatás mindenütt zálogjogon történt és minden ellentmondás nélkül.”*

A törökverő főúr több alkalommal is megfordult itt, így többek között 1446. február 9-én, amikor a várat is felkereste. Halála után felesége, Szilágyi Erzsébet birtokolta a vidéket. A nagyasszony Vajdahunyd várából intézte a birtok ügyeit, s mondhatni, sikerrel. Bereg megyében személyesen is megfordult, mint az 1466-ban kelt okleveléből is kitűnik, amelyben arról írt, hogy *“Munkácsra azért jött, hogy az e várhoz tartozó jószágot meg szemlélje s alattvalóinak elnyomottnak talált sorsán könnyítsen”*. Szilágyi Erzsébet személyesen járt el birtokai, így Munkács ügyében, amikor összeütközésbe került a szomszédos Dolhay családdal. Ezzel a perrel foglalkozik Mátyás király egyik 1463. január 3-án, Budán kelt oklevele: *„Mátyás király Bereg megye hatóságához (Egidio de Charnauoda, Nicolao de Nagbegan et Andree de Lonya és a szolgabírákhoz). Édesanyjának, Erzsébetnek a nevében jelentették előtte, hogy jóllehet a beregmegyei Munkacz várának és városának a lakói régtől fogva és mindig szabadon használták a makkos erdőket Munkacz várától kezdve egészen Oroszország határáig és a Sugopatakig, mégis most, aminek még nem múlt el esztendeje, Iluswa-i Karacson László a király anyjának, Erzsébetnek a Lamperthzaza, Berek, Wary, Wyfalw, Deda és Janosy nevű városaiban lakó népeinek összes disznóit, amelyeket azok hízalás céljából hajtottak Munkacz várának tartozékaiba, éjnek idején rablók módjára rátörve a pásztorokra, azokat a disznóikkal együtt a saját Iluswa nevű birtokára hajtotta és ott az összes disznók után tizedet szedett, sőt tizedet szedett mindazok disznaiból, akik csak disznaikat - régi szokás szerint - hízalás céljából odahajtották, amivel 1200 arany forintnyi kárt okozott. - Jóllehet az ilyen ügyekben való döntést Bereg megye comesére vagy vicecomesére kellene bízni, de mert azok Erzsébetnek, az ő anyjának familiarisai,*

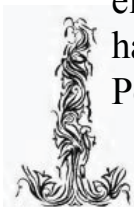

azért nem illett az ügyet rájuk bízni, hanem azt a címzetek útján akarja elintéztetni. Mivel az ilyen hatalmaskodásokat: erdők elfoglalását, disznók utáni tizedszedést stb. nem hagyhatja büntetlenül, azért meghagyja a címzettnek, hívják egybe proclamata congregatio generalis útján egy általuk meghatározott terminusra Munkacz várának és városának összes szomszédait és a megye többi nemeseit és vegyék ki tőlük eskü alatt a vallomást a királyi ember (Simone vel Thoma aut Michaele sin Bricito de Posahaza, akit a királyi curiából külön e célra küld ki) és a leleszi konvent testimoniumának a jelenlétében, miután egy főszolgabíró nyolc nappal előbb saját birtokrészeiken meghívta a feleket, arra nézve, hogy a fenti bejelentés igaz-e. Ha a vallomásokból megtudják, hogy Iluswa-i Karacson László valóban elfoglalta Erzsébet kezéből a nevezett erdőt, tizedet szedett az ottani összes disznókból és 1200 arany forintnyi kárt okozott, akkor nem várva be újabb utasítást, kivétvén előbb azokból a nevezett Iluswa-i Karacson Lászlót, vezessék be újra azokba édesanyját: Erzsébetet és védjék meg őt azokban minden jogtalan támadóval, különösen pedig a nevezett Lászlóval szemben, majd a hatalmaskodás és az 1200 forintnyi károkozás miatt a királyi ember a leleszi konvent testimoniuma jelenlétében idézze meg Iluswa-i Lászlót Erzsébettel szemben Szent György nyolcadára (máj.1.) a királyi személyes jelenlét elé, jelezvén előtte, hogy akár megjelenik Minderről a címzetek és a konvent is küldjön a jelzett nyolcadra jelentést.

Szilágyi Erzsébet halála után a terjedelmes Hunyadi-birtokokat Mátyás király 1484-ben kelt iratában fiának, Corvin János lipcsei hercegnek adományozta. Mátyás halála után Corvin János megpróbálta megszerezni a trónt, de a csontmezei csatában vereséget szenvedett. Birtokainak jelentős részét a rokon családok kaparintották meg. A még Mátyás király által elvett besztercebányai bányák kárpótlásaként Corvin a munkácsi uradalmat Csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspöknek, kincstartónak engedte át.

A munkácsi uradalom számos szálon kapcsolódott a szomszéd birtokos Dolhay családhoz. A Dolhay család már a XV. században vagyonos birtokos volt Bereg vármegyében, ahol Dolhay Ambrus ősi családi birtokai mellé a török elleni csatákban tanúsított hősiességéért Hunyadi János kormányzótól a Bereg megyei Kereczke és Kusnica községeket kapta adományul. Dolhay Ambrus igen hosszú életpályát futott be, hiszen az okmányok még 1470-ben is említették. 1465-ben beiktatták Mojszin helység birtokába, 1466-ban elvesztette Kereczkét és Kusnicát, ugyanakkor visszakapta Makarja és Sarkad falut, illetve Románpataka pusztát. Fiait, Dolhay Demetert, Györgyöt, Lászlót, Jánost, Miklóst és Pétert Mátyás király utasítására a leleszi konvent 1463-ban iktatta be az új birtokokba.

A korabeli okmányokban igen gyakran olvashatunk a család tagjainak rokonaik, illetve a szomszédos birtokosok ellen elkövetett hatalmaskodásokról. Így például Leordinai Orda Mihály 1471-ben elfoglalta a korábban Dolhay Ambrusnak átengedett dolhai, zádnyai és bronkai részjórészeket, illetve a dolhai udvarházat, majd 600 aranyért eladta azokat a két Ilosvay Lászlónak és Zirmay Flórisnak. Mátyás király az említett hatalmaskodás elkövetőit fővesztésre ítélte. Leordinai és az ügyben szintén érintett Petrovay Mihály (Dolhay Bogdán fia) kiegyeztek rokonukkal, Dolhay Ambrussal és

fejük váltságául átengedték neki dolhai, bronkai, zádnyai és rozsályai birtokaikat, amelyekbe Mátyás király parancsára 1471-ben az új tulajdonost be is iktatták.

Az említett Petrovay Mihály a harcmezőn többször is kitüntette magát. 1467-ben rokonaival együtt elkíserte Mátyás királyt moldvai hadjáratára. Ennek során, István vajda csapatai lest vetettek a királyi seregnek és december 15-én éjjel megtámadták a felkészületlen magyarokat. Petrovay és rokonai testükkel védték a sebesült királyt, amelynek jutalmául a király 1469. szeptember 17-én kelt oklevelével mind magukat, mind pedig birtokaikat kivette a máramarosi főispán, az alispán és szolgabírák fennhatósága alól személyükre, perbe kizárólag a király személyes jelenléte esetén, a nádor és az országbíró ítélőszéke elé lehetett megidézni őket. Ezt a kiváltságot egészen 1650-ig élvezte a család, ekkor az erdélyi országgyűlés eltörölte.

Dolhay Szaniszló halála után fiainak Mihálynak és Ambrusnak igencsak meggyűlt a baja a munkácsi uradalommal. Mivel megunták az állandó hadakozást a vár kapitányaival, Bereg megyei birtokaikat, Sarkadot, Makarját és Románpatakot 1451-ben elcserélték Hunyadi János kormányzóval, Munkács urával Kereckére és Kusnicára. Ezáltal a család birtokai egy tömbbe kerültek. Bár minden szabályosan történt, a beiktatásra is ellentmondás nélkül került sor, Szilágyi Erzsébet, Hunyadi özvegye 1466-ban pert indított Guthy Országgh Mihály nádor ítélőszéke előtt, azzal, hogy az említett csere kérdésében sem ő, sem pedig fia véleményét nem kérték ki. *(A király anyja nevében Peczel-i Benedek nádori ügyvédvalló levéllel vízkereszt nyolcadán (jan.13.) megjelenve előadta, hogy Ulászló lengyel király halála után Dolha-i Ambrus a Mwkach várhoz tartozó beregmegyei Kereczky és Kwsnycza birtokokat elfoglalta és azokat hatalmasul ma is birtokolja, ennek bizonyítására bemutatta a leleszi konvent vizsgálatról szóló oklevelét, mire az alperes Ambrus nevében a leleszi konvent ügyvédvalló oklevelével megjelent Kerepecz-i János azt válaszolta, hogy az alperes Kereczky és Kwsnycza birtokokat nem foglalta el és bírja hatalmasul, mert azok őt és testvérét Mihályt okleveleik alapján megilletik és bemutatta Hunyadi János kormányzó 1450. jan.30-án és a leleszi konvent 1451. márc.13-án kelt, tartalmilag átírt okleveleit, ami után, minthogy a felek ítéletet kértek, azzal az indoklással, hogy jóllehet János kormányzó Ambrussal és Mihállyal cserére lépett és a nemesek kötelezték magukat, hogy őt a birtokokban megoltalmazták, Ambrust és Mihályt a kormányzó parancsára a leleszi konvent be is vezette Kereczky és Kwsnycza birtokokban, de mivel a király anyja: Erzsébet 1464-ben a Vitus és Modestus ünnepe utáni vasárnap körül (jún.17.) Budán ő előtte panaszt tett és miután a fentiek alapján nyilvánvaló, hogy az adománylevélben nincs említés arról, hogy ő vagy a kormányzó valamelyik fia beleegyezését adta volna az oklevélben foglalt birtokcseréhez, továbbá a kormányzó őt és utódait nem kötelezhette arra, hogy ami az adománylevélben kifejezésre van juttatva, hogy ha a kormányzó vagy utódai Ambrust és Mihályt a fenti birtokokban nem tudják megtartani, akkor ő vagy utódai tartoznak Ambrus és Mihály birtokait visszaadni, az elévülései határidőn belül nekik, főleg a király anyjának, akinek neve az adománylevélben meg sincs említve, a birtokokat visszavehetik, azért a bíróságban vele együtt lévő bárókkal és nemesekkel együtt úgy*

határoz, hogy Kereczky és Kwsnycza birtokokat a Mwkach várhoz való visszacsatolás végett Erzsébetnek visszaítéli, Makarya, Sarkad birtokokat és Romanpathaka prediumot Mwkach vártól elvéve Dolha-i Szaniszló fiainak: Ambrusnak és Mihálynak ítéli vissza és elrendeli, hogy (...) János, Pakon-i László, Maglod-i János, Myhaldy-i János, Fyldeak-i Gál a királyi kuriából kiküldött királyi emberek valamelyike Kereczky és Kwsnycza birtokokba iktassa vissza a király anyját: Erzsébetet és csatolja vissza Mwkacz várhoz és arról Szent Mihály nyolcadára (okt. 6.) tegyen jelentést. – DL 16756, kelt 1466. Március 27.). A nádori szék utasította a Dolhayakat, hogy a két községet adják vissza korábbi tulajdonosuknak (Sarkadot, Makarját és Románpatákat ők is visszakapták). Az ügyben a végső szót Mátyás király mondta ki, aki 1471-ben megerősítette apja cserelévelét.

A Dolhayak állandó viszályban voltak rokonaikkal, a velük a jánosvajdalfalvi János vajda-féle örökségben osztályos családdal. Ennek egyik áldozata lett 1465-ben Szarvaszói Gerhes Ostást, akit állítólag Dolhay Ambrus folytatott a Tiszába. A vizsgálatot követően Mátyás király vagyonvesztésre ítélte Dolhayt, birtokait pedig édesanyjának, Szilágyi Erzsébetnek adományozta. Mivel mindhárom elrendelt beiktatásnál az egykori tulajdonos ellentmondott, Szilágyi Erzsébet nem lett Dolha, Zádnya, Bronka, Kerecke, Kusnica, Rókamező tulajdonosa. Később Szilágyi Erzsébet maga (valószínűleg fia közbenjárására) visszaadományozta Dolhay Ambrusnak és utódainak a fent említett birtokokat. Sőt a király utasította a megyék előljáróit, többek között Kinizsi Pál máramarosi főispánt, hogy a családot javaiban ne háborgassák, sőt mindenki ellen megoltalmazza.

Dolhay Ambrus tovább bővíti a család birtokait, így 400 aranyforintért megvásárolta a Bilkey, Lipcsey és Gorzó családoktól Ökörmező, Kelecsény, Repinye és Vízköz (ma Szolyma) községeket. Az ország előtti érdemeinek elismeréseként 1454-ben Hunyadi János kormányzó közbenjárására V. László király módosította Bereg és Máramaros vármegyék határait, úgy, hogy Dolhay birtokai (Dolha és a Borzsa völgye) az utóbbiba kerültek át (a többi családi birtok amúgy is Máramarosban feküdt).

1460-ban Szapolyai Imre kincstartó közbenjárására Mátyás király engedélyezi, hogy Dolhay Ambrus egy kőházat építtethessen a saját birtokán, oda, ahová kívánja. Dolhay az 1460-ban engedélyezett kőház helyett várat építtetett, ezt azonban az 1471. évi országgyűlés rendelete alapján lerombolták. A király, hogy újabb házat építtessen, elengedte a következő évi adók befizetését.

A másik, a Hunyadiakkal követlen kapcsolatban lévő família, a Perényiek ún. terebesi ága. Perényi (III.) István 1432-től főasztalnokmesterként szolgált a királyi udvarban, s mint ilyen egyike volt az ország zászlósúrjainak. A király megbízásából 1464-ben aláírta a Frigyes császárral kötött békét, amelynek értelmében a császár visszaszolgáltatta a nála lévő Szent Koronát, viszont ennek fejében Mátyás gyermektelen halála esetére biztosította a maga és utódai számára a magyar trónt. 1571-ben Mátyás király önkényuralma ellen Vitéz János esztergomi érsek, Janus Pannonius pécsi püspök vezetésével az ország előkelői, köztük Perényi István főasztalnokmester is összeesküvést szöttek, amelynek célja a király trónfosztása volt. Magyar királlyá Jagelló Kázmér herceget, Zsigmond király és császár unokáját szemelték ki, aki egy

kisebb sereggel indult Magyarországra. A herceg október 29-én érkezett Sáros várába, ahol csak Rozgonyi Rajnald, Perényi István és néhány felvidéki nemes várta. A herceg kisebb csatározások után Nyitrára vonult vissza, majd elhagyta az országot. Mátyás király vasszigorral sújtott le az összeesküvőkre Perényi István birtokainak többségét elkobozta. Csupán II. Ulászló uralkodása idején kapták vissza a Perényiek birtokaikat.

Zubánics László. Régmúlt virágok illata. Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár, 2007

A huszti vár a legendák tükrében

Megbízható értesüléseink a huszti vár keletkezéséről nincsenek. Az bizonyos, hogy a X–XI. században a Tisza völgyében volt egy megerősített település, s ennek a településnek a közelében épült a vár.

A várrom között egy kőre bukkantak, melyen az 1191-es évszám állt. Ez a dátum eléggé hitelesnek tűnik, hiszen ebben az időben a magyar királyok uralma fokozatosan kiterjedt a Kárpátok előhegyeire. A vár nemcsak a „sót” védelmét szolgálta, hanem a végvár szerepét is betöltötte. Mögötte húzódott a „senki földje”. Az ősi magyar krónikások így nevezték e vidék erdős-hegyes részét. Valójában ez a föld a halics-volhiniai fejedelemséghez tartozott akkoriban.

Okunk van feltételezni, hogy a várat a máramarosi sóbányák, valamint öt „koronaváros” – Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező és Sziget – védelmére építették.

A huszti vár története tudományos kutatásának kimeríthetetlen forrása vidékünk népköltészete, az ukrán folklór egyik gyöngyszeme. V. M. Melnik, a történettudományok doktora Kárpátontúl története a népköltészeti átköltésekben és krónikás énekekben című művében próbálkozott a szovjet történetírásban először megírni vidékünk történetét a legrégebbi időktől fogva. A szerző megemlíti a mondákat és a dalokat, amelyek a huszti vár építésével és történetével kapcsolatosak.

A népmondák ecsetelik a vár építőinek állandó kísérőit, a nyomorúságot és a kizsigerelő robotot. A várépítés egyik okát a nép a torzsalkodó feudális urak háborúskodásában látta. A Hogy építették a várakat? című monda így szól erről: „Ősidők óta mély gyűlölet uralkodott a népek között, és a kiskirályok várakat építettek maguknak a süveg alakú hegyeken.”

A helybeli lakosság kizsákmányolása, szipolyozása árán épült a vár. A népmonda azt is megemlíti, hogy az olyan férfiember, akinek ökrei és lovai voltak, köteles volt ingyen fuvarozni az építőanyagot a várépítéshez. Akinek pedig csak egy ökre vagy lova volt, maga is köteles volt húzni a szekeret. Ezenfelül mindenkinek ingyen kellett dolgoznia az építkezésen több mint tíz évig.

Más helyütt e vár keletkezése kapcsán említik: „Ezt a várost rengeteg ember építette. Az emberek vállukon és zsákokban hordták a köveket, az urak pedig ebből várat emeltek itt.”

A népmondák helyesen és színesen jellemzik a feudális várak rendeltetését és szerepét. Ezek a várak a környék lakosságának igazi rémei voltak.

A huszti vár első ura Huszt fejedelem volt. Erről szól a következő legenda.

Valamikor réges-régen az egyik magas várban élt Huszt vajda szolgálóival és katonáival. Családja feleségéből és két kisgyermekéből állt. A gyerekek jobb vállán egyforma anyajegy volt látható.

Egyszer, amikor a vajda nagyszámú kíséretével messzire a hegyekbe ment vadászni, a várba settenkedett a gonosz. A várat elfoglalták az azelőtt mindenki számára ismeretlen tatárok. Sok embert megöltek, másokat fogságba vetettek. A rabul ejtettek között volt a vajda ifjú felesége és kisfia, Andrijko. Csak csöppnyi kislányuk menekült meg, elrejtőzve a vár egyik zugában. Fékezhetetlen bánatában a vajda esküt tett, hogy minden tatár torkát átvágja, aki csak a keze ügyébe kerül.

A fogságban Andrijko hamar elvesztette anyját: megölte őt a bánat. Amikor a fiú felcseperedett, a tatár kán maga mellé vette testőrnök. De ő szüntelenül szülőföldjére gondolt. Egy alkalommal rámosolygott a szerencse. A fogságban apja egyik vitézével találkozott, akit az arcán levő sebhelyről ismert fel. A vitéz kérte az ifjút, hogy együtt szökjenek meg a fogságból. Útjuk nagyon hosszú és veszélyes volt, de végül is hazaértek. Megpillantva a magas és fenséges huszti várat, az öreg vitéz meghalt. Az ifjú sírt ásott és eltemette az öreget.

Amikor a várhoz közeledett, Andrijko kétségbeesett kiáltást hallott. Egy lányt vett észre, nyomában egy megtermett medve loholt. Az ifjú édestestvére volt ez a lány, aki kilovagolt és lovas kísérőit messze maga mögött hagyta. A ló megijedt a medvétől, és ledobta hátáról a lányt. Andrijko késlekedés nélkül a medvére vetette magát és késével szíven szúrta. Az ifjú csupasz vállán a lány megpillantotta a anyajegyet, és menten felismeri megmentőjében testvérbátyját. Örömben sírva ölelkeztek össze.

Mindezt látta egy kísérő lovas, és féltékenységtől lobogva sebtiben jelentette a vajdának, hogy a lánya egy tatárral ölelkezik. A feldühödött vajda esküjéhez híven tüstént megparancsolta hogy az arcátlan tatárnak fejét vegyék. A lány könyörgése és zokogása semmit sem használ a szolgák megragadták a szerencsétlen ifjút, a szirtre vonszolták mely a huszti várral szemközt magasodik, és lefejezték.

A vesztőhelyre hamarosan megérkezett a vajda. A lefejezett ifjúban fiát ismerve fel, kardjával véget vetett életének. Vérük összekeveredett és vörösre festette a sziklát, melyet azóta Vörös sziklának neveznek.

Egy másik legenda arról szól, hogy a várat rablóbetyárok építették. Ezt a vár fekvése alátámasztja, hisz a Tisza mentén vezető nagy kereskedelmi útvonalon állt. A hegyen épült várból messzire lehetett látni a sószállító karavánokat. Innen váratlanul le lehetett csapni rájuk.

Miután a király katonái elfoglalták, egy feudális úr itt várat építtetett. Ha tekintetbe vesszük, hogy a korai középkorban maga a feudális úr is rátámadhatott karavánokra, egészben véve hihető a huszti vár illetően keletkezésének lehetségesége.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1981, Fazekas Iván

Viski mondák nyomában

Kevés község található területünkön, amely oly gazdag történelmi múltra, hagyományokra tekinthet vissza, mint a huszti kerületi Viskovo (Visk).

A község, melynek neve sokaknak csupán a viskiekről szóló, közismerten csípős humorú anekdotákat juttatja eszébe, figyelemre méltó népköltészeti-néprajzi hagyományokkal rendelkezik.

Viskovo ősi település nevének eredetét illetően csak találgatásokba bocsátkozhatunk. S mint mindig, ha történelmi kútfők, írásos emlékek nem állnak rendelkezésünkre, a népköltészethez, a nép emlékezetéhez fordulunk segítségül, a legendákat, mondákat fogjuk vallatónak. A néphagyomány szerint a gyönyörű fekvésű, hegyektől és a Tiszától körülhatárolt völgyben elterülő község helyét egykor nagy erdőségek borították. Az őslakosok azonban hozzáláttak az erdő irtásához, s a keletkezett tisztások, sík területek helyén megjelent az első ősi település. Elképzelhető, hogy a nagyközség az egykor „Új sík”-ként emlegetett, a későbbi korok folyamán jelentős hangtani változásokon átment szókapcsolatból nyerte nevét, vagyis Visk lett.

Valószínűbbnek látszik azonban az a feltevés, hogy a község neve, mint megannyi település elnevezése, tulajdonnévi eredetű; nevét a történelmi krónikákban is gyakran emlegetett magyar főúrtól, Viskétől nyerhette, aki egyik vezéregyénisége volt annak a nemzeti mozgalomnak, mely az 1046-os lázadásban teljesedett ki, s melynek a zarnok Péter király elűzése volt a célja. Mint ismeretes, a nép szabadságtörekvéseivel is megegyező összeesküvést Péter felfedte, s a részes főurak közül többet felakasztatott, másokat megvakíttatott. Valószínű, hogy Viske is Péter király bosszújának esett áldozatul, mert nevét a későbbiekben a történelmi források nem említik.

Az ily módon magányossá vált birtok, melynek ura Viske lehetett, a XIII. században a Várhegyen levő favárral együtt királyi birtok lett, mely elnevezésében megőrizte a főúr emlékét, nevét.

A község határában, a várhegyen állt várról alig találunk feljegyzést, bár létezéséről minden kétséget kizáróan meggyőznek minket a nemrég végzett archeológiai ásatások eredményei. A viski vár egyik fontos láncszeme volt annak a várrendszernek, amely megvédte a vidék lakosságát a szomszédos dákok betörésétől, s biztosította a tiszai sókereskedelem biztonságosságát is. A későbbiekben az erődítmény azonban elvesztette a fentebb említett fontos történelmi és gazdasági funkcióit, rablólovagok tanyájává lett, akik innen indultak el portyázó útjukra, és zsarolták a környék lakosságát.

A várnak ma már nyoma sincsen, csak a regék világában, a nép ajkán szájról szájra szállva találjuk meg pusztulásának történetét. A mesés, romantikus, a nép képzelete által kiszínezett mondák egyike a tragikus eseményről így regél:

Nyári este volt, mikor a várhegy alatt elterülő síkon egész napi munkájukban elfáradt viskiek lepihentek kissé, hogy majd összegyűjtve holmijukat hazamenjenek. Hirtelen lódobogás hallatszott: a várból rablócsapat lovagolt feléjük. Amint a rablólovag és kísérete a pihenőkhöz ért, a lovag odasietett Nagy Ilonkához, Nagy Istvánnak, Visk község

leggazdagabb polgárának szépséges leányához, s arra kérte őt, hogy menjen vele a várba, ahol a vár úrnőjévé teszi. A leány azonban vonakodott eleget tenni a rabló óhajának, mire az fölkapta az ártatlan teremtest, föl pattant vele lovára, s kíséretével elvágatott a várba. Nagy Ilonka minden áron ki akart szabadulni fogságából, s esedezve kérlelte a rablólovagot, hogy bocsássa őt szabadon. Az elvetemült ember azonban csak nevetett, s káromlások közepette az eget fenyegette, kihíva ezzel maga ellen a természet haragját. Hirtelen borzalmas erejű vihar támadt, a villámok egymás után csaptak a várba, a hegy megnyílt, s lakóival együtt elnyelte a várat. Helyén, a várhegy oldalán keletkezett az a tó, mely sokáig a környéknek egyik legszebb látványossága volt.

A község helynevei hűen őrzik a régi korok nevezetes eseményeit, nevükhöz, keletkezésük történetéhez ma is számos legenda, monda fűződik, melyek rég elmúlt, feledésbe merült századok tanúságaiként elevenítik meg előttünk mindazt, ami lehet igaz történelem, de lehet csak népköltés, mese is.

Forrás: Kárpáti Kalendárium, 1982, Néma Lajos, aspiráns

Mátyás király összeköt

A törökverő Hunyadi János fia, Corvin Mátyás, Magyarország királya (1440-1458-1490) országunkat Európa egyik legjelentősebb államává tette gazdasági, katonai téren egyaránt. Azáltal, hogy a király mecénási áldozatvállalása révén a reneszánsz művészet és művelődés is meggyökeresedett Magyarországon, így uralkodása alatt hazánkban a kultúra szinkronba került az európaival. A sok nyelvet beszélő, humanista műveltségű Mátyás nemcsak a korai reneszánsz felvirágoztatásában játszott nagy szerepet, hanem a török európai hódításainak megfékezésében is. Jól szervezett zsoldos hadserege sikert sikerre halmozott, melyet betetőzött Bécs elfoglalása 1487-ben. A török elleni harcokban jelentősége volt annak a ténynek, hogy magyar anyanyelve, a kitűnően megtanult latin és német nyelvek mellett szépen elboldogult a szláv nyelvekben.

Intézkedései és tettei jelentősek voltak a jogalkotás, pénzgazdálkodás terén. Minden igyekezetével azon volt, hogy az országát lakó népek elégedettek legyenek. A néphagyomány szerint gyakran beutazta álruhában az országát, s így kutatta ki a nép bajait. Igaz, sok adót szedett, hogy kincstárát megtölthesse, de alattvalói mégis megszerették igazságossága és az általa teremtettségek miatt. Ezért halála után, a nyomorba és romba dőlt ország lakói így beszéltek róla: „Inkább fizetnénk évenként sokszorosan az adót, csak visszavarázsolhatnánk Mátyás királyt az életbe, s Magyarország trónjára”. Most is sokszor halljuk a halála után keletkezett közmondást: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság!”

Sajnálatos, hogy a Mátyás idején tapasztalt lendületes politikai és gazdasági fejlődésnek és kulturális felvirágzásnak a török uralom véget vetett, s hazánk – az egész

Kárpát-medence – hosszú időre Európa perifériájává vált. Most, a III. évezred elején, amikor e perifériális helyzetből reményeink szerint végérvényesen kitörhetünk, s országunk szervezetenként is hamarosan Európa integráns részévé válik, optimista jövőbetekintésünk megerősítésül nem haszontalan felidézni Mátyás személyét, a köréje font mondákat, a róla szóló meséket, dalokat, anekdotákat.

Utalva egy néhány éve megjelent ruszin nyelvű Petőfi-fordításkötet fordítói előszavára (1), megállapíthatjuk – Mátyás király hagyománya a ruszinoké is. Miről is van szó?

Az igazságos magyar királyról szóló mesék, mondák, anekdoták, drámák, dalok a Duna-medence minden népe előtt ismereteseek és közkedveltek egészen napjainkig. A magyarországi ruszin paraszt éppúgy mesélt Mátyás királyról, csodálatos igazságtévéseiről, bölcsességéről, szelíd csínyeiről, tréfáiról, mint a szlovén (2), a szlovák, a német vagy a horvát. Ortutay Gyula nyomán tudjuk, hogy a szerbek, románok, morvák és albánok meseanyagában is fellelhető Mátyás alakja. A Mátyás-folklórhagyomány számos motívuma a szlovákok, morvák és csehek közvetítésével eljutott a luzsicei szorbok közé is.

A ruszin szájhagyományban fennmaradt Mátyás-folklórnak gazdag irodalma van. A ruszinok Mátyás királyáról magyar nyelven Ortutay Gyula és Kriza Ildikó kitűnő tanulmányai igazítják el az érdeklődőt. A közép-európai és a balkáni népek folklórjának közös hőse – Mátyás király – a ruszin néphagyományban is biztos helyet foglal el. A Mátyásról szóló ruszin népmesékben is mély szociális igényt és ítélkező igazságot fedezhetünk fel. Mátyás király ítéleteiben és parancsaiban megteheti mindazt, amit szíve szerint szeretne megtenni maga a ruszin nép is. A ruszin nyelvű Mátyás mesék úgy tudják, Magyarország nagy királya ruszin eredetű volt, s a görög rítusú “oroszl” vallást tartotta. Ha valami régen történt, a ruszinok a következő mondással fejezték ki: “Za korolja/kralja Matyasa” – Mátyás király idején.

Az utóbbi években több ruszin nyelvű kiadványban, közöttük tankönyvekben találkozhattunk Mátyás király nevével, alakjával (3). Ezért is külön öröm számunkra, hogy Kercsa Igor, a ruszin-magyar művelődési kapcsolatok kitűnő ismerője egy kötetre való Mátyás mondát, mesét készített elő ruszin nyelven. Kercsa Igor tudományos igénnyel gyűjtötte össze a legszebb, legértékesebb ruszin nyelvű Mátyás-történeteket, melyeket magyar, szlovák, orosz és ukrán nyelvű gyűjteményekből fordított mesékkel egészített ki.

Miben látom Kercsa Igor válogatásának értékét? A kötet gondozója a ruszin nyelvű Mátyás-mesék eddig legteljesebb gyűjteményét állította össze, hangsúlyozva, hogy a magyar Mátyás-hagyományhoz a szlovák mellett a ruszin áll legközelebb. Persze, Mátyás alakja a szovjet korszakban megjelent kárpátaljai mesegyűjteményekből sem hiányzott, de fő funkciójuk az lett volna, hogy illusztrálják a földesúri elnyomást, a nép szenvedéseit, s a kiadók elhallgatták vagy kódosították azt a tényt, hogy a ruszinok története ekkor a Magyar Királyság keretei között zajlott (4), ezért Mátyás igazi történelmi szerepét és jelentőségét a középkori magyar állam történetében is megkerülték. Ezért tartom fontosnak Kercsa bevezető tanulmányát és a könyv második részében

közreadott történeti tanulmányokat, melyek segítségével Mátyás király személyét, korát hiteles történelmi kontextusba helyezte. Kercsát nemcsak az izgatja, hogy milyen értékelést kap Mátyás az egyetemes és magyar történelemben, de az is foglalkoztatja, hogy a ruszinok történelmében milyen szerepet játszott. Könyve e részében különböző történészekről ad közre tanulmányokat, akik eltérő szempontból közelítenek a témához, más-más vonatkozásra helyezik a hangsúlyt, s éppen ezért ezek az írások összességében hitelesen eligazítják az olvasót Mátyás tetteiről, szerepéről, történelmi jelentőségéről. E fejezet külön értékének vélem, hogy a szovjet korszakban elhallgatott vagy tiltott szerzők (5) (Hodinka Antal, Csopey László, Szova Péter, Kondratovics Irinej) műveiből is összeállított egy csokrot az olvasóknak. Kercsa munkája így módon egy hűbb, igazabb történelmi szemlélet kialakításához is hozzájárul.

A Kárpát-medencében együtt élő és egymásra utalt népek – Közép-Kelet-Európa tejtestvérei – együvé tartozásának, közös értékeinek és reményeinek hű dokumentumai a Kercsa Igor által közzétett Mátyás-mesék. Együvé tartozásunkat tanulmányok garmadjával sem lehetne jobban bemutatni. Mátyás király ma is összeköt bennünket. Ápoljuk emlékét magyarok és ruszinok!

Nyíregyháza, 2001. július 14.

*UDVARI ISTVÁN,
egyetemi tanár*

Forrás: Matyas, koroly ruszinuv. (Mátyás, a ruszinok királya). Legendák, mondák gyűjteménye. Összeállította: Igor Kercsa. Ungvár, Poliprint, 2001

Jegyzetek:

- 1 Славко Слободан: Єдним словом: наш поет. In. Ігорь Керча: Шандор Петевфій. Убрані поезії. Ужгород, 1998. 3-4
- 2 A szegedi egyetemen magyar-délszláv irodalmi kapcsolatok történetéből 1940-ben habilitáló Pável Ágoston, a kiváló magyarországi szlovén tudós habilitációs előadásának címe: *Mátyás király a szlovén irodalomban és a néphagyományban*. Pável Ágoston habilitációs kérelméről Sztripszky Hiador, a magyar-ruszin művelődési kapcsolatok avatott ismerője írt egyértelműen pozitív véleményt. Vö. Könyv és Könyvtár XXI. Debrecen, 1999. 141-147.
- 3 ВЦ. рl. Василь Королович – Петро Линтур: Як Матяш гостив панув и простакув. In. Ігорь Керча: Утцюзнина. Читанка про недільні школи. Будапешт, 2001; Янко Радик–Ян Гриб: Пять прутів. In. Ян Гриб – Михайло Гиряк: Читанка про 4. класу основної школи з навчанєм русинського язика. Пряшів, 2000. 58–59.
- 4 E kérdéskörrel ld. Udvari István: Tallózások ukrán, ruszin és szlovák könyvek körében. *Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia* 2. Nyíregyháza, 1995. 17 1-1 73; Uő.: *Образчики з історії пудкарпатських Русинув. XVIII. столітє. Ужгород, 2000. 30-34.*
- 5 E megközelítést Kercsa Igonak nem tudnám túlértékelni, mert tudom hogy a szovjet korszakban pl. Hodinka Antal műveit az ungvári Állami Egyetemi Könyvtár falai között a tiltott könyvek fondjában tartották, s itt is külön szekrényben hét lakattal lezárva – szó szerint lakattal lezárt szekrényekben őrizték Hodinka könyveit.

ÉVFORDULÓK

100 éve jelent meg a Nyugat c. folyóirat

Vidékünk írói a Nyugatban

Mint ismeretes, a száz éve indított, nagy múltú Nyugat (1908-1941) mindmáig az egyik legszínvonalasabb, leghosszabb életű folyóirata volt a magyar irodalomnak. Egyes elvi megállapításaira, értékítéleteire ma is sűrűn hivatkozunk. A folyóirat iránt táplált mély tisztelet jeleként tekinthető az is, hogy a múlt század nyolcvanas éveiben megindították hasonmás újrakiadását, mely igen nagy sikert aratott az irodalomkedvelők körében. Bennünket ezúttal azonban az érdekelne, hogy az Ady, Babits, Balázs Béla, Gellért Oszkár, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, Tóth Árpád, Illyés Gyula, Szép Ernő és más klasszikus írók nevével fémjelzett folyóirat 1920 után hogyan viszonyult a határon túli magyar irodalomhoz. Pontosabban, hogy Ady irodalmi forradalmának örökségét vállaló folyóirat miként vélekedett a vidékünkön alkotó írók teljesítményéről.

Ha fellapozzuk a Nyugat 20-as és 30-as évekbeli évfolyamait, akkor közel tíz olyan cikket találunk, amely vidékünk alkotóinak munkásságát tárgyalja. A recenziók szerzői a Nyugat folyóirat neves kritikusai, állandó munkatársai, illetve írói, költői, nevezetesen Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Illyés Gyula, Illés Endre, Radnóti Miklós, Komlós Aladár, Fenyő László voltak. Valamennyien objektív, segítő szándékú és irányt adó véleményt formáltak többek között Tamás Mihály író, Sáfáry László, György Ferenc költők, továbbá a Szlatina környéki egyik kis ukrán faluból származó Nátolyáné Jaczkó Olga műveiről, akik akkor közösen tevékenykedtek a kelet-szlovákiai alkotókkal.

Az említett recenziókon kívül a Nyugat szépirodalmi alkotásokat is közölt tőlük. Kierlelt verseivel egyedül Nátolyáné Jaczkó Olga képviselte vidékünk líráját, mégpedig *Élibéd* és a *Testvérek* c. költeményével (1928., 585-586. 1.). Érdekes módon az író nő prózai köteteit nem recenzálták. Komlós Aladár *Magyar költészet Szlovenszkon* c. cikkében csupán néhány sorban mutatja be őt: „Figyelemre méltó tehetségnek indult – írja – az inkább elbeszélő tehetségű N. Jaczkó Olga”, akinek ugyan nem jelent meg verseskönyve, mégis a helyi irodalom érdekes színfoltja.

Prózaíróink közül a folyóirat hasábjain a közel tízkötetes Tamás Mihály szerepelt a legtöbb alkalommal. A *Mirákulum* c. kisregényét, mely irodalmi díjat is nyert, a Nyugat is közölte (1930., 275-303. 1.). Pár év múlva pedig ugyanitt jelenik meg a *Szemmérték* c. novellája, melyben megkapó biztonsággal mutatta be a paraszti jellemet. (1932., 436-437. 1.). A *Mirákulum* 1932-ben, másik két kisregény társaságában külön könyvben is megjelenik Kassán. A *Fekete hajók* c. kisregény történetének a hőse a koporsókészítő apa, aki lányát egy szélhámós újságíróhoz adja feleségül, aki cserében zendülést robbant ki, minek következtében lesz elég halott, fellendül a koporsókészí-

tés. *A drótvásút* pedig nem egyéb egy szerelmi háromszög sablonos feldolgozásánál.

A kötetet több más szlovákiai regényíró művével együtt Illés Endre, a Nyugat egyik vezető kritikusa vette bonckés alá, nem éppen kedvező véleményt formálva róla. „A Mirákulum témája, miliője, problémái a *Fáklyáé*, *A drótvásút* meg Ábelre emlékeztet... – jegyzi meg Illés. – De hol van Móricz lobbanó tüze s ereje, s hol Tamási Áron frissessége, ember s miliő-látása? Ezek a kisebb regények olyanok, mint az égetett agyag, csak emlékét őrzik a kihamvadt s idegen tűznek, lényegük szerint azonban merev s üres formák, szárazak s nincs bennük semmi tartalom...” (1933., 431–433. 1.). Féja Géza, a népi írók egyik vezető kritikusa viszont védelmébe vette Tamás Mihályt, aki állítása szerint „nem a történelmi materializmus szerepét akarja ábrázolni, hanem inkább kemény bírálatot, véresen komoly szatírárt ad a történelem nagy mozdulataiba kapaszkodó élősdi, kis egoizmusokról, a kispolgár merev, szűk egoista ösztöneiről.” (Magyar írás, 1933.). Nem volt elutasító Németh László recenziója sem: a regényben szereplő alakok, mint írja, „nem valami mély gyökerűek, de élnek és domborodnak, s nem állnak a költői eszme útjába” (Kiadatlan tanulmányok. 1. Bp. 1968., 110–311. 1.). A többek között az Illés-bírálat után felkorbácsolódott vitát, amely Tamás Mihályon kívül Földes Sándor, Sziklay Ferenc, Szitnyai Zoltán szlovákiai írókat is érintett, végül is a Nyugat társszerkesztője, Babits Mihály döntötte el: „...Illés Endre, a cikk szerzője, szelíd kritikai megjegyzéseket tett néhány új szlovenszkói regényről, szűzien tiszta irodalmi princípiumok szerint” – írja, s a továbbiakban Illés szigorú megítélése mellett száll síkra (1933., 546–547. 1.).

A Nyugat kritikusai továbbra is élénk érdeklődést tanúsítottak Tamás művei iránt. Például válogatott novelláinak kötetét, amely *Sziklán cserje* címmel jelent meg 1937-ben, igen nagy elismerés övezte. Gyűjteményét ezúttal Kósa János méltatta a Nyugatban (1938., 385–386. 1.). Erényei között említette többek között a rövidséget, a tömörséget, a jellemábrázolás határozottságát és pontosságát. Tehetségét a legjobb magyar novellistákéhoz méri.

Sáfáry Lászlót, aki vidékünkön a magyar forradalmi avantgardista költészet egyik úttörő lírikusa volt, s akinek verhovinai témákból építkező költészetét Fábry Zoltán is nagyra értékelte, szintén bemutatta a Nyugat. Első verseskötetét (Lendület, 1931) Illyés Gyula méltatta.

A nagy író megállapította, hogy Sáfáry verseiben „...valóban van művészet. Ez a füzet még olyan hatást tesz, mint holmi vázlatkönyv, tele különböző értékű tanulmányokkal. Érdekessége, jelentősége a remélhető nagyobb műtől függ” (1932., 50–51. 1.) Illyésen kívül Radnóti Miklós is megtisztelte a Nyugatban recenziójával Sáfáry második kötetét (Verhovina, 1936). Elismerően szól a versekről, de még magasabb mércét állít Sáfáry elé. Szerinte Sáfáry László még mindig nem mentes Simon Andor költészetének hatásától, illetve következményeitől „a gyakran prózába sikló kényelmességtől és a költői közhelyektől, melyek legtöbbször néhány soros kis versét is elrontják. Pedig lírikust sejtet néhány szép képe és a könyv három verse, a *Verhovina*,

a Tavasz és a Déli árnyék. (1935., 134. 1.).

S ha már Sáfárynál tartunk, a Nyugattól most kissé elvonatkoztatva, szeretnénk róla még néhány megállapítást tenni. A költő teljesebbé vált életművének közzététele után (fellelhető verseit terjedelmes tanulmány kíséretében Sándor László adta ki 1969-ben, Budapesten *Korforduló* címmel; 1980-ban jelent meg Pozsonyban Varga Imre szerkesztésében a *Rejtett ösvény* című antológia, amely az 1918–1945 közötti csehszlovákiai magyar költők verseit tartalmazza, s címét Sáfáry László egyik legszebb költeményétől kölcsönözte), figyelemre méltó Takáts Gyula József Attila-díjas költőnek a Kortárs egyik 1965-ös számában tett találó megállapítása Sáfáryról „Alapjait rakta le egy olyan felelősséggel telített lírának, amelyben távlatot és feleletet keresett az akkor oly élesen különválasztó határok között, a behívók, erődépítések és a gazdasági s szellemi szegénység éveiben...”

Végezetül nem érdektelen az a néhány soros recenzió sem, amelyet a helyi sajtóban és irodalmi életben eleinte tevékeny szerepet játszó György Ferenc költő második kötetéről (*Címtelen levél*, 1932) írt a Nyugatban Fenyő László, aki kiemelte György Ferenc költészetének lényeges vonásait és fogyatékosságait.

Mindent egybevetve, az említett Nyugat-beli kritikák azt bizonyítják, hogy a folyóirat vidékünk íróival szemben is „a szigorú, minőségi elvet érvényesítette” és egyenrangú félként foglalkozott munkásságukkal, hiszen műveiket az egyetemes magyar irodalom mércéjével mérettette meg.

Forrás: Kárpáti Igaz Szó, 1982, Dupka György

